

Lapsille sopiva Suomi

**YK:n yleiskokouksen lasten
erityisistunnon edellyttämä Suomen
kansallinen toimintasuunnitelma**

ISSN 1236-2050
ISBN 952-00-1490-X
ISBN 952-00-1491-8 (PDF)

Taitto: AT-Julkaisutoimisto Oy
Paino: Yliopistopaino, Helsinki 2005

Tiivistelmä

Lapsille sopiva Suomi. YK:n yleiskokouksen lasten erityisistunnon edellyttämä Suomen kansallinen toimintasuunnitelma. Helsinki. 2005. 72 s. (Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisu- ja, ISSN 1236-2050; 2005:5) ISBN 952-00-1490-X (nid.), ISBN 952-1491-8 (PDF)

Lapsille sopiva Suomi on sosiaali- ja terveysministeriön keväällä 2003 asettaman Suomen lapsiasiain toimikunnan laatima kansallinen toimintasuunnitelma, joka pohjaa YK:n yleiskokouksen lasten erityisistunnossa toukokuussa vuonna 2002 hyväksytyyn loppuasiakirjaan, A World Fit for Children. Toimintasuunnitelmassa toimikunta nostaa esiin lasten ja lapsiperheiden elinoloissa ajankohtaisiksi katsomiaan kysymyksiä Suomessa.

Toimikunnan mielestä Suomeen tarvitaan laaja ja yhteisesti hyväksytty valtakunnallinen lapsi- ja perhepoliittinen strategia lasten ja lapsiperheiden hyvinvoinnin kehittämiseksi ja seuraamiseksi. Siinä tulee ottaa huomioon sekä lapsen edun ja tarpeiden toteutuminen että perheiden palveluiden ja taloudellisten voimavarojen turvaaminen.

Toimikunta korostaa, että kaikissa yhteiskunnan toimenpiteissä ja päätöksissä, jotka koskevat lapsia, on otettava huomioon lapsen etu. Siksi yhteiskunnan toimia ja päätöksiä tulee arvioida lapsen edun kannalta. Lapsiasiain toimikunta on laatinut lapsivaikutusten arviointia varten mallin, jota se suosittelee kokeiltavaksi ja edelleen kehitettäväksi.

Toimikunta painottaa, että lasten kasvatuksesta ja hyvinvoinnista huolehtiminen on vanhempien tärkein tehtävä. Yhteiskunnan tulee omilla päätöksillään ja toimillaan antaa selkeä viesti siitä, että se tukee perheitä tässä tehtävässä. Vanhemmat tarvitsevat peruspalveluiden antamaa tukea vanhemmuuteen ja parisuhteeseen ja erityisesti vanhempien vertaisryhmien tarjoamaa yhteisöllisyyttä. Mahdollisuus perheen ja työelämän nykyistä parempaan yhteensovittamiseen on myös lapsiperheille erittäin tärkeää.

Toimikunta esittää suosituksissaan myös lasten osallistumisoikeuksien toteutumisen parantamista, median vastuun lisäämistä lasten turvallisuudesta, lasten hyvinvoinnin nykyistä tehokkaampaa seurantaa, lapsen oikeuksien tunnettuuden parantamista sekä lapsen näkökulman huomioon ottamista myös kehitysyhteistyössä.

Lapsille sopiva Suomi -toimintasuunnitelma täydentää suosituksillaan olemassa olevien kansallisten toimintaohjelmien ja -suunnitelmien kuten varhaiskasvatuksen suunnitelman perusteiden, peruskoulun opetussuunnitelman perusteiden, kouluterveydenhuollon oppaan ja laatusuosituksen sekä lastenneuvolan työntekijöille suunnatun oppaan sisältöä ja toimeenpanoa.

Asiasanat: arviointi, kansainvälinen yhteistyö, lapsen oikeudet, lapset, lapsipolitiikka, perhepolitiikka, toimintasuunnitelmat, YK

Sammandrag

Ett Finland för barnen. Finlands nationella handlingsplan som förutsätts av FN:s generalför-samlings specialsession om barn. Helsingfors, 2005. 72 s. (Social- och hälsovårdsministeriets publikationer, ISSN 1236-2050; 2005:5) ISBN 952-00-1490-X (inh.), ISBN 952-1491-8 (PDF)

Ett Finland för barnen är en nationell handlingsplan av Kommissionen för barnfrågor i Finland tillsatt av social- och hälsovårdsministeriet våren 2003. Planen baseras på slutdokumentet A World Fit for Children som FN:s generalför-samling antog vid speci-alsessionen om barn i maj år 2002. I handlingsplanen lyfter kommissionen fram frågor som den anser vara aktuella när det gäller barnens och barnfamiljernas levnadsförhål-landen i Finland.

Enligt kommissionen behövs det i Finland en bred och gemensamt antagen riksom-fattande barn- och familjepolitisk strategi för utveckling och uppföljning av barnens och barnfamiljernas välbefinnande. I strategin bör man både beakta barnets bästa och behov och säkerställa tjänster och ekonomiska resurser för familjer.

Kommissionen betonar att man vid alla åtgärder och beslut i samhället som gäller barn måste beakta barnets bästa. Därför bör samhällets åtgärder och beslut utvärderas utifrån barnets intressen. Kommissionen för barnfrågor har utarbetat en modell för analys av barnkonsekvenser och rekommenderar att den provas och vidareutvecklas.

Kommissionen betonar att föräldrarnas viktigaste uppgift är att ansvara för barnens uppfostran och välbefinnande. Samhället bör genom sina egna beslut och åtgärder ge en klar signal om att det stöder familjerna i denna uppgift. Föräldrarna behöver det stöd för föräldraskap och parförhållande som basservicen ger och särskilt den gemen-skap som grupper av likställda erbjuder. Att kunna förena familj och arbetsliv bättre än idag är också mycket viktigt för barnfamiljer.

I sina rekommendationer lägger kommissionen även fram ett förslag om förbättrat genomförande av barnens rätt att delta, ökat ansvar för barnens säkerhet inom media, mer effektiv uppföljning av barnens välbefinnande, förbättrad kännedom om barnens rättigheter samt att man beaktar barnens synvinkel även i utvecklingsarbete.

Handlingsplanen Ett Finland för barnen kompletterar med sina rekommendatio-ner innehållet i och verkställandet av existerande nationella verksamhetsprogram och -planer såsom grunderna för förskoleundervisningens läroplan, grunderna för läropla-nen för den grundläggande utbildningen, handboken och kvalitetsrekommendatio-nerna för skolhälsovården samt handboken för arbetstagarna vid rådgivningsbyråer för barnavård.

Nyckelord: barn, barnets rättigheter, barnpolitik, familjepolitik, FN, internationellt samarbete, utvärdering, verksamhetsplaner

Summary

A Finland Fit for Children. The National Finnish Plan of Action called for by the Special Session on Children of the UN General Assembly. Helsinki 2005, 72 pp. (Publications of the Ministry of Social Affairs and Health, Finland, ISSN 1236-2050; 2005:5) ISBN 952-00-1490-X (print), ISBN 952-1491-8 (PDF)

A Finland Fit for Children is the National Plan of Action that is based on the final document, A World Fit for Children, adopted at the Special Session on Children of the UN General Assembly in May 2002. The Plan of Action was prepared by the Finnish National Committee on the Rights of the Child set up by the Ministry of Social Affairs and Health in spring 2003. In it the National Committee highlights issues of topical interest regarding the living conditions of children and families with children in Finland.

The National Committee is of the opinion that Finland needs a comprehensive and jointly agreed national child and family policy strategy for developing and monitoring the wellbeing of children and families with children. Issues that should be taken up in it are meeting the best interests and needs of the children, and securing adequate services and economic resources for families.

The National Committee stresses that the child's best interests shall be taken into account in society's all measures and decisions affecting children. Therefore they should be assessed from the point of view of the child's best interests. The Committee has drawn up a model for the assessment of child-related consequences of society's actions and decisions, and recommends that it should be tried out and further developed.

The Committee underlines that child upbringing and providing for children's wellbeing are the foremost responsibilities of the parents. Society must with its decisions and actions clearly signal that it supports families in this task. Parents need the support of the primary services for parenting and for their mutual relationship, and in particular the communality provided by parents' peer groups. It is also important to provide families with better opportunities for reconciling family and work.

In its recommendations the Committee further suggests that children's opportunities for participation should be improved, the responsibility of the media regarding children's safety should be increased, children's wellbeing should be monitored more effectively, the awareness of the rights of the child should be promoted, and the children's point of view should be taken into account in development co-operation as well.

The Plan of Action A Finland Fit for Children supplements with its recommendations the content and implementation of the existing national plans and programmes of action, such as the plan for early childhood education and care, the curriculum for the comprehensive school, the guide and quality recommendations for school health care, and the guide meant for staff working at the municipal child health clinics.

Key words: assessments, child policy, children, family policy, international co-operation, rights of the child, UN

Sisällys

Saatteeksi	7
1. Taustaa	10
2. Suomen lapsiasiain toimikunta	12
3. YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus	14
4. Lapsille sopiva Suomi - toimintasuunnitelma	17
4.1 Toimintasuunnitelman visio	17
4.2 Toimintasuunnitelman tavoitteet	20
Tavoite 1. Lapsi saa kotona rakkautta ja huolenpitoa	20
Tavoite 2. Lapsella on turvallisia ja pitkäkestoisia ihmissuhteita ja turvallisuuden tunnetta vahvistava kasvuympäristö	26
Tavoite 3. Lapsella on tarvittavat perus- ja erityispalvelut ja taloudellisen toimeentulon turva	33
Tavoite 4. Lapsen osallistuminen arjen tilanteissa lisääntyy	42
Tavoite 5. Lapsen oikeudet tunnetaan laajasti	46
4.3 Lapsivaikutusten arviointi	50
5. Toimenpidesuosituksukset ja kehittämisideat	56
Lähteet	64
Liitteet	
Liite 1. YK:n Lapsen oikeuksin yleissopimus	67
Liite 2. Lasten Parlamentti ja Nuorisofoorumi Tampereella	69
Liite 3. Tarkastuslista lapsen oikeuksien sopimuksen artikla 42 kansallisen toteutumisen arviointiin	71

Saatteeksi

Lapsille sopiva Suomi on sosiaali- ja terveysministeriön keväällä 2003 asettaman Suomen lapsiasiain toimikunnan laatima kansallinen toimintasuunnitelma, joka pohjaa YK:n yleiskokouksen lasten erityisistunnossa toukokuussa vuonna 2002 hyväksytyyn loppuasiakirjaan, A World Fit for Children. Toimintasuunnitelmassa toimikunta nostaa esiin lasten ja lapsiperheiden elinoloissa ajankohtaisiksi katsomiaan kysymyksiä Suomessa. Painopisteiden valinta perustuu paitsi yleiskokouksessa hyväksytyyn loppuasiakirjaan, niin myös YK:n lapsen oikeuksien komitean Suomen toisesta, vuoden 2000 määräaikaisraportista lapsen oikeuksien toteutumisesta antamiin kommentteihin, vuonna 2003 annettuun Suomen kolmanteen määräaikaisraporttiin sekä lapsiasiain toimikunnan valitsemiin tärkeiksi koettuihin huolenaiheisiin. Suunnitelmaa ohjaavana viitekehyksenä on ollut lapsen näkökulma.

Suomen lapsiasiain toimikunnan mielestä Suomeen tarvitaan laaja ja yhteisesti hyväksytty valtakunnallinen lapsi- ja perhepoliittinen strategia lasten ja lapsiperheiden hyvinvoinnin kehittämiseksi ja seuraamiseksi. Siinä tulee ottaa huomioon sekä lapsen edun ja tarpeiden toteutuminen että perheiden palveluiden ja taloudellisten voimavarojen turvaaminen. Valtakunnallisen strategian tulisi sisältää YK:n lapsen oikeuksien sopimukseen pohjautuva lapsipoliittinen osio, perheiden toimeentulon turvaamiseen rakentuva perhepoliittinen osio sekä lapsen ja perheen hyvinvointia ja palveluita koskeva osio. Hallituksen perhepoliittinen strategia on tarpeen laatia laaja-alaisena lapsi- ja perhepoliittisena ohjelmana. Hyvä ja vaikuttava lapsi- ja perhepolitiikka edellyttää myös, että käytettävissä on ajantasaista tietoa lasten ja perheiden hyvinvoinnista ja palveluista.

Lasten hyvinvoinnista huolehtiminen kuuluu kaikille hallinnonaloille. Tämän vuoksi myös lapsi- ja perheasioiden koordinaatiota valtion hallinnossa tulee toimikunnan mielestä vahvistaa. Toimikunta teki vuonna 2004 erillisen esityksen lapsiasiainvaltuutetusta ja lapsi- ja perheasioiden koordinaatiosta¹. Eduskunta hyväksyi lain lapsiasiainvaltuutetusta joulukuussa 2004. Suomen ensimmäinen valtakunnallinen lapsiasiainvaltuutettu aloittaa työnsä 1.9.2005. Toimikunta toivoo, että lapsiasiainvaltuutettu voi tehtävässään vaikuttaa kansallisen lapsi- ja perhepolitiikan kehittämiseen ja pitää esillä lapsen oikeuksien ja edun näkökulmaa yhteiskunnallisessa päätöksenteossa. Valtuutetulla on merkittävä rooli myös YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen tunnettuuden parantamisessa. Tätä varten on tarpeen laatia valtakunnallinen viestintästrategia.

¹ Suomen lapsiasiain toimikunta. Esitys lapsiasiainvaltuutetusta ja lapsi- ja perheasioiden koordinaatiosta. STM. Työryhmämuistioita 2004:7.

Kaikissa yhteiskunnan toimenpiteissä ja päätöksissä, jotka koskevat lapsia, on otettava huomioon lapsen etu. Toimikunta ei halua rajoittaa näkemyksiään koskemaan pelkästään sosiaali- ja terveysministeriön tai yleensäkin pelkästään viranomaisten toimintaa. Lapsen näkökulman toteuttaminen yhteiskunnassa ja lapsiystävällisemmän Suomen rakentaminen edellyttävät kaikilta toimijoilta lapsen edun huomioon ottamista. Lapsen edun toteutumislle ratkaisevia ovat käytännön toimenpiteet. Toimikunnan mielestä lapsen etu ei käytännössä ole aina ensisijainen esimerkiksi päätettäessä lapsen huollosta ja huostaanotosta huolimatta lainsäädännön asettamista velvoitteista. Lisäksi yhteiskunnan toimia ja päätöksiä tulee arvioida lapsen edun kannalta. Suomen lapsiasiain toimikunta on laatinut lapsivaikutusten arviointia varten mallin, jota se suosittelee kokeiltavaksi ja edelleen kehitettäväksi.

Lasten kasvatuksesta ja hyvinvoinnista huolehtiminen on vanhemmuuden ja molempien vanhempien tärkein tehtävä. Yhteiskunnan tulee antaa selkeä viesti siitä, että se tukee perheitä tässä tehtävässä. Lapsen ja lapsiperheiden peruspalveluihin tarvitaan kasvatuskumppanuuteen perustuvia toimintamalleja ja erilaisia varhaisen tuen ja avun kanavia. Tämän päivän lapsiperheet kaipaavat erityisesti apua tarjoavia paikallisia tukiverkostoja. Myös lapsi tarvitsee ympärilleen aikuisia, jotka välittävät ja antavat turvallisuuden tunteen. Yhteisön kollektiivista vastuuta lapsista onkin parannettava.

Perhe-elämän arvostusta tulee yhteiskunnassa lisätä. Vanhemmuuden toimintaedellytysten parantaminen asettaa velvoitteita myös työelämälle perheen ja työn yhteensovittamiseksi. Lapset ja nuoret kaipaavat enemmän aikaa yhdessäoloon vanhempiensa kanssa. Nykyajan lapsen arjessa media eri muodoissaan on vahvasti läsnä. Vastuu lapsen suojelemisesta ja kasvattamisesta taitavaksi ja kriittiseksi median käyttäjäksi on otettava vakavasti.

Lasten ja nuorten osallistumisoikeudet toteutuvat vielä huonosti. Usein aikuisten asenteet vaikeuttavat osallistumista. Toimikunta on työssään kuullut tamperelaisia lapsia ja nuoria. He pitivät tärkeinä perheen yhdessäoloa ja arkitoimia sekä oppilaiden ja opettajien sekä koulun ja kodin hyviä suhteita. He toivoivat oppilaskuntatoimintaa ja oppilaiden vaikutusmahdollisuuksia kaikkiin kouluihin. He kokivat mainonnalla olevan haitallisia vaikutuksia erityisesti pienille lapsille. Mainonta nähtiin mahdollisuutena myös edistää hyviä ja tärkeitä asioita.

Kansallisen Lapsille sopiva Suomi -toimintasuunnitelman tavoitteena on vahvistaa lasten hyvinvoinnin parantamiseksi tehtävää työtä Suomessa. Se täydentää toimenpidesuosituksillaan olemassa olevien kansallisten toimintaohjelmien ja -suunnitelmien kuten varhaiskasvatuksen suunnitelman perusteiden, peruskoulun opetussuunnitelman perusteiden, kouluterveydenhuollon oppaan ja laatusuositusten sekä lastenneuvolan työntekijöille suunnatun oppaan sisältöä ja toimeenpanoa.

Suomen lapsiasiain toimikunta esittää, että sosiaali- ja terveysministeriö liittää Lapsille sopiva Suomi -toimintasuunnitelman esityksiä ministeriössä meneillään oleviin kansallisiin terveydenhuollon ja sosiaalialan tulevaisuuden turvaamista koskeviin kehittämishankkeisiin ja erityisesti valmisteilla olevaan lastensuojeluohjelmaan sekä perhepoliittiseen ohjelmaan. Lapsiasiain-toimikunta esittää myös, että kansallinen toimintasuunnitelma, Lapsille sopiva Suomi liitetään YK:n lapsen oikeuksien komitealle annettavaan määräaikaissäraporttiin. Lisäksi toimintasuunnitelman toivotaan muodostuvan työkaluksi vuonna 2005 virkaan valittavalle Suomen ensimmäiselle lapsiasiavaltuutetulle. Suomen lapsiasiain toimikunta painottaa lisäksi, että Suomen tulee myös kansainvälisen yhteistyön keinoin edistää lapsen oikeuksien toteutumista ja hyvinvointia kaikkialla maailmassa.

Toimikunta esittää vielä, että sosiaali- ja terveysministeriö huolehtii suunnitelman eteenpäin viemisestä ja raportoinnista UNICEF:ille. Toimikunta pitää erityisen tärkeänä myös sitä, että kaikki valtion ja kuntien hallinnonalat ja toimijat; julkinen sektori, järjestöt, vapaaehtoistoimijat ja seurakunnat; ottavat toimintasuunnitelman suositukset huomioon omassa työssään ja edistävät niiden toteutumista Suomessa.

Helsingissä 31.3.2005

Eva Biaudet

Riitta Viitala

Tarja Reponen

Markku Helin

Kimmo Aaltonen

Matti Salmenperä

Jyri Juslén

Toivo Haataja

Marja Kuhmonen

Eino Siuruainen

Hannele Pokka

Sirpa Taskinen

Ritva Larjomaa

Mauri Upanne

Eeva Kuuskoski

Marita Ruohonen

Hanna Markkula-Kivisilta

Jukka Tahvanainen

Helena Hiila

Marianne Österberg

Elisabeth Tigerstedt-Tähtelä

Sami Lahdensuo

Inka Hetemäki

Martti Esko

Arkkipiispa Leo

Auli Paavola

I. Taustaa

YK:n yleiskokouksen lasten erityisistunnossa toukokuussa vuonna 2002 hyväksyttiin loppuasiakirja A World Fit for Children. Loppuasiakirja sisältää julistuksen (Declaration) ja toimintasuunnitelman (Plan of Action), joiden keskeisinä tavoitteina ovat lasten terveyden edistäminen, koulutuksen järjestäminen ja lasten suojeleminen hyväksikäytöltä, väkivallalta ja riistolta sekä Hiv:n ja aidsin torjuminen. Erityisistunto toimi samalla vuoden 1990 lasten huippukokouksen kymmenvuotisseurantana. YK:n jäsenvaltiot sitoutuivat laatimaan kansallisen toimintasuunnitelman, joka perustuu erityisistunnossa hyväksytyyn loppuasiakirjan tavoitteisiin ja jossa määritellään kansalliset tavoitteet ja strategiat. Suomen kansallisen toimintasuunnitelman, Lapsille sopiva Suomi, laadinnasta on vastannut sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön asettama Suomen lapsiasiain toimikunta.

Lapsille sopiva Suomi - toimintasuunnitelman lähtökohtana ovat olleet suomalaisten lasten huolenpidon ja kasvatuksen tarpeet. Toimintasuunnitelma ei kuitenkaan kata kaikkia lapsen elämän osa-alueita, vaan se nostaa esiin ajankohtaisia ongelmia ja kehittämisen kohteita. Lapsen näkökulma on ollut suunnitelmaa ohjaavana viitekehyksenä.

Suomen kansallinen toimintasuunnitelma on laadittu YK:n lapsenoikeuksien komitean vuoden 2000 lokakuussa Suomen toisesta määräaikaissäätöraportista antamien päätelmien ja huolenaiheiden pohjalta. Tausta-aineistoina ovat lisäksi olleet Suomen kolmas määräaikaissäätöraportti (2003) lapsen oikeuksia koskevan yleissopimuksen täytäntöönpanosta, valtioneuvoston selonteko lasten ja nuorten hyvinvoinnista (2002) sekä sen taustaksi Stakesin laatima raportti, Mikä lapsiamme uhkaa? (2001). Lisäksi Suomen kansallinen toimintasuunnitelma pohjaa Suomen lapsiasiain toimikunnan kartoittamiin keskeisiin lasten aseman puutteisiin ja toimikunnan suosittamiin parannusehdotuksiin. (Lapsen oikeuksien sopimus, liite 1).

Lapsille sopiva Suomi - toimintasuunnitelmassa esitetään malli siitä, miten päätösten vaikutuksia lapsiin tulisi arvioida. YK:n lapsen oikeuksien komitea suosittaa yleissopimuksen ratifioineita maita tekemään lapsivaikutusten arvioinnin kaikista lapsiin vaikuttavista päätöksistä. Komitea ei ole kuitenkaan antanut ohjeistusta tai mallia siitä, miten lapsivaikutusten arviointi pitäisi suorittaa.

Lasten ja nuorten osallistuminen toimintasuunnitelman valmisteluun toteutettiin yhdessä Tampereen kaupungin Lasten Parlamentin (10.11.2004 kokouksessa 90 edustajaa) ja Nuorisofoorumin (11.11.2004 kokouksessa 53 edustajaa) kanssa. Tamperelaisten lasten valintaan yhteistyökumppaneiksi vai-

kutti se, että Tampereelle perustettiin Suomen ensimmäinen kunnallinen lapsiasiamiehen toimi vuonna 2003. Lasten Parlamentti ja Nuorisofoorumi ovat käsitelleet toimintasuunnitelman tavoitteisiin liittyviä kysymyksiä. Kaupungin lapsiasiamies Taru Kuosmanen on tehnyt yhteenvedon käydyistä keskusteluista. (Lasten Parlamentin ja Nuorisofoorumin toimintaperiaatteet, liite 2).

2. Suomen lapsiasiain toimikunta

Sosiaali- ja terveysministeriö asetti 21.3.2003 erityisistunnon loppuasiakirjan mukaisesti kokoonpanoltaan laaja-alaisen ja yhteiskunnallisesti asiantuntevan Suomen lapsiasiain toimikunnan ja työvaliokunnan toimikaudeksi 1.3.2003 – 31.3.2005. Sen tehtävinä ovat olleet:

1. huolehtia YK:n lapsen oikeuksista tiedottamisesta,
2. toimia YK:n lasten erityisistunnon edellyttämänä kansallisena elimenä,
3. valmistella Suomen kansallinen toimintasuunnitelma, Lapsille sopiva maailma,
4. organisoida ja koordinoida lasten ja nuorten osallistuminen toimintasuunnitelman valmisteluun,
5. valmistella YK:n vuoden 2004 perheen vuosikymmenen toimenpiteitä sekä
6. tehdä esitys kansallisesta pysyväisluontoisesta lapsi- ja perheasioita koordinoivasta rakenteesta tai rakenteista.

Toimikunnan puheenjohtajana on toiminut kansanedustaja Eva *Biaudet* ja varapuheenjohtajana apulaisosastopäällikkö, sosiaalineuvos Riitta *Viitala* sosiaali- ja terveysministeriöstä. Toimikunnan jäsenet ovat yksikön päällikkö Kirsti *Aarnio* (31.8.2004 saakka), yksikön päällikkö Tarja *Reponen* (1.9.2004 alkaen) ulkoasiainministeriö, lainsäädäntöneuvos Markku *Helin* oikeusministeriö, kulttuuriasianeuvos Kimmo *Aaltonen* opetusministeriö, johtaja Matti *Salmenperä* työministeriö, ylitarkastaja Jyri *Juslén* ympäristöministeriö, läänin sosiaalitarkastaja Toivo *Haataja* Etelä-Suomen lääninhallitus, ylitarkastaja Marja *Kuhmonen* Itä-Suomen lääninhallitus, maaherra Eino *Siuruainen* Oulun lääninhallitus, maaherra Hannele *Pokka* Lapin lääninhallitus, tulosaluejohtaja Sirpa *Taskinen* Sosiaalialan tutkimus- ja kehittämiskeskus Stakes, kehityspäällikkö Ritva *Larjoma* Suomen Kuntaliitto, toiminnanjohtaja Mauri *Upanne* Lastensuojelun Keskusliitto, pääsihteeri Eeva *Kuuskoski* Mannerheimin Lastensuojeluliitto, toiminnanjohtaja Marita *Ruohonen* Ensi- ja turvakotien liitto, pääsihteeri Hanna *Markkula-Kivisilta* Pelastakaa Lapset ry, pääsihteeri Jukka *Tahvanainen* Suomen Nuorisoyhteistyö – Allianssi ry, toimitusjohtaja Helena *Hüla* Väestöliitto, hallintojohtaja Marianne *Österberg* Samfundet Folkhälsan, varatuomari Elisabeth *Tigerstedt-Tähtelä* Kansainvälinen ihmisoikeusasiain neuvottelukunta, neuvonantaja Sami *Lahdensuo* Suomen YK-liitto, järjestöpäällikkö Inka *Hetemäki* Suomen Unicef-yhdistys ry, johtaja Martti *Esko* Suomen evankelisluterilainen kirkkohallitus ja arkkipiispa Leo Suomen Ortodoksinen kirkollishallitus. Toimi-

kunnan sihteerinä on toiminut projektipäällikkö Auli Paavola Lastensuojelun Keskusliitosta.

Toimikunnan työvaliokunnan puheenjohtajana on toiminut apulaisosastopäällikkö Riitta Viitala, sosiaali- ja terveysministeriöstä ja varapuheenjohtajana ylitarkastaja Ritva Vuorento, sosiaali- ja terveysministeriöstä. Työvaliokunnan jäsenet ovat neuvotteleva virkamies Kari Ilmonen, sosiaali- ja terveysministeriö, lääkintöneuvos Merja Saarinen, sosiaali- ja terveysministeriö, kehittämispäällikkö Anna-Leena Välimäki, Stakes, ylitarkastaja Pekka Elo, Opetushallitus, toimitusjohtaja Mirjam Kalland, ruotsinkielinen sosiaalialan osaamiskeskus ja viestintäpäällikkö Annamajja Puonti, Lastensuojelun Keskusliitto. Sihteerinä on toiminut projektipäällikkö Auli Paavola, Lastensuojelun Keskusliitosta.

Toimikunta on laatinut esityksen lapsiasiainvaltuutetusta ja lapsi- ja perheasioiden koordinaatiosta (STM. Työryhmämuistioita 2004:7). Lapsiasiavaltuutettua koskeva hallituksen esitys laiksi lapsiasiavaltuutetusta on valmisteltu Sosiaali- ja terveysministeriössä pitkälti toimikunnan esityksen mukaisena. Eduskunta on hyväksynyt lain joulukuussa 2004. Lapsiasiavaltuutettu aloittaa työnsä 1.9.2005. YK:n vuoden 2004 perheenvuoden kymmenvuotisjuhluvuoden toimenpiteenä toimikunta osallistui sosiaali- ja terveysministeriön PERHE-seminaariin 27.11.2004. Seminaarissa käsiteltiin perheiden hyvinvointia ja perhepalvelujen kehittämistä.

3. YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus

Sopimuksen lähtökohdat

YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus on Suomea oikeudellisesti sitova ihmis-oikeusinstrumentti, joka tuli voimaan vuonna 1990. Yleissopimuksen velvoitteiden noudattamista eri maissa valvoo YK:n lapsen oikeuksien komitea (43 artikla). Lapsi on alle 18-vuotias henkilö, jollei hän lain perusteella saavuta täysi-ikäisyyttä aikaisemmin (1 artikla).

Yleissopimus keskittyy lapseen ihmisyyksilönä, hänen mahdollisuuksiinsa kehittyä ja tarpeeseensa saada tukea ja suojelua. Lasta pidetään itsenäisenä ja päteväenä yksilönä, jolla on oikeus esittää omat mielipiteensä. Mielipiteet tulee ottaa huomioon lapsen iän ja kehitystason mukaisesti. Yleissopimuksen myötä on siirrytty lapsen tarpeiden täyttämisestä lapsen oikeuksien takaamiseen ja toteuttamiseen. Lapsi on oikeuksien subjekti. Yleissopimuksen lähestymistapa on siis oikeuspohjainen.

Valtiovalta on ensisijaisesti vastuussa siitä, että lapsen ihmisoikeuksia noudatetaan ilman minkäänlaista syrjintää valtion lainkäyttövallan alueella (2 artikla).

Lapsella on kansalaisoikeuksia (KP-oikeudet) ja poliittisia oikeuksia (esimerkiksi osallistumiseen, yhdistymis- ja uskonnonvapaus) sekä taloudellisia, sivistyksellisiä ja sosiaalisia oikeuksia (TSS-oikeudet esimerkiksi oikeus leikkiin, opetukseen ja terveydenhuoltoon) sekä suojeluun liittyviä oikeuksia. Sopimuksessa käsitellään myös pakolaislapsen, kansalliseen vähemmistöön kuuluvan ja vammaisen lapsen erityisoikeudet.

Yleissopimuksessa edellytetään lainsäädännöllisiä, hallinnollisia ja muita toimenpiteitä lapsen oikeuksien toteuttamiseksi (4 artikla). Valtion tulee turvata lapsen kaikki oikeudet sekä suojella ja edistää niitä. TSS-oikeuksien toteuttamisen tulee tapahtua mahdollisimman täysimääräisesti resurssien antamissa rajoissa ja lapsen edun mukaisesti. KP-oikeuksien toteuttamista ei voida asettaa riippuvaiseksi resurssien saatavuudesta.

Oikeuksien toteuttaminen edellyttää lapsipolitiikan suunnittelua, koordinoitua ja tulosten arviointia sekä sisäistä valvontaa. Tarvitaan tilastotietoja ja tutkimusta. Tieto yleissopimuksen oikeuksista ja velvollisuuksista luo pohjan aktiiviselle toiminnalle (45 artikla). Poliittinen tahto ratkaisee uudistusprosessin sisällön ja aikataulun. Kansalaisjärjestöillä on tärkeä rooli tässä prosessissa.

Neljä yleisperiaatetta

Lapsen oikeuksia koskevaan yleissopimukseen sisältyy neljä keskeistä yleisperiaatetta, joita tulee noudattaa sopimuksen kaikkien oikeuksiin soveltamisessa: syrjinnän kieltö (2 artikla), lapsen edun ensisijaisuus (3 artikla), oikeus elämään, henkiinjäämiseen ja kehittymiseen (6 artikla) sekä velvoite ottaa huomioon lapsen näkemys hänen ikänsä ja kehitystasonsa mukaisesti (12 artikla). Nämä neljä valtiota velvoittavaa periaatetta luovat vastaavansisältöiset oikeudet lapsen näkökulmasta katsottuna.

Syrjinnän kieltö (2 artikla)

Jokaisella lapsella on oikeus syrjimättömyyteen. Lapselle taataan yleissopimuksen oikeudet ilman minkäänlaista lapsen tai hänen vanhempiansa tai muun laillisen huoltajansa rotuun, ihonväriin, sukupuoleen, kieleen, uskontoon, poliittiseen tai muihin mielipiteisiin, kansalliseen, etniseen tai sosiaaliseen alkuperään, varallisuuteen, vammaisuuteen tai muuhun seikkaan perustuvaa erottelua.

Valtion on ryhdyttävä toimenpiteisiin syrjinnän lopettamiseksi kaikilla sopimuksen aloilla. Syrjinnän kohteina voivat olla yksittäinen lapsi tai samoilla perusteilla kokonainen lapsiryhmä. Syrjinnän kieltöä koskeva lainsäädäntö ei aina riitä syrjinnän lopettamiseksi. Valtion tulee silloin ryhtyä toimenpiteisiin tilanteen parantamiseksi.

Lapsen etu (3:1 artikla)

Yleissopimuksen mukaan lapsen etu on otettava huomioon ensisijaisena näkökohtana kaikissa lapsia koskevissa virallisissa toimissa, kuten julkisessa tai yksityisessä sosiaalihuollossa, tuomioistuimissa, hallintoviranomaisissa ja lainsäädäntöelimissä. Yleissopimuksessa ei tarkemmin määritellä lapsen edun käsitettä.

Käsite ”toimet, jotka koskevat lapsia”, on ymmärretty siten, että kysymyksessä voi olla 1) määrättyä lasta, 2) määrättä lapsiryhmää tai 3) maan koko lapsiväestöä koskeva toimenpide. Sopimuksen tehokas soveltaminen edellyttää sitä, että 3 artiklassa mainittujen tahojen tulee aina lapsia koskevissa toiminnoissa harkita, mitkä kulloisessakin tilanteessa voisivat olla päätöksen vaikutukset lapseen, lapsiryhmään tai koko lapsiväestöön. Samalla on pohdittava päätöksen mahdolliset vaikutukset muihin laajempiin yhteiskunnallisiin intresseihin. Mikäli muu intressi painaa päätöksessä enemmän, perusteluissa tulisi ilmaista syyt.

Oikeus elämään, henkiinjäämiseen ja kehittymiseen (6 artikla)

Nämä oikeudet liittyvät läheisesti muihin yleissopimuksen määrittelemiin oikeuksiin ja periaatteisiin. Tarkoituksena on ollut luoda optimaaliset ulkoiset

puitteet lapsen henkiinjäämiselle (kuten terveydelle ja turvallisuudelle) ja mahdollisimman täysimääräiset edellytykset lapsen harmoniselle kehitykselle (TSS-oikeudet ja KP- oikeudet).

Lapsiystävällisen yhteiskunnan kehittäminen ja lapsen oikeus tulla suojel-
luksi väkivallalta ja hyväksikäytöltä ovat myös tärkeitä tavoitteita.

Lapsen näkemysten huomioon ottaminen (12 artikla)

Lapsella on oikeus vapaasti ilmaista mielipiteensä (13 artikla) ja näkemyksensä. Lapsen esittämät näkemykset tulee ottaa huomioon hänen ikänsä ja kehitystasonsa mukaisesti. Lapsen oikeus vaikuttaa omiin asioihin koskee erityisesti velvoitetta kuulla lasta häntä koskevissa oikeudellisissa ja hallinnollisissa toimissa laissa tarkemmin vahvistettujen menettelytapojen mukaisesti (12 artikla). Kuulemista koskevia menettelytapoja ja koulutusta tulee kehittää.

Lapsilla ja nuorilla on oikeus osallistumiseen ja vaikuttamiseen kaikissa heitä koskevissa asioissa sekä myös muissa heitä kiinnostavissa yleisissä ja julkisissa asioissa.

Vanhempien rooli

Lapsen, perheen ja valtion välillä voidaan karkeasti sanoa olevan kolmikantasuhte, jossa lapsella on oikeuksia, vanhemmilla/huoltajilla vastuu ja valtiolla/kunnalla velvollisuuksia.

Lapsen vanhemmilla on käytännössä ensisijainen vastuu lapsen kasvatuksesta ja kehityksestä. Lapsen edun on määrättävä heidän toimintaansa. (18:1, 3:1 artiklat). Valtio antaa asianmukaista apua vanhemmille heidän kasvatustehtävässään ja huolehtii lastensuojelupalvelujen kehittämisestä. (18:2 artikla). Vanhemmilla on oikeus ja velvollisuus tarjota lapselle asianmukaista ohjausta ja neuvontaa yleissopimuksen oikeuksien käytössä, kunnes lapsen valmiudet päättää omista asioistaan kehittyvät (3:2,5,12 ja 14 artiklat).

4. Lapsille sopiva Suomi - toimintasuunnitelma

4.1 Toimintasuunnitelman visio

Lapsille sopiva Suomi - toimintasuunnitelman vision muodostaminen ja tavoitteiden valinta perustuivat pääasiassa kahteen asiaan. Ensiksi valintaan on vaikuttanut YK:n lapsen oikeuksien komitean vuonna 2000 Suomelle esittämät huolenaiheet lapsen oikeuksien sopimuksen toimeenpanosta Suomen toisen määräaikaisraportin pohjalta. Toiseksi on otettu huomioon lapsiasiain toimikunnan jäsenille syksyllä 2003 tehdyn kyselyn tulokset sekä niistä toimikunnassa käyty keskustelu. Tärkeänä tausta-aineistona on myös ollut Suomen kolmas määräaikaisraportti (heinäkuu 2003) lapsen oikeuksien yleissopimuksen täytäntöönpanosta.

YK:n lapsen oikeuksien komitean esittämät huolenaiheet

YK:n lapsen oikeuksien komitean Suomen toista määräaikaisraporttia koskevat päätelmät lokakuussa 2000 sisälsivät oikeuksien voimaansaattamistoimia koskevia huolenaiheita ja suosituksia. Ohessa komitean huolenaiheet ja suositukset tiivistetysti esitettynä:

1. Lapsiasioihin keskittyvän tahon puuttuminen hallituksen sisällä.
2. Sellaisten mekanismien puuttuminen sekä keskushallinnossa että paikallistasolla, jotka koordinoisivat lapsia koskevia laajakantoisia ohjelmia ja valvoisivat yleissopimuksen voimaansaattamista.
3. Kuntien erilaiset sosiaalipolitiikat ja eritasoiset yhteiskunnalliset palvelut erityisesti kaikkein haavoittuvimmassa asemassa oleville ryhmille, joita ovat köyhät perheet, yksinhuoltajaperheet, vammaiset lapset, pakolaislapset ja vähemmistöihin kuuluvat lapset.
4. Kuntien tarjoamien hyvinvointipalvelujen eritasoisuuden riippuvuus kuntien erilaisista taloudellisista voimavaroista, päättäjien erilaisista priorisoinneista ja avun myöntämisen erilaisista järjestelmistä.
5. Lapsiasioita koskevien tietojen ja indikaattoreiden säännöllinen ja laajamittainen keruu ja analysointi vaativat kehittämistä, jotta voitaisiin paremmin arvioida yleissopimuksen voimaansaattamista paikallistasolla.
6. Lopullisten päätösten puuttuminen kansallisen lapsiasiainmiehen viran perustamisesta.

Huoliin 1, 2 ja 6 toimikunta on vastannut keväällä 2004 tekemässään esityksessä lapsiasiainvaltuutetusta ja lapsi- ja perheasioiden koordinaatiosta.

Lapsiasiain toimikunnan näkemykset lasten hyvinvoinnin keskeisistä puutteista

Syksyllä 2003 toimikunnan jäsenille tehtiin kysely siitä, mitä asioita he pitivät tärkeinä sisällytettäväksi toimintasuunnitelmaan. Alla olevat kysymykset nousivat keskeisimmiksi:

1. lapsen edun toteutumattomuus arjessa ja yhteiskunnallisessa päätöksenteossa,
2. vanhemmuuden voimavarojen riittämättömyys,
3. yhteiskunnan toimintarakenteiden puutteet, kuten perhe- ja työelämän joustamattomuus sekä varhaiskasvatuksen ja koulutoimen liian vähäinen kasvatusyhteistyö vanhempien kanssa,
4. erityisryhmien palvelujen riittämättömyys ja
5. lasten ja nuorten vähäiset osallistumismahdollisuudet.

Visio: Lapsille sopivassa Suomessa jokaisen lapsen arjessa toteutuu lapsen etu

Toimikunta tiivistä näkemyksensä tulevaisuuden tavoitetilaksi lapsille sopivasta Suomesta sellaiseksi, missä jokaisen lapsen arjessa toteutuu lapsen etu. Tämän vision saavuttamiseksi toimikunta asetti tavoitteita, jotka on ryhmitelty lapsen oikeuksien sopimuksen ns. kolmen P:n jäsennystä mukaillen.

Tavoitteet eivät kata sopimusta sen koko laajuudessa, mutta ryhmittelyn toivotaan olevan hyödyksi tavoitteiden seurannan kannalta.

1. Lapsi saa kotona rakkautta ja huolenpitoa (protection – lapsen oikeus suojeluun).
2. Lapsella on turvallisia ja pitkäkestoisia ihmissuhteita ja turvallisuuden tunnetta vahvistava kasvuympäristö (protection – lapsen oikeus suojeluun).
3. Lapsella on tarvittavat perus- ja erityispalvelut ja toimeentulon turva (provision – lapsen oikeus huolenpitoon, esimerkiksi ruokaan ja terveydenhuoltoon, mikä edellyttää yhteiskunnalta riittäviä voimavaroja ja palveluita).
4. Lapsen osallistuminen arjen tilanteissa lisääntyy (participation – lapsen oikeus osallistumiseen sekä arvostuksen saamiseen mielipiteilleen).
5. Lapsen oikeudet tunnetaan laajasti.

Visio ja tavoitteet ovat tiivistetysti esitettyinä kuviossa seuraavalla sivulla.

Visio: Lapsille sopivassa Suomessa jokaisen lapsen arjessa toteutuu lapsen etu

NÄKÖKULMA	TAVOITE	TOIMENPITEET, TOIMIJAT
<p>Suojelu Vanhemmuus ja yhteiskunnan tuki</p>	<p>1. Lapsi saa kotona rakkautta ja huolenpitoa Tämä tavoite sisältää vanhemmuuden ja huoltajuuden vastuiden, taitojen ja ajankäytön yhteensovittamisen sekä vanhempien vertaistuen kehittämisen. Taustalla olevia ongelmia ovat muun muassa: lasten yksinäisyys ja huolenpidon puutteet kotona, vanhempien ja lasten kokemukset liian vähäisestä yhteisestä ajasta, vanhempien mielen-terveys- ja päihdeongelmat, epätyydyttävien työsuhteiden aiheuttama turvattomuus, vammaisten lasten hoidon kuormittavuus.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Lapsiperheiden palveluiden (mm. perhekeskukset, varhaiskasvatus, koulut, lastensuojelu) tuki vanhemmille, kasvatuskumppanuus. Kunnat, järjestöt, seurakunnat - Työn ja perheen yhteensovittamisen edistäminen. - Työmarkkinajärjestöt, työpaikkakohtaiset ratkaisut. - Epäsäännöllisten työsuhteiden vähentäminen. Valtio, kunnat - Lapsiperheiden taloudellisen aseman parantaminen. Valtio. - Varhaisen puuttumisen toimintamallien käyttöönotto. Valtio, kunnat, järjestöt, seurakunnat
<p>Suojelu Yhteiskunta kasvattajana. Lapsilähtöisyys lasten kasvu-yhteisöissä ja -ympäristöissä. Kasvuympäristö</p>	<p>2. Lapsella on turvallisia ja pitkäkestoisia ihmissuhteita ja turvallisuuden tunnetta vahvistava Tavoite perustuu siihen, että lapsilla on kehityksensä aikana erittäin monia hoidosta ja kasvatuksesta vastuullisia aikuisia. Lisäksi usat aikuissuhteet ovat lyhytkestoisia. Tämä ei ole lapsen tunne-elämän kehityksen kannalta suotavaa. Tarvitaan monia, eri tahojen toimenpiteitä pitkäkestoisien ihmissuhteiden ja lapsen tunne-elämän turvallisuuden parantamiseksi.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Päiväkodeissa ja kouluissa sekä lastensuojelun yksiköissä pitkäkestoisia lapsi-aikuisuhteita - Kasvatus- ja opetustyön sekä lastensuojelun määrällisissä työsuhteissa tunnesuhteiden luominen lapsiin. Kunnat, järjestöt, seurakunnat - Toimiva ja turvallinen asuin- ja liikkumisympäristö. Valtio, kunnat.
<p>Voimaavarat Lapsen edun turvaaminen toimeentulo- ja palvelujärjestelmässä</p>	<p>3. Lapsella on tarvittavat perus- ja erityispalvelut ja taloudellisen toimeentulon turva Tämä tavoite sisältää mm. palvelujen saannin alueellisen tasa-arvon sekä erilaisten vähemmistöryhmien lasten tasa-arvoiset mahdollisuudet palveluihin. Taustalla olevia ongelmia ovat lasten ja lapsiperheiden terveys-, sosiaali-, koulu- ja vapaa-ajan palvelujen tarjonnan ja saatut-tavuuden suuret alueelliset vaihtelut. Varsinkin psykososiaalisen hyvinvoinnin kannalta välittämättömien erityispalveluiden epätasa-arvoinen saatavuus on suuri ongelma. Lapsiperheiden toimeentulo on heikentynyt verrattuna muihin väestöryhmiin.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Vähemmistöryhmiin kuuluvien lasten palvelujen riittävyys. Valtio, kunnat, järjestöt, seurakunnat - Kuntien yhteistyö palvelujen järjestämisessä (seudullisuus) - Kuntien eri hallinnonalojen, järjestöjen ja seurakuntien yhteistyö palvelujen tuottamisessa (kumppanuus) - Kuntien lapsipoliittinen ohjelmatyö - Tulonsiirrot, taloudelliset tukijärjestelmät. Valtio, kunnat
<p>Osallistuminen Lapset osallisina päätöksenteossa</p>	<p>4. Lapsen osallistuminen arjen tilanteissa lisääntyy Tavoite sisältää lapsen kuulemisen, osallistumisen ja vaikutusmahdollisuuksien parantamisen lapsen kasvuyhteisöissä.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Lasten osallistumisen menetelmien kehittäminen ja laaja käyttöön otto. Varhaiskasvatus, koulut, sosiaalialan osaamiskeskukset, järjestöt,
<p>Lapsen oikeuksien sopimus tulee laajasti tunnetuksi</p>	<p>5. Lapsen oikeudet tunnetaan laajasti Tavoitteen taustana on YK:n lapsenoikeuksien komitean huomautukset sopimuksen huonosta tunnettuudesta.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen tunnetuksi tekeminen. Valtio, kunnat, järjestöt, seurakunnat

4.2 Toimintasuunnitelman tavoitteet

Kukin tavoite esitellään erikseen ja tavoitteen yhteyteen on lisätty viittaukset aiheeseen liittyviin yleissopimuksen artikloihin sekä kansainvälisen A World Fit for Children -toimintasuunnitelman kohtiin. Lisäksi on kirjattu Tampereen kaupungin Lasten Parlamentin ja Nuorisofoorumin mielipiteet toimikunnan asettamista tavoitteista. Tavoitteiden aihepiiriin liittyviä tutkimus- ja tilastotietoja on liitetty tiivistetysti kukin tavoitteen loppuun. Niiden perusteella on mahdollista myöhemmin seurata ja arvioida asioiden etenemistä. Toimikunnan esittämät toimenpidesuositukset ovat raportin lopussa.

TAVOITE 1.

Lapsi saa kotona rakkautta ja huolenpitoa.

Tämä tavoite sisältää vanhemmuuden ja huoltajuuden arvostuksen parantamisen, vastuullisen vanhemmuuden ja vanhempiana olemisen taitojen kehittämisen, perheen ajankäytön yhteensovittamisen sekä vanhempien vertaistuen kehittämisen.

Yleissopimuksen artiklat 5, 9, 18, 19

Kansainvälisen toimintasuunnitelman kohdat 15, 17, 24, 32.2, 32.5

Vanhemmuus ja yhteiskunnan tuki

Vuorovaikutus läheisen aikuisen kanssa on lapsen kasvun ja kehityksen perusta. Vuorovaikutuksessa lapsi saa vanhemmiltaan rakkautta, huolenpitoa ja ohjausta. Lapsen ja vanhemman välisen turvallisen suhteen tulisi kestää erilaiset perhe-elämän muutokset. Perheillä olisikin oltava voimavaroja ja keinoja selviytyä perhettä tai sen jäseniä kohtaavista vaikeuksista. Vanhemmat tarvitsevat siksi tukea kasvatustehtävässään ja parisuhteen pulmatilanteissa, ja avun tulisi olla saatavissa riittävän ajoissa.

Lapsen hyvinvointi riippuu paljolti hänestä huolehtivien aikuisten hyvinvoinnista ja jaksamisesta. Kun vanhemmilla on ongelmia omassa elämässään, kuten työttömyyttä, päihteiden käyttöä tai mielenterveyden ongelmia, lapsista huolehtimiseen ei aina ole riittävästi voimia. Toisaalta kasvatusalan ammattilaiset näkevät myös puutteita vanhemmuuden arvostamisessa. Yhteiskunnan päätöksenteossa vanhemmuus ei ole riittävästi arvostettua. Vanhemmat eivät aina itsekään ymmärrä, miten tärkeitä he ovat lapsilleen ja miten suuri vastuu vanhemmuuteen sisältyy. Myös isovanhempien merkitys lapsiperheiden elä-

mässä on lisääntymässä. Eläkkeellä olevat ja hyväkuntoiset isovanhemmat ovat monen lapsiperheen korvaamaton apu arjen pulmatilanteissa.

Äitiys- ja lastenneuvolat huolehtivat äidin ja lapsen terveydestä ja hyvinvoinnista. Neuvolakäyntien määrä on kuitenkin vähentynyt 1990-luvulla määräraikaistarkastusten ja kotikäyntien supistusten vuoksi. Vanhemmat ovat neuvoloiden palveluihin yleisesti ottaen tyytyväisiä, mutta toivovat enemmän yksilöllistä ja perheiden tarpeista lähtevää tukea sekä keskustelua parisuhteesta ja lasten kasvatuksesta. Vanhempien kiinnostus saada tietoa ja osallistua lasten hoitoon liittyvään keskusteluun näkyy myös aktiivisena osallistumisena vertaisryhmien keskustelupalstoille internetissä. Tällä hetkellä neuvolan toimintaa ollaan vahvistamassa ja kehittämässä perhekeskeisempään suuntaan sekä äitien ja isien vanhemmuuden roolien tukemiseen. Lastenneuvola lapsiperheiden tukena - oppaassa neuvolatyön kehittämiseksi (2004) suositellaan vanhempainryhmätoiminnan laajentamista ja vakiinnuttamista osana normaalia neuvolatyötä sekä vauvan odotusaikana tehtävää kotikäyntiä.

Lähes puolet alle kouluikäisistä lapsista hoidetaan kotona vanhempainvapaiden ja kotihoidon tuen ansiosta. Kotona lapsia hoitavat vanhemmat tarvitsevat kanssakäymistä muiden samassa elämäntilanteessa olevien kanssa sekä ajoittaisia ja osa-aikaisia varhaiskasvatuspalveluja. Erityisen tarpeellista tuki on pitkäaikaissairaiden ja vammaisten lasten vanhemmille sekä maahanmuuttajaperheille. Paikallisille vanhempien ryhmille ja kahviloille, osa-aikaisille varhaiskasvatuspalveluille sekä ammattilaisten ja kansalaisjärjestöjen tarjoamille ”matalan kynnyksen” tukiverkostoille on suuri tarve. Neuvola- ja päivähoidon järjestelmämme eivät ole olleet kovin vahvasti suuntautuneita vanhempainryhmien kehittämiseen tai vanhemmuuden ja parisuhteen tukemiseen, mutta muutoksia työskentelytavoissa alkaa olla nähtävissä.

Perheillä tulisi olla nykyistä paremmin saatavilla äitiys- ja lastenneuvoloiden sekä varhaiskasvatuksen ja koulun tarjoama verkosto sekä tuetut mahdollisuudet vanhempien vertaisryhmien toimintaan. Erityinen huomio tulee kiinnittää parisuhteen toimivuuden ja isien vanhemmuuden vahvistamiseen. Vertaisryhmissä vanhemmat ovat avuksi toisilleen lapsen kasvatukseen liittyvissä kysymyksissä sekä arkisissa pulmatilanteissa. Ryhmissä syntyvät ystävyysuhteet voivat olla tärkeitä tulevinakin vuosina. Ryhmillä on suuri merkitys erityisesti vanhempainlomalla oleville ja muille kotona lapsiaan hoitaville sekä paikkakunnalle juuri muuttaneille perheille. Tällainen järjestelmä voisi ehkäistä ennalta parisuhteen ja lastensuojelun ongelmia sekä tarjota nykyistä paremmat mahdollisuudet auttaa lapsiperheitä mahdollisimman varhain. Edellytykset eri kulttuuritaustaisten ja vammaisten lasten perheiden tukemiseen paranevat, kun erityistyöntekijöiden, kuten perheneuvolan ammattilaisten osaaminen liitetään tukiverkostoon.

Perheiden ongelmatilanteita

Vanhempien mielenterveyden ja alkoholin käytön ongelmat sekä vanhempien parisuhteen kriisiytyminen ovat yleisimmät syytekijät perheiden voimavarojen uupumiseen ja lapsen huolenpidon laiminlyöntiin. Näissä ongelmatilanteissa lapset ja perheet tarvitsevat usein yhteiskunnan apua, joka varhaisvaiheessa tulisi olla saatavilla peruspalveluissa.

Raskaana olevien naisten päihteiden käyttö on yleistynyt. On arvioitu, että vuosittain noin 600 syntyvällä lapsella on äidin alkoholin käytöstä aiheutuva selkeä vamma. Noin 100 vauvaa syntyy vuosittain vieroitusoireisina äidin raskaudenaikaisen huumeiden käytön vuoksi. Äitiysneuvolassa tarvitaan tällä hetkellä yhä enemmän osaamista puuttua odottavien äitien päihteiden käytön ongelmiin ja äitien auttamiseen. Riittävän pitkien hoitokausojen on todettu tuottavan parhaan tuloksen. Myös äitien vertaisryhmistä on hyviä kokemuksia Ensi- ja turvakotien liitossa. On tärkeää, että äitien hoitoon pääsy on aina turvattu asuinpaikasta riippumatta.

Alkoholin runsas käyttö lisää väkivaltaa perheissä. Lasten ruumiillisen kurittamisen hyväksyntä on myös vielä yleistä, vaikka se kiellettiin lailla jo vuonna 1984. Lastensuojelun Keskusliiton syksyllä 2004 tekemä tutkimus osoitti, että kolmannes suomalaisista suhtautuu sallivasti lapsen fyysiseen kuritukseen. Lisäksi vajaa viidesosa 15 – 45 -vuotiaista lapsettomista suomalaisista aikoo varmasti tai melko varmasti käyttää ruumiillista kuritusta kasvatukseen, mikäli hankkii lapsia. Myös parisuhdeväkivalta lisää lapsen turvattomuutta. Äitiys- ja lastenneuvoloissa otetaan käyttöön naisiin kohdistuvan parisuhdeväkivallan seulontaan lomake, joka toivottavasti edistää ongelman puheeksi ottamista ja perheen avun saantia.

Vanhempien parisuhteen ongelmat ja vanhempien ero koskettaa monia lapsia. Avioero aiheuttaa muutoksia perheen kokoonpanossa ja usein asuinpaikan ja arkipäivän sosiaalisten suhteiden vaihtumista. Lapsen hyvinvoinnin turvaamisen tulisi aina olla ensisijainen asia neuvoteltaessa ja päätettäessä lapsen huollosta ja tapaamisjärjestelyistä lastenhuoltolaissa olevien kasvatustavoitteiden mukaisesti (LHL 1 §). Käytännössä yhteydenpitojärjestelyt ja elatuskysymykset ovat sopimuksen keskiössä ja lapsen hyvinvointia koskevat tavoitteet jäävät liian vähälle huomiolle. Eroperheet tarvitsevat myös keskustelutukea ja psykkinen tuen palveluja. Uusista tukimuodoista kuten lapsilähtöisestä perhesovittelusta ja ammatillisesti ohjatuista aikuisten ja lasten vertaistukiryhmistä on saatu hyviä kokemuksia, mutta palvelutarjonta on täysin riittämätön. Lapsen kannalta pitkittyneet huolto- ja tapaamisriidat ovat erityisen tuskallisia.

Maahanmuutto aiheuttaa usein suuria muutoksia perheen ihmissuhteissa ja heikentää perheen yleistä elämänhallintaa. Etenkin vanhempien kielitaidottomuus ja sopivan koulutuksen ja työkokemuksen puute jättää heidät hel-

posti työmarkkinoiden ulkopuolelle. Tällöin on suuri riski sukupolvien roolien kääntymiselle ylösalaisin. Lapset ja nuoret pääsevät vanhempiaan nopeammin yhteiskunnan vaikutteiden piiriin ja alkavat kielellisesti ja tiedollisesti hallita ympäröivää todellisuutta. Tämä heikentää vanhempien asemaa ja kykyä ohjata lapsiaan uudessa yhteiskunnassa. Lapset saattavat ”liukua” kontrolloimattomasti kodin vaikutuspiiriin ulkopuolelle. Tällaiset perheen yhtenäisyyttä uhkaavat riskit olisi tunnistettava jo kotouttamissuunnitelmia tehtäessä, mutta myös päiväkodeissa ja kouluissa. Maahanmuuttajavanhemmille on taattava mahdollisuus jatkuvaan ja sopivasti etenevään kielikoulutukseen ja kontakteihin suomalaiseen yhteiskuntaan.

Aika ja perhe vai työ ja raha?

Lapsen ja vanhemman läheisen vuorovaikutussuhteen kehittyminen edellyttää, että heillä on riittävästi yhteistä aikaa. Lapsiperheet joutuvat kuitenkin yhä enenevässä määrin elämään työelämän koventuneilla ehdoilla. Monet vanhemmat tekevät kokopäivätyötä ja pitkää työviikkoa. Heidän yhteenlaskettu viikoittainen työaikansa on selvästi pidempi kuin lapsettomilla pariskunnilla. Työkulttuuri on muuttunut ja raja työn ja vapaa-ajan välillä on heikentynyt. Ylitöitä tehdään paljon ja töitä viedään kotiin. Työpaineet siirtyvät myös kotiin ja se kuormittaa perheen ihmissuhteita. Nuorilla naisilla on puolestaan runsaasti määräaikaista työsuhteita ja se tuo epävarmuutta toimeentuloon ja perheen perustamiseen.

Perheen ja työn yhteensovittamisessa on monia ulottuvuuksia. Yksi pulmallisimmista on yhteiskunnan julkituomien tavoitteiden ristiriitaisuus perheiden tulevaisuuden suunnitelmien kannalta. Talouden kilpailukykyyn turvaaminen ja yhteiskunnan menestyminen edellyttävät nuorilta korkeatasoista ja nopeaa opiskelua sekä työelämään sitoutumista ja joustamista työn ehdoilla. Lisäksi perheiden taloudelliset olosuhteet ja asumisen kalleus sitovat lasten vanhemmat työhön. Toisaalta yhteiskunnallinen keskustelu tuo esiin tavoitteita aikaisesta perheellistymisestä ja lasten hankinnasta sekä sitoutumisesta perheeseen. Nuoret aikuiset ovat näin ollen ristipaineessa. Ollako hyvä kansalainen opiskelulla ja työskentelemällä ahkerasti vai hankkimalla lapsia? Molempien polkujen kulkeminen on erittäin vaikeaa ja onnistuu vain harvalta. Miten yhteiskunta vastaa asettamiinsa haasteisiin?

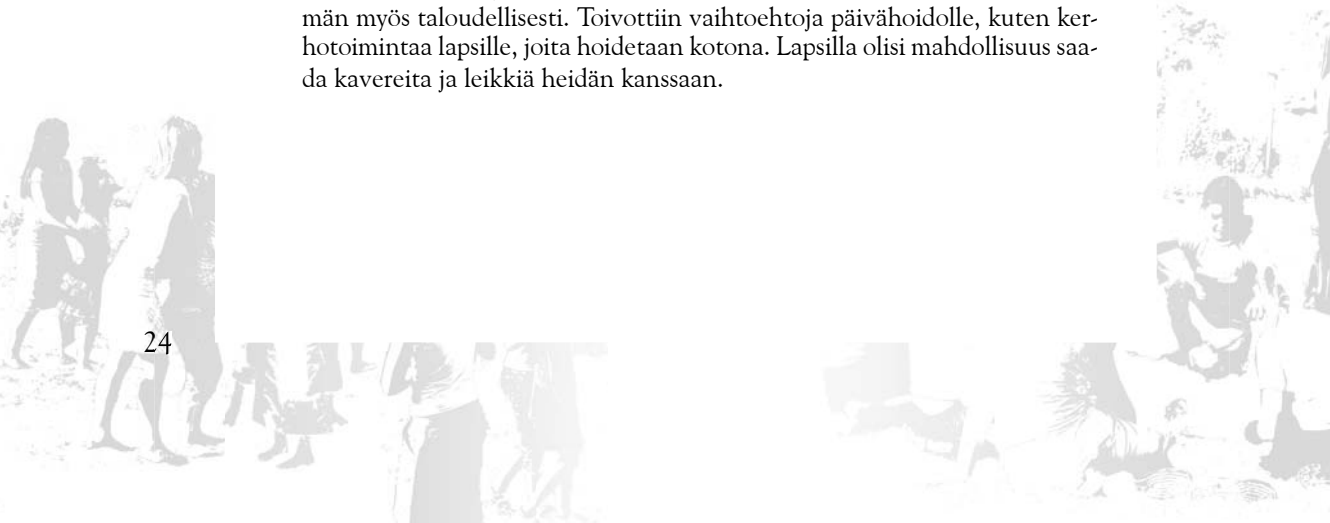
Yhteiskunnassa tarvitaan perheen ja työelämän yhteensovittamiseen nykyistä myönteisempiä asenteita ja konkreettisia toimenpiteitä niin työmarkkinajärjestöissä, työpaikoilla kuin myös kodeissa. Lapsiperheiden elinkaarella on erilaisia tarpeita ja siksi tarvitaan joustavia ratkaisuvaihtoehtoja työaikoihin. On kuitenkin huolehdittava siitä, ettei perheiden toimeentulo kärsi kohtuuttomasti kehitettäessä uusia työaikatarkoituksia.

Yritysten ja työelämän yhteiskuntavastuun on lisäännyttävä. Työpaikoilla on tuettava lakisääteisten perhevapaiden käyttöä ja isiä on rohkaistava perhevapaa-oikeuksien käyttöön. Perheen ja työelämän yhteensovittaminen on osa henkilöstön hyvinvointiin liittyvää toimintaa ja se tulee nähdä myös osana yritys- ja tuotekuvan kehittämistä. Pitkällä aikavälillä yhteiskuntavastuullisuus koituu varmasti myös yrityksen tuottavuuden hyödyksi. Kohtuulliset työehdot ja työsuhdeturva antavat varmuutta perheiden perustamiselle ja toimivat puskurina ikärakenteen muutosten aiheuttamaan työvoimapulan uhkaan.

Kodin ja perheen kokeminen tärkeäksi ja perheen kanssa vietetyn ajan arvostus on Tilastokeskuksen vapaa-aikatutkimuksen perusteella 1990-luvun kuluessa vahvistunut selvästi koko väestössä. Samalla työn tekemisen merkitys on vähentynyt. Erityisesti nuoret aikuiset arvostavat perheen kanssa vietettyä yhteistä aikaa. Tämä asenteiden muuttuminen on tärkeä edellytystekijä sille, että perhe- ja työelämää voidaan kehittää lapsen edun paremmin huomioon ottavaksi.

Tampereen Lasten Parlamentin ja Nuorisofoorumin ajatuksia perheen ajankäytöstä

- Lähes kaikkien Lasten Parlamentin edustajien mielestä perheen yhteinen ajankäyttö on nykyisellään ok. Nuorisofoorumin edustajista alle puolet oli sitä mieltä, että vanhemmilla on liian vähän aikaa lapsilleen. Vaikka oman perheen ajankäytössä ei ollut suuria pulmia, lapset pohtivat ja ideoivat teemaa.
- Syiksi mahdolliseen liian vähäiseen yhdessäoloon mainittiin vanhempien työkiireet ja jokaisen perheenjäsenen omat harrastukset. Myös vanhemmat harrastavat nykyään paljon ja ovat lisäksi työpäivän jälkeen usein väsyneitä.
- Esitettiin, että jos aikaa yhdessäoloon olisi enemmän, perheet voisivat harrastaa myös yhdessä, eikä aina jokainen erikseen. Lisäksi korostettiin arkisia asioita ja yhdessä tekemistä, kuten seurapeliä pelaamista, ruuan laittoa, sisarusten auttamista.
- Työelämältä toivottiin lisää joustavuutta, kun lapset ovat pieniä. Vanhemmista toinen voisi olla kotona, kun lapsi tulee koulusta kotiin.
- Tärkeäksi nähtiin, että lasten hoitamista omassa kodissa tuettaisiin enemmän myös taloudellisesti. Toivottiin vaihtoehtoja päivähoidolle, kuten kerhotoimintaa lapsille, joita hoidetaan kotona. Lapsilla olisi mahdollisuus saada kavereita ja leikkiä heidän kanssaan.

Tilannetta kuvaavia tilastoja ja tutkimustuloksia

- Hyvin tärkeää olla perheen kanssa vastasi 45 % vastaajista (15–75-v.) vuonna 1991, 71 % vuonna 2002. Työn kokeminen tärkeäksi väheni vastaavana aikana 48 % 39 %:iin. Hyvinvointikatsaus 2/2004, Tilastokeskus.
- Vanhemmista lähes 40 % ei tiedä, missä heidän koululaisensa (peruskoulu 8. ja 9. lk ja lukio 1. ja 2. lk) viettää viikonloppua. Kouluterveyskysely 2004.
- Tosihumalassa vähintään kerran kuukaudessa 23 % yläasteella, 30 % lukiossa. Kouluterveyskysely 2004.
- Avioero koskettaa vuosittain noin 30 000 lasta. Lastenneuvolatoiminnan asiantuntijatryöryhmän muistio 2003.
- Kirkon Perheasioiden neuvottelukeskuksia on yhteensä 41, niissä perheneuvojia 146, ja konsultteja 113. Asiakaskäyntejä oli 93 000 vuonna 2003, niistä lapsiperheiden osuus 80 %
- Lapsiperheistä yli puolessa molemmat vanhemmat ovat ansiotyössä. Alle 3-vuotiaiden äideistä puolet käy työssä, kouluikäisten äideistä 70 %. Neljäsosa lapsista asuu perheissä, joissa molemmat vanhemmat tekevät pitkiä työpäiviä. Perhepoliittinen strategia 2003.
- Epätyyppillisinä työaikoina (vuoro-, ilta-, yö- ja viikonlopputyö) työskentelee joka kolmannen lapsen äiti ja useamman kuin joka toisen lapsen isä. Epätyyppillisissä työsuhteissa (osa-aikainen tai määräaikainen työsuhde) työskenteli neljäsosa alaikäisten lasten äideistä ja kymmenesosa isistä. Perhepoliittinen strategia 2003.
- Työssäkäyvistä 5–11-vuotiaiden vanhemmista lähes puolet koki työn haittaavan jonkin verran perhe-elämää. Kolmannes koki, ettei heillä ole riittävästi aikaa olla lapsen kanssa. Perhebarometri 2001.
- Kolmannes suomalaisista suhtautuu sallivasti lapsen fyysiseen kuritukseen. Lisäksi vajaa viidesosa 15–45-vuotiaista lapsettomista suomalaisista aikoo varmasti tai melko varmasti käyttää ruumiillista kuritusta kasvatusteknoina, mikäli hankkii lapsia. Yli 90 % suomalaisista tietää, että ruumiillinen kuritus, tukistukset, luunapit, läimäytykset ja selkäsaunat ovat pahoinpitelyrikkoksia. Lastensuojelun Keskusliiton Suomen Gallupilla teettämä kysely 2004.
- Alle 18-vuotiaista lapsista 17 % on kotona nähnyt tai kokenut väkivaltaa Perheväkivaltaa todistaneista lapsista 30 % joutuu itse kotonaan fyysisen väkivallan kohteeksi. Lastenneuvolatoiminnan asiantuntijatryöryhmän muistio 2003.
- Tärkein vanhemmille kuuluva kasvatustehtävä on turvallisuuden tunteen antaminen; tätä mieltä on vain 9 % vanhemmista, mutta 30 % ammattikasvattajista. Perhebarometri 2000.

TAVOITE 2.

Lapsella on turvallisia ja pitkäkestoisia ihmissuhteita ja turvallisuuden tunnetta vahvistava kasvuympäristö.

Lapset viettävät ajastaan suuren osan muualla kuin kotona, jolloin heidän huolenpidostaan ja kasvatuksestaan huolehtivat kasvatustalon monet ammattilaiset. Näissä tilanteissa ammattikasvattajista muodostuu lapsille tärkeitä ihmissuhteita. Tämä tavoite sisältää ihmissuhteiden turvallisuuden parantamisen varhaiskasvatuksessa ja opetuksessa sekä lapsen turvallisuuden huomioon ottavan elinympäristön kehittämisen.

Yleissopimuksen artiklat 5, 9, 18, 19, 28, 29, 31

Kansainvälisen toimintasuunnitelman kohdat 14, 15, 17, 32.8, 32.10

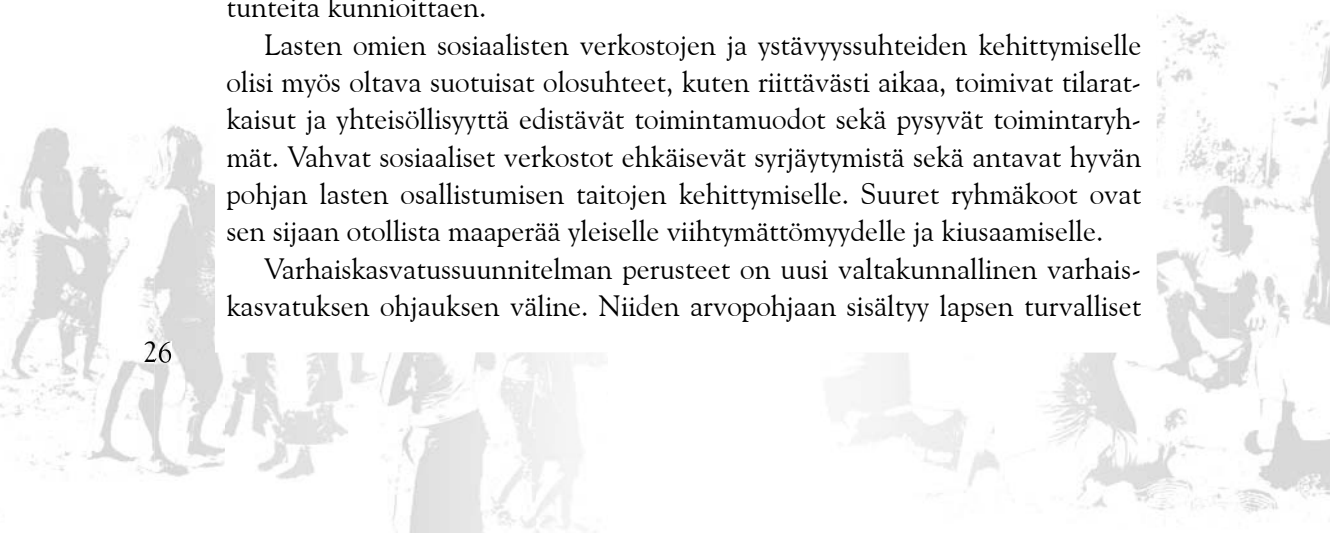
Aikuisten turva

Turvalliset ja pitkäkestoiset ihmissuhteet ovat lapsen suotuisan kehityksen edellytyksiä kodin lisäksi myös varhaiskasvatuspalveluissa ja kouluissa sekä muissa hoito- ja kasvuyhteisöissä. Lapset tarvitsevat kokemuksen siitä, että joku tuttu aikuinen todella välittää ja on heistä erityisesti vastuussa. Lasten ihmissuhteiden turvallisuuden merkitys jää käytännössä usein muiden tavoitteiden jalkoihin, kun aikuiset suunnittelevat arjen aikatauluja.

Tällä hetkellä lapsen elämässä on toisaalta liian vähän aikuisia, toisaalta taas heitä on liian paljon. Päiväkodeissa ja kouluissa järjestetään toimintaa liian suurissa ryhmissä ja aikuisia on liian vähän lapsimäärän nähden. Tällöin lapsi jää helposti vaille riittävää aikuisen antamaa huomiota. Sen sijaan aikuisten suuri määrä lapsen arjessa aiheutuu siitä, kun lapsella on päivän kuluessa monia erilaisia lyhytkestoisia ryhmätilanteita, joissa hän kohtaa eri aikuisia. Lisäksi lasta hoitavien ja opettavien aikuisten, usein jopa ennakoimaton vaihtuvuus on lapselle haitallista. Myös lyhytkestoinen aikuissuhde voi olla lapselle tai lapsiryhmälle merkittävä ja siksi sellaisen päättymisen on hoidettava lasten tunteita kunnioittaen.

Lasten omien sosiaalisten verkostojen ja ystävyyssuhteiden kehittymiselle olisi myös oltava suotuisat olosuhteet, kuten riittävästi aikaa, toimivat tilaratkaisut ja yhteisöllisyyttä edistävät toimintamuodot sekä pysyvät toimintaryhmät. Vahvat sosiaaliset verkostot ehkäisevät syrjäytymistä sekä antavat hyvän pohjan lasten osallistumisen taitojen kehittymiselle. Suuret ryhmäkoot ovat sen sijaan otollista maaperää yleiselle viihtymättömyydelle ja kiusaamiselle.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on uusi valtakunnallinen varhaiskasvatuksen ohjauksen väline. Niiden arvopohjaan sisältyy lapsen turvalliset

ihmissuhteet. Varhaiskasvatuksessa tarvitaan vanhempien ja kasvatuksen ammattilaisten kiinteää yhteistyötä, kasvatuskumppanuutta, jotta perheiden ja kasvattajien yhteinen kasvatustehtävä muodostaa lapsen kannalta mielekkään kokonaisuuden. Uuden perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden (käyttöön 1.8.2004 – 1.8.2006) arvopohjaan sisältyy yhteisöllisyyden, vastuullisuuden sekä yksilön oikeuksien ja vapauksien kunnioittaminen. Perusteet tukevat oppilaan identiteetin kasvua ja edellyttävät koulun ja lapsen huoltajien yhteistyötä. Yhteisvastuullisuuden tavoitteena on edistää lasten ja nuorten oppimisen edellytyksiä, turvallisuutta ja hyvinvointia koulussa. Kodin ja koulun välinen yhteistyö tulee määritellä koulun opetussuunnitelmassa yhteistyössä sosiaali- ja terveydenhuollon kanssa. Opetussuunnitelman perusteet sisältävät myös suunnitelmat oppilashuollon kehittämiseksi.

Kunnissa laaditaan omat suunnitelmat varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden sekä esiopetuksen ja perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden pohjalta. On tärkeää, että turvallisten ihmissuhteiden, kasvatuskumppanuuden ja yhteisvastuullisuuden ideat siirtyvät myös paikallisen tason suunnitelmiin ja ennen kaikkea käytännön työhön lasten kanssa. Ammatillisen henkilöstön osaamista perheiden ongelmien tunnistamiseen ja perheiden kohtaamiseen sekä laaja-alaisen yhteistyöhön tulisi kuitenkin yleisesti lisätä.

Koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminnan järjestämisestä on tehty perusopetuslain muutos, joka astui voimaan elokuun 2004 alussa ja koskee lähinnä 1-2-luokkalaisia. Kunnat ovat vastuussa toiminnan järjestämisestä ja toteutus vaihtelee kunnissa. Lain mukaista iltapäivätoimintaa järjestetään tällä hetkellä 359 kunnassa. Aamu- ja iltapäivätoiminta on merkittävä uusi palvelumuoto lapsiperheille. Se on erityisesti lapsen etua toteuttava ratkaisu, sillä se vähentää lasten yksinäisyyttä ja tuo turvallisia kokemuksia arkipäivään ja helpottaa myös vanhempien työssäkäyntiä. Koulujen kerhotoiminta on osa aamu- ja iltapäivätoimintaa ja se on tarkoitettu 3.-9. luokkalaisille. Kerhoja ei kuitenkaan ole läheskään kaikissa kouluissa ja toiminnan laajentamiselle on selkeä tarve.

Lastensuojelulaitoksissa asuville lapsille turvallisten aikuisuhteiden merkitys on erityisen suuri. Hoitopaikkojen vaihdot ja henkilökunnan vaihtuvuus aiheuttavat runsaasti katkoksia lastensuojelulasten ihmissuhteisiin. Ongelmaan on kiinnitetty huomiota laadittaessa valtakunnallisia sijaishuollon laatuksikriteereitä. Sijaishuollon kriteerit on luotu lapsen näkökulmasta, ja ne osoittavat, mihin sijaishuoltoajan toiminnassa pitäisi kiinnittää huomiota, kun arvioidaan sijaishuollon laatua. Kriteeristön avulla yksiköt voivat itse kehittää omaa toimintaansa ja ne ovat avuksi myös kuntien sijoituspäätöksissä antamaan varmuutta siitä, että lapsi sijoitetaan heti ensimmäisellä kerralla hänelle parhaiten sopivaan paikkaan.

Vammaisilla ja sairailta lapsille ja nuorilla on oltava oikeus turvalliseen oppimisympäristöön, koulunkäyntiavustajaan ja henkilökohtaiseen avustajaan

lapsen tarpeiden mukaan. Avustajajärjestelmä on tärkeä nuoren elämänhallinnan ja itsenäistymisen kannalta, ja oma avustaja on parhaimmillaan merkittävä myös turvallisena ihmissuhteena. Vammaisilla lapsilla ja nuorilla ei tällä hetkellä ole riittävästi avustavia henkilöitä koulunkäyntinsä tueksi. Koulunkäyntiavustajat vaihtuvat usein puolen vuoden välein ja iltapäivällä avustajana saattaa olla eri henkilö kuin koulussa. Myös vammaisten koululaisten iltapäivähoidon järjestämisessä on perheillä vaikeuksia.

Romanilapselle turvallinen kasvuympäristö tarkoittaa olosuhteita, joissa hänen identiteettinsä voi kehittyä tasapainoisesti ja myönteisesti. Romanilapsi voi kokea kuitenkin kodin ja koulun välisen kulttuurin ristiriitaiseksi. Kodin ja muun ympäristön välinen yhteistyö on lapsen turvallisuudelle tärkeää. Lapsen syrjäytymisen riskiä tulee aktiivisesti ehkäistä. Paikallisten tukiverkoston on tunnistettava romanivanhempien ongelmat ja tarjottava tukea vanhemmuudessa.

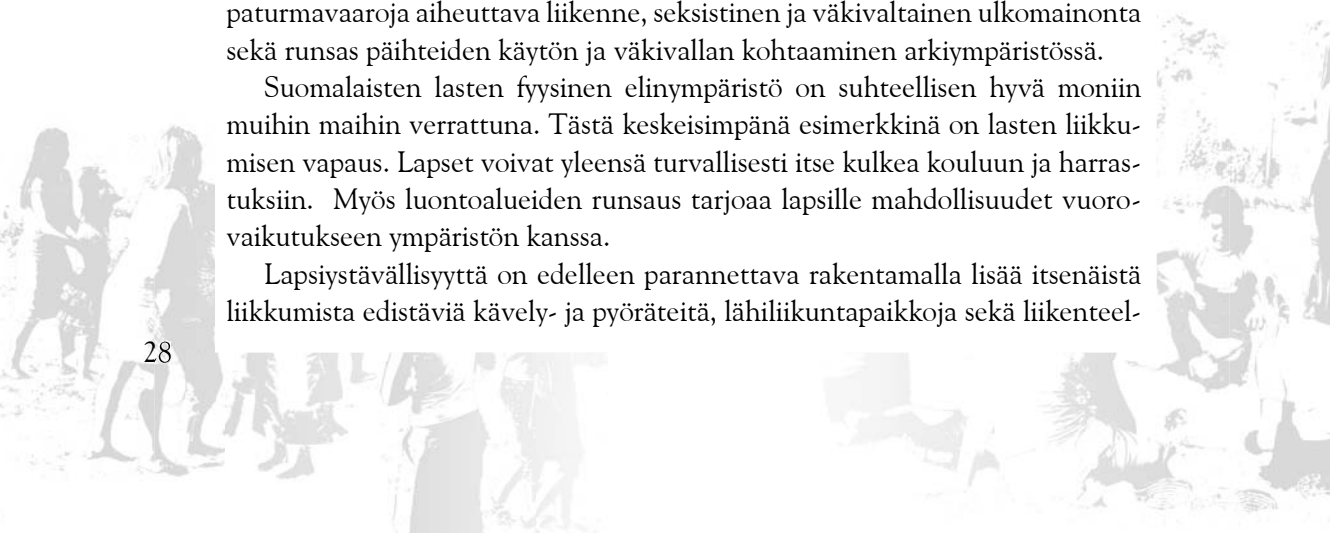
Maahanmuuttajaperheissä kotoutumiseen liittyvät haasteet, kuten kielen ja uuden ammatin opiskelu, saattavat viedä aikuisten ajan ja jaksamisen niin, että lapsen tarpeet jäävät liian vähäiselle huomiolle. Vanhemmat, joilla ei ole riittävä kielitaitoa, sosiaalisia verkostoja ja yhteiskunnan tuntemusta ovat epäedullisessa asemassa ohjatesaan lapsiaan uudessa yhteiskunnassa. Päiväkodin tai koulun henkilökunta saattavat olla sekä maahanmuuttajavanhempien että lasten ainoat aikuiskontaktit valtaväestöön. Heidän tulisi ymmärtää merkittävä roolinsa ohjatesaan uusia tulokkaita suomalaisen yhteiskunnan tapoihin, palveluihin ja sosiaalisiin verkostoihin.

Fyysinen ympäristö

Lapsiystävällinen elinympäristö tukee lapsen kehitystä itsenäiseksi, aktiiviseksi toimijaksi, joka tuntee vastuuta ympäristöstään. Koti, pihat, päiväkotiki ja koulu sekä muu lähiympäristö ovat avainasemassa lasten ympäristösuhteen kehittymiselle. Luonnonläheinen, mittakaavaltaan inhimillinen ja toimintamahdollisuuksia tarjoava ympäristö on lapselle paras. Hyvä elinympäristö vahvistaa lapsen turvallisuutta ja turvallisuuden tunnetta. Ympäristössä olevia turvallisuusuhkia lapsen kannalta ovat esimerkiksi lapsen liikkumista rajoittava ja tapaturmavaaroja aiheuttava liikenne, seksistinen ja väkivaltainen ulkomainonta sekä runsas päihteiden käytön ja väkivallan kohtaaminen arkiympäristössä.

Suomalaisten lasten fyysinen elinympäristö on suhteellisen hyvä moniin muihin maihin verrattuna. Tästä keskeisimpänä esimerkkinä on lasten liikkumisen vapaus. Lapset voivat yleensä turvallisesti itse kulkea kouluun ja harrastuksiin. Myös luontoalueiden runsaus tarjoaa lapsille mahdollisuudet vuorovaikutukseen ympäristön kanssa.

Lapsiystävällisyyttä on edelleen parannettava rakentamalla lisää itsenäistä liikkumista edistäviä kävely- ja pyöräteitä, lähiliikuntapaikkoja sekä liikenteel-

tä turvallisia alueita asutuksen sisälle. Pyöräteiden merkitys on erityisen suuri maaseudulla, jossa julkinen liikenne on vähäistä ja etäisyydet ovat pitkiä. Koulujen pihat ovat lapsille tärkeitä päivittäisen liikkumisen ympäristöjä. Nuori Suomi ry:n selvityksen mukaan koulupihojen liikuntaolosuhteet ovat tällä hetkellä monin paikoin puutteelliset ja kaipaavat korjaustoimenpiteitä. Kaa-voituksella tulee huolehtia lasten päivittäiset kulkureittien turvallisuudesta ja toimivasta sijoittumisesta kaupunkirakenteeseen. Ei ole suotavaa, että lapset joutuvat esimerkiksi koulumatkoillaan kulkemaan raskasta teollisuutta (liikenne, saasteet) tai epäsosiaalista käyttäytymistä lisäävää kaupallisuutta (alkoholi- liikkeit, pornokaupat, ravintolat yms.) sisältävillä alueilla.

Asuntojen rakentamisen ja taloudellisten tukimuotojen keinoin voidaan myös lisätä lasten ihmissuhteiden turvaa. Lapsiperheiden muuttotarvetta olisi vähennettävä siten, että perheillä olisi hyvät mahdollisuudet asua samalla asuinalueella perherakenteen muutoksista huolimatta. Asuinalueilla tulee siksi olla monipuolinen asuntokanta ja riittävä palvelutarjonta. Turvallisella asuin- ja liikkumisympäristöllä on myös muuttohalukkuutta vähentävä vaikutus. Lisäksi olisi kehitettävä taloudellisen tuen muotoja, joilla edistettäisiin ylisukupolvisten asumisratkaisujen syntymistä. Asuntopoliittisia tukia tulee osoittaa sellaisille perheiden ratkaisuille, joissa pyritään eri sukupolvien lähekkäin asumiseen. Tällainen asuntopoliittikka vahvistaisi perheiden sosiaalisten verkostojen ylläpitämistä ja tarjoaisi mahdollisuuksia toimiviin hoivajärjestelyihin ja erilaiseen avun saamiseen arjen pulmatilanteissa.

Mediaympäristö

Keskustelu mediasta ja sen vaikutuksista lapsiin on kaksijakoinen. Toinen keskustelun teema korostaa median kehittävästä oppimisympäristöstä ja sen tietoteknisiä mahdollisuuksia. Toinen keskustelun teema korostaa median haitallisia vaikutuksia ja pohjautuu median viihdetarjontaan

Lapset elävät samassa ajassa ja tilassa kuin aikuisetkin. Aikuislähtöisen kaupallisen median tarjoama mainonta ja viihdekulttuuri tuovat lasten elämään malleja, jotka saattavat häiritä ja vaurioittaa lasten kehitystä. Mediaviihde on samanaikaisesti sekä lasten ulottuvilla että lasten vanhempien kontrollin ulottumattomissa. Tällainen viihde on lisääntynyt kaikentyypisessä mediassa. Erityisesti kuvallisen median viestit ovat vahvoja ja ne ovat pahimmillaan väkivaltaista ja seksististä visuaalista häirintää. Asia huolestuttaa monia vanhempia ja muita kasvattajia, sillä television katselu on selvästi lisääntynyt lasten ajankäytössä viimeisen kymmenen vuoden aikana. Lasten mediakulttuuri täyttyy siis viihteestä ja myös viestintävälineiden käyttö on pääasiassa viihteellistä. Ei voida sivuuttaa myöskään television katselun ja tietokonepelien pelaamisen epäterveellistä yhteisvaikutusta lapsen elintapoihin. Paikallaan olemiseen pe-

rustuvat harrastukset vähentävät liikkumista ja liikunnan harrastamista ja ovat osasyynä lasten lisääntyneeseen ylipainoisuuteen.

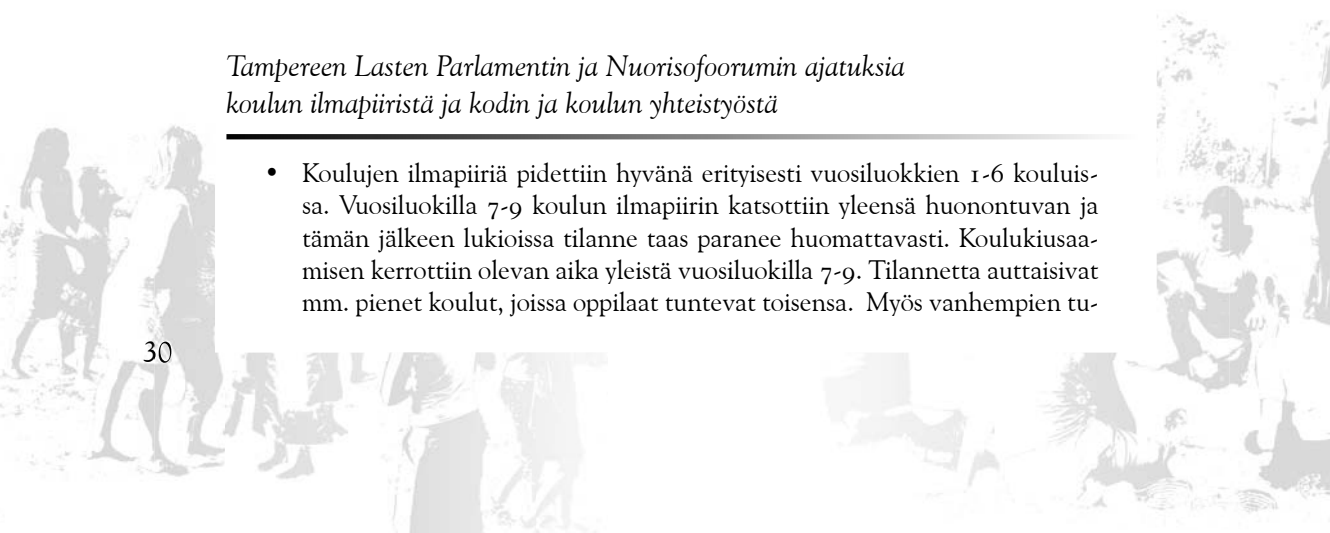
Lapset oppivat mediataitoja osana päivittäistä elämäänsä. Mediakulttuuri muodostaa lapsille merkittävän oppimis- ja toimintaympäristön. Kyky tulkita mediasisältöjä ja käyttää tietoteknisiä laitteita on merkki sellaisesta mediataitavuudesta, jota tarvitaan tietoyhteiskunnassa. Lapset eivät opi näitä taitoja vain koulussa, vaan kehittyvät niihin päivittäisessä elämässään vapaa-aikana. Mediataitojen kehitykselle on hyväksi, jos lapset voivat keskustella median käytöstä ja sisällöistä aikuisten kanssa. Vastoin yleistä oletusta, uuden tutkimuksen mukaan viestintävälineiden käyttö ei syrjäytä muita harrastuksia.

Lapsia tulee suojella median riskeiltä eri keinoin. Mainonta- ja viihdekulttuuri on kansainvälistä ja siksi on välttämätöntä lisätä kansainväistä yhteistyötä lapsille vahingollisen viihteen rajoittamiseksi. On tärkeää myös määrätietoisesti kehittää lasten omaehtoista kulttuuria sekä vahvistaa koulujen kuluttaja-, media- ja seksuaalikasvatusta. Lisäksi vanhemmille tulisi kasvatustehtäviensä tueksi tarjota nykyistä enemmän tietoa medioista sekä niiden uhkista että mahdollisuuksista. Lastensuojelujärjestöt ja varhaiskasvatuksen ammattilaiset tukevat vanhempien kasvatustyötä muun muassa lasten internetin ja tietokoneen käyttökysymyksissä. Opetushallinnossa lasten suojeleminen väkivalta- ja seksiviihteeltä sekä lasten medialukutaidon kehittämien ovat tällä hetkellä keskeisiä kehittämisen osa-alueita. Opetusministeriö toteuttaa parhaillaan Mediaväkivalta, lapset ja media – toimintaohjelmaa 2005-2007.

Lapset kulutusmarkkinoilla on ollut kuluttaja-asiamiehen toiminnan painopisteenä vuosina 2003-2004. Lapsiin kohdistuvalle markkinoinnille on laadittu uudet ohjeet. Ajankohtaisia ongelmia lasten kannalta ovat kuluttaja-asiamiehen mielestä matkapuhelimella ostaminen sekä markkinointi julkisissa tiloissa. Kuluttaja-asiamies seuraa ja arvioi uuden markkinointiohjeistuksen vaikutuksia. Kuluttajaviraston laaja tietopaketti ko. aiheista internetissä on tärkeä materiaali niin mainostajille, vanhemmille kuin myös lapsille ja koulujen opetusaineistoksikin.

Tampereen Lasten Parlamentin ja Nuorisofoorumin ajatuksia koulun ilmapiiristä ja kodin ja koulun yhteistyöstä

- Koulujen ilmapiiriä pidettiin hyvänä erityisesti vuosiluokkien 1-6 koulussa. Vuosiluokilla 7-9 koulun ilmapiiriin katsottiin yleensä huonontuvan ja tämän jälkeen lukioissa tilanne taas paranee huomattavasti. Koulukiusaamisen kerrottiin olevan aika yleistä vuosiluokilla 7-9. Tilannetta auttaisivat mm. pienet koulut, joissa oppilaat tuntevat toisensa. Myös vanhempien tu-

lisi olla paremmin tuttuja keskenään. Opettajien toivottiin puuttuvan aktiivisemmin koulukiusaamiseen. Yleistä keskustelua koulukiusaamisesta pitäisi käydä kouluissa enemmän.

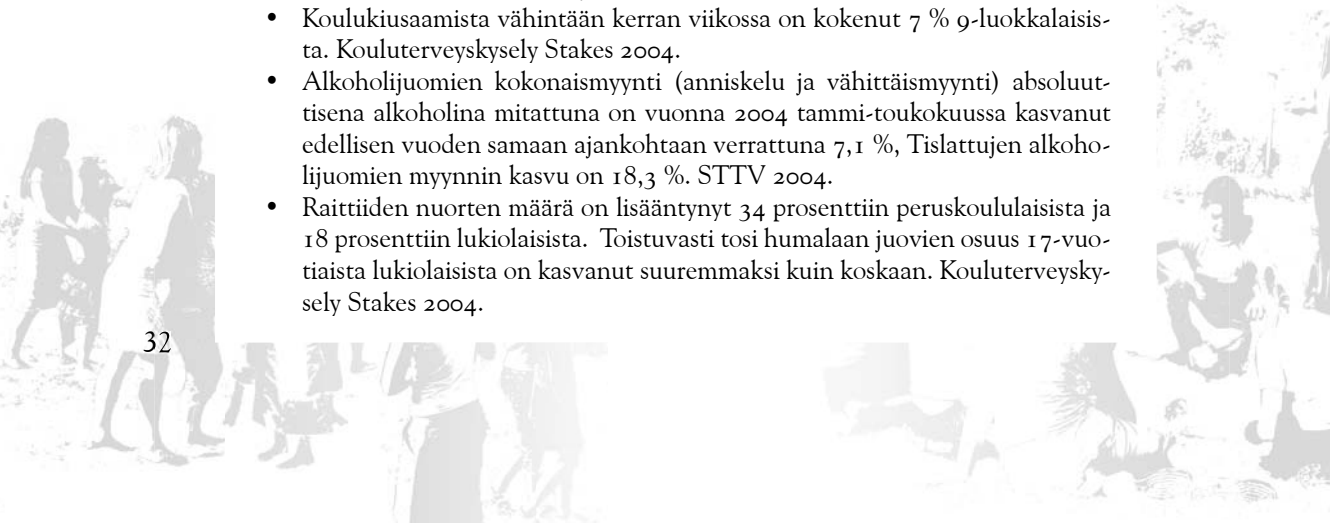
- Kouluissa on paljon yksinäisiä oppilaita, joilla ei ole kavereita. Opettajien ja koulukuraattoreiden toivottiin kiinnitettävän asiaan enemmän huomioita.
- Opettaja-oppilas-suhdetta luonnehdittiin aina hieman viha-rakkaus – suhteeksi, minkä ei välttämättä katsottu olevan negatiivista. Toisaalta useat toivat esiin, että suhde opettajiin on rento ja avoin, mutta tämä on kiinni myös oppiaineesta. Oppilaiden ja opettajien pitäisi olla enemmän kiinnostuneita yhteisistä keskusteluista muutoinkin kuin oppiaineen merkeissä, jolloin suhteetkin olisivat paremmat. Toisaalta nähtiin selvästi, että jos oppilas on erityisen kiinnostunut jostakin aineesta, saa hän tämän aineen opettajalta myös parempaa kohtelua osakseen.
- Suhdetta luokanopettajaan pidettiin läheisempänä kuin aineenopettajiin.
- Kritiikkiä tuli myös siitä, että opettajat ottavat asiasisältöisen keskustelun liian henkilökohtaisesti.
- Sijaisten asemaa pidettiin vaikeana. Näiden pitäisi olla jämäkempiä ja pätevämpiä opetustyössään.
- Ala-asteelta yläasteelle siirtymistä pidettiin monille pelottavana kokemuksena.
- Opettajilta toivottiin tiukempaa järjestyksen pitoa.
- Koulukuraattorit ovat tärkeitä ja heiltä toivottiin enemmän aikaa.
- Vertaissovittelua pidettiin hyvänä. Oppilaiden itsensä puuttuminen tilanteisiin tuo usein ratkaisuja ongelmatilanteisiin.
- Opettajille suositeltiin ”hullu luovuus” -koulutusta, joka avaisi silmiä huomaamaan erilaisia mahdollisuuksia toimia myös opetustyössä ja antaisi valmiuksia hyväksyä aivan uudenlaisia ideoita ja mielipiteitä.
- Koulussa on tylsää – ajattelun katsottiin kuuluvan tiettyyn ikävaiheeseen, vaikka oikeasti lähes kaikki pitävät koulusta ja haluavat sitä käydä.
- Koulun ja kodin yhteistyössä lappujen lähettäminen kotiin on yleisin, mutta huonoin tapa pitää yhteyttä. Laput hukkuvat, allekirjoituksia väärinnettään, vanhemmat turtuvat jatkuvaan lappujen lähettelyyn. Puhelinoitoa pidettiin parempana. Myös yhteydenpitoa sähköpostin välityksellä tai oppilaan edistymisen seurantaan nettiä hyödyntäen (esim. digitaaliset kansiot) esitettiin. Joissakin kouluissa kokeisiin ei pyydetä vanhempien allekirjoitusta, mitä ei pidetty hyvänä asiana.
- Koulun ja kodin välisen tiedonkulun toivottiin olevan opettajien ja vanhempien välistä. Aina ei pitäisi käyttää oppilaita välittäjinä.
- Tärkeinä pidettiin luokanvalvojen palaveriteita vanhempien kanssa ja vanhempainvartteja. Niitä pitäisi olla myös lukioissa.
- Koulunkäyntiä tukee, jos vanhemmat tuntevat toisensa. Vanhemmat voisivat osallistua koulun yhteisiin juhliin kaiken ikäisten lasten kanssa.
- Koulunkäynnistä lapset kertovat vanhemmilleen, mitä haluavat. On tärkeää, että vanhemmat tietävät, miten koulussa menee, ja että kerrotaisiin myös positiivisista asioista, eikä yhteyttä otettaisi vain silloin kun jotain on pielessä.
- Lukioihin toivottiin enemmän opiskelijoiden omaa vastuuta opinnoista

Tampereen Lasten Parlamentin ja Nuorisofoorumin ajatuksia mediasta ja mainonnasta

- TV-mainosten arveltiin vaikuttavan eri tavalla eri-ikäisiin. Lasten Parlamentin edustajat eivät uskoneet, että mainoksella olisi välitön vaikutus heidän elämäänsä. Mainoksista otetaan kuitenkin sanontoja käyttöön. Mainonta nähtiin myös mahdollisuutena edistää hyviä ja tärkeitä asioita. Aina ei tarvitse mainostaa yrityksen tuotetta, vaan voidaan mainostaa vaikka luonnonsuojelun tärkeyttä.
- Kännyköitä pidettiin hyvänä yhteydenpidossa ja puhelujen saldorajoja kannatettiin ongelmien välttämiseksi. Kännykät eivät saa häiritä oppitunteja.
- Elokuvien ikärajojen arveltiin herättävän alaikäisten kiinnostuksen. Toisaalta niitä pidettiin tärkeinä, koska nuorilla katsojilla ei ole kykyä erottaa todellisuutta ja kuvitelmaa. Elokuvien uskottiin vaikuttavan rikollisuutta lisäävästi sekä vääristävän käsityksiä oikeasta ja väärästä.
- Nykyisessä maailmassa lapsia ei voi täysin suojata. TV:n uskottiin lisäävän myös todellisuuden ja maailman ymmärrystä. Suomessa saadaan tietoa tapahtumista eri puolilta maailmaa, mikä voi herättää huomaamaan, kuinka hyvin meillä asiat kuitenkin ovat.
- Lelumainontaa kritisoitiin nykyisellään ja arveltiin sen houkuttelevan liikaa pieniä lapsia.
- Koulussa tuodaan hyvin esiin ainakin ylemmillä vuosiluokilla mediakriittisyyden tärkeyttä.
- Lapsille suunnattujen piirrettyjen tasoa ei pidetty kovin hyvänä. Liikaa väkivaltaa ja esim. tilanteita, joissa hahmo voi tehdä mitä tahansa vahingoittumatta lainkaan. Tämä vääristää lasten käsityksiä todellisuudesta, varsinkin kun lapset katsovat ohjelmia usein yksin.
- Joissakin asioissa vielä vuosiluokkien 1-6 lapsia tulisi suojella medialta tai ainakin asioista pitäisi puhua ja tapahtumia selittää lapsille.

Tilannetta kuvaavia tilastoja ja tutkimustuloksia

- Vuonna 1992 päiväkodeissa oli 3,5 lasta yhtä hoitajaa kohti, vuonna 1998 lapsia oli 4,3. Karvonen et.al.2000.
- Vain 19 % kunnista arvioi, että perhepäivähoidon lapsiryhmät ovat sopivan kokoisia. Bardy et.al.2002.
- Koululaisten aamu- ja iltapäivätoimintaan osallistuu 50 000 lasta. Ensimmäisen luokan oppilaita on 58 %, toisluokkalaisia 34 % ja erityisoppilaita 8 %. Tilanne syksyllä 2004.
- Koulukiusaamista vähintään kerran viikossa on kokenut 7 % 9-luokkalaisista. Kouluterveyskysely Stakes 2004.
- Alkoholijuomien kokonaisymyynti (anniskelu ja vähittäismyynti) absoluuttisena alkoholina mitattuna on vuonna 2004 tammi-toukokuussa kasvanut edellisen vuoden samaan ajankohtaan verrattuna 7,1 %, Tislattujen alkoholijuomien myynnin kasvu on 18,3 %. STTV 2004.
- Raittiiden nuorten määrä on lisääntynyt 34 prosenttiin peruskoululaisista ja 18 prosenttiin lukiolaisista. Toistuvasti tosi humalaan juovien osuus 17-vuotiaista lukiolaisista on kasvanut suuremmaksi kuin koskaan. Kouluterveyskysely Stakes 2004.

TAVOITE 3.**Lapsella on tarvittavat perus- ja erityispalvelut ja taloudellisen toimeentulon turva.**

Tämä tavoite sisältää lasten ja lapsiperheiden taloudellisen toimeentulon turvan sekä palvelujen saannin alueellisen tasa-arvon ja erilaisten vähemmistöryhmiin kuuluvien lasten tasa-arvoiset mahdollisuudet saada palveluita. Lapsilla ja nuorilla on oikeus saada tasapuolinen osuus yhteiskunnan voimavaroista, kuten taloudellisesta tuesta sekä opetus-, terveys-, sosiaali- ja kulttuuripalveluista.

*Yleissopimuksen artiklat 20, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 31
Kansainvälisen toimintasuunnitelman kohdat 14, 17, 18, 21, 22, 25, 32.3*

Yhteiskunnan pyrkimykset

Yhteisöllisyys, suvaitsevaisuus, kumppanuus, välittäminen ja osallisuus ovat tällä hetkellä usein käytettyjä termejä, jotka sanoittavat niitä pyrkimyksiä, jotka ovat laajasti hyväksytyjä yhteiskunnan kehittämisen suunnitelmissa ja toimenpiteissä. Termien runsas käyttö kuvaa myös sitä, että näitä asioita on liian vähän arkielämämme areenoilla. Mitä yllä olevat termit voisivat merkitä lapsen kannalta? Yhteisöllisyys voisi tarkoittaa, että lapsella on läheiseksi koettuja ihmisiä ympärillä myös kodin ulkopuolella. Suvaitsevaisuus tarkoittaisi, ettei yksikään lapsi kokisi itseään syrjityksi. Kumppanuus merkitsisi yhdessä tekemistä, esimerkiksi varhaiskasvatuksen, koulun ja kodin yhteistyötä. Välittäminen antaisi lapsille turvan siitä, että muutkin kuin vanhemmat huolehtivat hänestä. Osallisuus antaisi lapselle mahdollisuuden tulla kuulluksi ja kokemuksen siitä, että hänen mielipiteensä ovat arvokkaita.

Tällaiseen hyväksyntään perustuvaan yhteiskuntaan näyttäisi olevan siis suuri pyrkimys. Se vaikuttaisi lapsenkin kannalta turvalliselta ja hänen kehitystään edistävältä ratkaisulta. Miten näitä pyrkimyksiä viedään eteenpäin yhteiskunnan rakenteissa ja palvelujärjestelmissä? Miten kaukana tavoitteet ovat todellisuudesta? Käytettävissä ei ole tilannetta kuvaavia mittareita, on vain kokemukseen perustuvia viestejä siitä, että yksilökeskeisyys, syrjäytyminen, itsekkyys, välinpitämättömyys ja osallisuuden puute ovat liian yleisiä asioita. Ne aiheuttavat turvattomuutta ja yksinäisyyttä niin vanhempien kuin lastenkin arkeen, niin kasvattajien kuin kasvatettavienkin elämään. Tästä tilanteesta pitäisi löytää polkuja parempaan.

Yhteiskunta huolehtii lasten ja lapsiperheiden hyvinvoinnista tulonsiirroilla ja monilla erilaisilla palveluilla. Tavoitteena on, että lapsilla ja perheillä olisi riittävät ja mahdollisimman tasa-arvoiset mahdollisuudet hyvään elämään. Ta-

voite on Suomessa toteutunut moniin muihin maihin verrattuna kohtalaisen hyvin. Talouslaman ja lisääntyneen työttömyyden seurauksena toimeentulon ja palveluiden saannin eriarvoisuus on kuitenkin lisääntynyt. Tilanteen vaikeutumiseen on vaikuttanut se, että ongelmien ennaltaehkäisy ja peruspalvelujen kehittäminen olivat 1990-luvulla päivähoitopalveluja lukuun ottamatta vähällä huomiolla. Erityispalvelujen tarve on ollut kasvava ja niiden tarjonta on ollut kehittämisen painopisteenä. Palvelutarjontaa leimaa lisäksi hallinnonaloittainen ja hierarkkinen pirstaleisuus.

Peruspalvelut

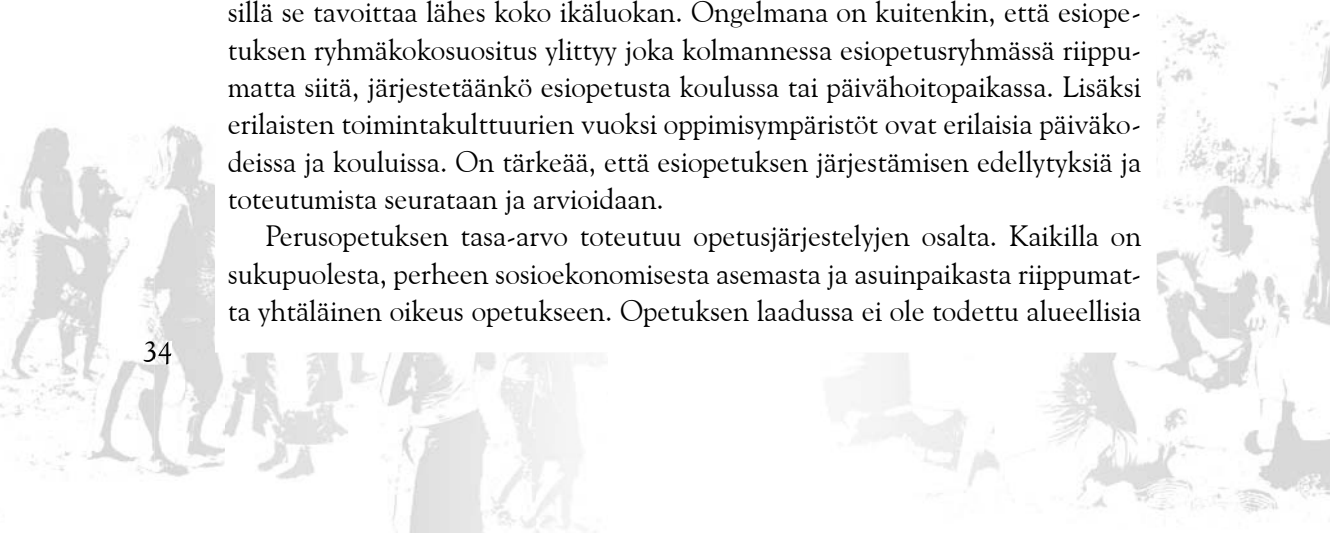
Lapsiperheille ja lapsille suunnatut hyvinvointipalvelut ovat tärkeä osa hyvinvointivaltion kokonaisuutta ja ne tuovat turvaa myös kriisitilanteiden kohdatessa. Peruspalvelut, neuvola, esiopetus, päivähoito ja muut varhaiskasvatustalvet sekä koulu muodostavat lasten hyvinvointipalvelujen kivijalan. Palvelut on tarkoitettu kaikille lapsille ja niissä työskentelee ammattitaitoinen henkilökunta. Käytännössä palvelujen saatavuus ja laatu kuitenkin vaihtelevat alueellisesti kohtuuttoman paljon. Taustalla vaikuttavat vielä lamavuosien peruspalveluja heikentäneet toimet kunnissa.

Subjektiiivinen päivähoito-oikeus mahdollistaa jokaiselle lapselle osallistumisen varhaiskasvatukseen ja kunnilla on laajat mahdollisuudet organisoida palvelut perheille suotuisasti. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden tavoitteena on edistää varhaiskasvatuksen yhdenvertaista toteuttamista koko maassa, ohjata sisällöllistä kehittämistä ja luoda edellytyksiä toiminnan laadun kehittämiselle. Varhaiskasvatussuunnitelmien laadinta on kunnissa parhaillaan käynnissä.

Tällä hetkellä varhaiskasvatuksen palvelutarjonnassa ei aina oteta riittävästi huomioon lapsen etua ja näkökulmaa. Perheen palvelutarpeen tilapäinen muutos ja palvelun uudelleen organisointi saattavat esimerkiksi katkaista lapsen sosiaaliset ystävyys- ja vertaisverkostot. Varhaiskasvatustalvetujen sisäisiä joustoja pitäisi kehittää ja tarjonnan tulisi olla laaja lasten ja perheiden erilaisiin tarpeisiin.

Esiopetusuudistus on valtioneuvoston selonteon mukaan onnistunut hyvin, sillä se tavoittaa lähes koko ikäluokan. Ongelmana on kuitenkin, että esiopetuksen ryhmäkokoisuus ylittyy joka kolmannessa esiopetusryhmässä riippumatta siitä, järjestetäänkö esiopetusta koulussa tai päivähoitopaikassa. Lisäksi erilaisten toimintakulttuurien vuoksi oppimisympäristöt ovat erilaisia päiväkodeissa ja kouluissa. On tärkeää, että esiopetuksen järjestämisen edellytyksiä ja toteutumista seurataan ja arvioidaan.

Perusopetuksen tasa-arvo toteutuu opetusjärjestelyjen osalta. Kaikilla on sukupuolesta, perheen sosioekonomisesta asemasta ja asuinpaikasta riippumatta yhtäläinen oikeus opetukseen. Opetuksen laadussa ei ole todettu alueellisia

tai muitakaan systemaattisia eroja. Oppimistuloksissa on kuitenkin alueellisia eroja, mutta ne selittyvät pääasiassa monien hyvinvointitekijöiden alueellisella jakautumisella, ei opetuksen tason eroavuudella. Oppimistulosten tasa-arvon parantaminen edellyttäisi muun muassa resurssien ja oppimisympäristöjen kehittämisen kohdentamista heikoimmille alueille ja kouluille. Opetuksen korkean tason yleisenä osoittimena voidaan pitää sitä, että suomalaisnuorten osaaminen on OECD:n PISA 2003 -tutkimuksen mukaan OECD-maiden huippuluokkaa niin matematiikassa, luonnontieteissä, lukutaidossa kuin ongelmanratkaisutaidoissakin.

Romanilasten edun mukaista on saada yhdenvertaisuudesta lähtevät ja myönteistä kulttuuri-identiteettiä ylläpitävät hoiva- ja koulupalvelut. Romanilapsilla on oltava mahdollisuudet osallistua varhaiskasvatukseen sekä saada pitää yllä omaa kieltä ja kulttuuria. Tarvitaan myös tehokkaita toimenpiteitä, joilla ehkäistään romanilasten syrjäytymistä, tuetaan lasten integroitumista ja helpotetaan koulunkäynnin aloittamista. Romanioppilaita tulee tukea peruskoulun keskeyttämisen ehkäisemiseksi ja oppilashuollon tulee auttaa jatko-opiskelupaikan etsimisessä. Romanilapsilla on oltava mahdollisuuksia myös monipuolisiin harrastuksiin.

Yhtäläinen oikeus opetukseen ei toteudu kaikilla maahanmuuttajataustaisilla nuorilla. Suomessa on tuhansia murrosiässä maahan tulleita nuoria, joilla ei ole ollut mahdollisuuksia käydä koulua omassa maassaan tai heidän koulunkäyntinsä on ollut vähäistä. Suomalaisten normien mukaan heidän koulutustasonsa ei ole iän mukainen. Jotta koulutuksen tasa-arvo toteutuisi ja vakava väliin putoamisen riski peruskoulun päättyessä vältettäisiin, on näille nuorille tarjottava riittävä määrä heidän tarpeistaan lähtevää opetusta ja oppilaan ohjausta. Myös nuoremmilla maahanmuuttajataustaisilla lapsilla, jotka puhuvat muuta kuin suomea tai ruotsia kotonaan, on erityisiä opetukseen liittyviä tarpeita. He tarvitsevat vahvistusta sekä oman äidinkieltänsä että suomen ja ruotsin kielen kehittämiseksi. Äidinkieli on tärkeä lapsen kulttuuri-identiteetille ja hänen ja vanhempien välisen suhteen ylläpitämiselle. Jos vanhemmilla on vaikeuksia ohjata ja auttaa lapsiaan koulunkäynnissä, tarvitaan erityisiä läksyryhmiä kouluissa tai asuinalueilla.

Lasten kokonaisvaltaisesta hyvinvoinnista huolehtiminen ja oppilashuollon kehittäminen on viime aikoina noussut koulujen toiminnassa aikaisempaa tärkeämmäksi. Toimivalla ja kattavalla oppilashuollolla voidaan edistää lasten ja nuorten kehitystä ja oppimista sekä ehkäistä psykososiaalisten ongelmien syntymistä sekä lastensuojelun ja psykiatristen palvelujen tarvetta. Moniammatillisia oppilashuollon palveluita ei tällä hetkellä ole kouluissa kuitenkaan riittävästi saatavana ja alueelliset erot ovat suuret. Jopa perinteinen kouluterveyshuollon peruspalvelu, so. kouluterveydenhoitajan vastaanotolle pääseminen ei toimi nykyään hyvin.

Lastensuojelulasten määrän lisääntyminen ja lasten ongelmien vaikeutuminen on voimakas signaali lasten elämäntilanteen yleisestä heikkenemisestä. Lastensuojelun piirissä on tällä hetkellä kaikkiaan lähes 5 prosenttia alaikäisistä. Avohuollon piirissä olevien lasten määrän kasvu selittyy osittain ennaltaehkäisevän työn tehostumisesta ja varhaisen puutumisen menetelmien lisääntyneestä käytöstä. Huostaanottojen lisääntyminen kertonee siitä, että perheiden ja lasten ongelmat ovat vaikeutuneet, avohuollon tukitoimin lapset eivät tule autetuiksi.

Sijaishuollon palvelujen tarjonta on monipuolistunut. On kehitetty erityyppisiä hoitoyksiköitä, jotka aiempaa paremmin vastaavat lasten ja nuorten ongelmatilanteisiin. Monipuolinen palvelutuotanto on kuitenkin johtanut siihen, että lapsia siirretään aikaisempaa enemmän hoitopaikasta toiseen. Yhä useammin yhdelle lapselle kasaantuu useita sijoituksia, mikä on haitallista lasten turvallisten sosiaalisten suhteiden muodostumiselle. Monipuolinen palvelutarjonta muodostaa siis jossain määrin hallitsemattoman palvelukirjon, mikä edellyttää sijaishuollon ohjaukselle ja valvonnalle uusia haasteita ja tarvetta kehittämiseen. Valtakunnallinen sijaishuollon laatukriteeristö tuo omalta osaltaan apua tilanteeseen.

Maassamme on arviolta 100 000 pitkäaikaissairasta ja vammaista lasta. Niin lainsäädäntö kuin sosiaaliturva- ja palvelujärjestelmäkkin antavat puutteellisen tuen näiden lasten ja perheiden elämälle ja siksi avun saaminen on liian paljon perheen oman osaamisen ja aktiivisuuden varassa. Sosiaaliturvan hakemusmenettely työllistää ja uuvuttaa perheitä. Palveluohjaus laajenee vähitellen, mutta on sattumanvaraista onko kuntien hankkeissa huomioitu pitkäaikaissairaat ja vammaiset lapset ja heidän perheensä.

Suomessa asuu 30 000 alle 20-vuotiasta maahanmuuttajataustaista lasta ja nuorta, mikä on kansainvälisesti verrattuna pieni määrä. Heillä ja heidän perheillään on suurempi huolenpidon ja palvelujen tarve kuin valtaväestöllä. Siksi on tärkeää, että heille annetaan riittävästi tietoa suomalaisesta palvelujärjestelmästä sekä lapsilainsäädännöstä. Lapset kotoutuvat pääasiassa päivähoidon ja koulun toiminnan avulla. Lapsille tulee tarjota päivähoidossa ja koulussa erilaisia kontaktipintoja suomalaiseen kulttuuriin. Suomen kielen oppiminen on tärkein asia, unohtamatta mahdollisuutta myös oman äidinkielen oppimiseen. Maahanmuuttajalasten valmistavan opetuksen ja suomen kielen opetuksen määrä on kuitenkin edelleen liian vähäinen uuden peruskoululain veloitteista huolimatta. Lisäksi maahanmuuttajatyttöjen koulunkäyntiä tulee erityisesti tukea, ettei koulunkäynti keskeydy tai jatko-opintoihin hakeutuminen esty sen vuoksi, että he joutuvat kantamaan huolta nuoremmista sisaruksista. Ilman huoltajaa maahan tulleilla lapsilla on ilmennyt myös erityisiä vaikeuksia saada lastensuojelun palveluja kunnissa ja he jäävät edelleen vaille lastensuojelun jälkihuoltoon verrattavia palveluja, sillä asiaa ei ole otettu huomioon kotouttamislain uudistamishdotuksissa.

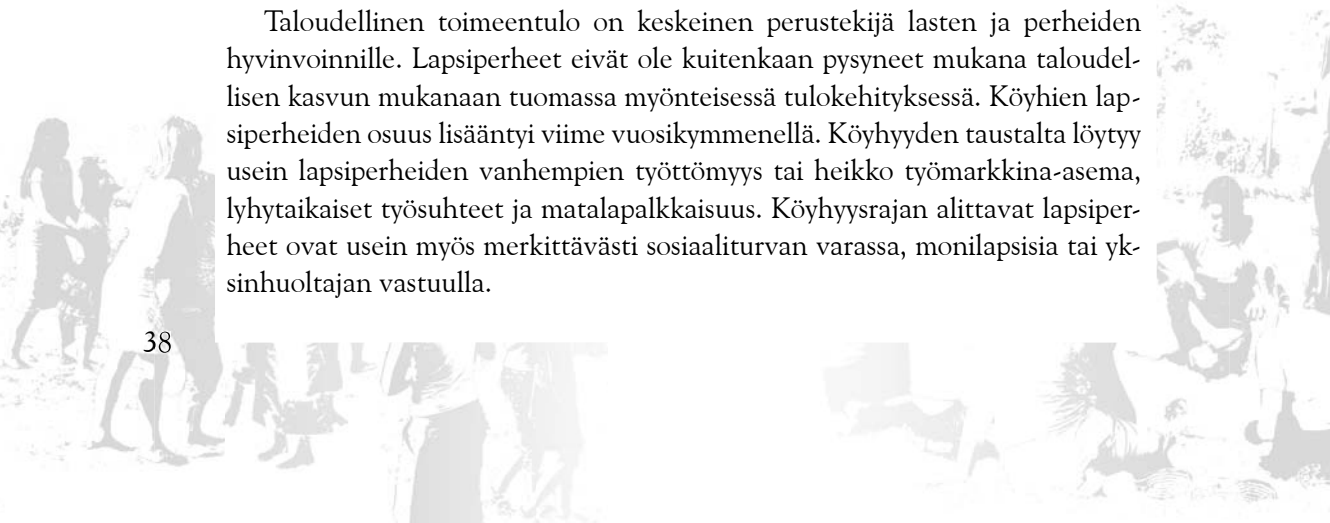
Julkisen talouden resurssit ovat uhattuina verotulojen vähentymisen ja huoltosuhteen heikkenemisen vuoksi. Tasa-arvoiset ja riittävät peruspalvelut sekä tarvittavat erityispalvelut olisi kuitenkin pystyttävä takamaan kaikille lapsille ja perheille. Niukkojen resurssien vallitessa toiminnan painopistettä on suunnattava entistä enemmän ehkäisevään työhön ja varhaiseen puuttumiseen, unohtamatta kuitenkaan lastensuojelun korjaavia toimintamuotoja. Samoin on etsittävä ennakkoluulottomasti uusia tapoja tuottaa palveluja kumppanuudella, julkisen sektorin, järjestöjen ja yritysten yhteistyönä. On myös kehitettävä uusia hallinnonalat ja kuntarajat ylittäviä yhteistoiminnan muotoja, joilla voidaan kustannussäästöjen lisäksi lisätä palvelujen laatua. Kansalaisten, lasten ja lapsiperheiden osallistumisen parantaminen palveluprosesseissa on myös tärkeää. Kaiken kaikkiaan voidaan uuden kehittämistyön tulosten pohjalta todeta, että nykyisillä resursseilla lasta autetaan parhaiten eri toimijoiden pitkäjänteisellä yhteistyöllä. Laaja yhteistyö palvelujen tuottamisessa hyödyttää sekä lasta että palveluja tuottavia organisaatioita ja on mielekästä yhteiskuntapoliittisen ohjauksenkin näkökulmasta.

Työtä ja toimeentuloa lapsiperheille

Lapsille ja nuorille tarkoitettujen palvelujen riittävyys, laatu sekä alueellinen jakautuminen riippuvat paljolti hoito- ja kasvatusalalan työntekijöiden koulutuksesta, palkkauksesta, pysyvien työsuhteiden tarjonnasta sekä asuntopoliitikasta. Kuntien sosiaali-, terveys- ja opetustoimessa on pulaa pätevistä henkilökunnasta. Ongelma kasvaa lähivuosina eläkkeelle siirtymisten vuoksi, sillä kyseiset alat eivät ole erityisen kilpailukykyisiä työmarkkinoilla. Seuraavan kymmenen vuoden aikana kunta-alalta jää eläkkeelle 140 000 henkilöä eli kolmasosa koko henkilöstöstä. Töitä siis riittää, miten saadaan tekijöitä.

Tuleva työvoimapula on julkisella sektorilla tiedostettu ja virkojen vakinaistaminen on lisääntynyt. Julkisen sektorin vetovoimaa voitaisiin lisäksi parantaa, jos työnantajat selvästi profiloituisivat hyvällä perhepolitiikalla. Julkisen sektorin työnantajat voisivat tarjota niillä aloilla joilla se on mahdollista, joustavia työaika- ja työpaikkaratkaisuja lapsiperheiden vanhemmille.

Taloudellinen toimeentulo on keskeinen perustekijä lasten ja perheiden hyvinvoinnille. Lapsiperheet eivät ole kuitenkaan pysyneet mukana taloudellisen kasvun mukanaan tuomassa myönteisessä tulokehityksessä. Köyhien lapsiperheiden osuus lisääntyi viime vuosikymmenellä. Köyhyyden taustalta löytyy usein lapsiperheiden vanhempien työttömyys tai heikko työmarkkina-asema, lyhytaikaiset työsuhteet ja matalapalkkaisuus. Köyhyysrajan alittavat lapsiperheet ovat usein myös merkittävästi sosiaaliturvan varassa, monilapsisia tai yksinhuoltajan vastuulla.

Lapsiperheille suunnattuja tulonsiirtoja ei ole sidottu indeksiin, mikä on näkynyt lapsilisän ja kotihoidon tuen ostovoiman heikkenemisenä. Työllisyyden paraneminen ja verotuksen keveneminen ovat keskimäärin parantaneet lapsiperheiden taloudellista asemaa. Vuoden 2004 alussa korotettiin lapsilisää ja osittaista hoitorahaa. Vuonna 2005 korotetaan kotihoidon tukea, yksityisen hoidon tukea sekä vanhempainpäivärahan vähimmäistasoa.

Ohjelmat ja hankkeet lasten edun edistäjinä

Kuntien lapsipoliittinen ohjelmatyö on uusi keino tehdä suunnitelmallista ja lapsilähtöistä kuntapolitiikkaa. Kolmen vuoden ajalta tehty ohjelmatyön seuranta osoittaa, että 68 prosenttia maamme lapsista asui vuoden 2003 lopussa kunnissa, joissa on selkeät kunnalliset tavoitteet lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin kehittämiseksi. On myös nähtävissä lasten hyvinvointikysymysten pääseminen poliittisen päätöksenteon asialistalle, sillä niiden kytkeminen kuntien talous- ja toimintasuunnitelmiin on yleistymässä. Kuntien lapsipoliittikka tarvitsee kehittyäkseen ja vakiintuakseen valtakunnan tason tukea ja yhteistyötä ohjelmien toimeenpanon ja lasten ja nuorten hyvinvoinnin seurantaan. Stakesissa parhaillaan koottava indikaattoripankki tuo pitkän kehittelytyön tuloksena kuntien käyttöön lasten hyvinvoinnin seurantaan soveltuvia indikaattoreita. Lisäksi nuorten elinoloja kuvaavia indikaattoreita on kehitetty valtakunnallisesti Nuorisosiain neuvottelukunnan, Nuorisotutkimusverkoston ja Stakesin yhteistyönä.

Valtakunnalliseen sosiaalialan kehittämishankkeeseen liittyvän lastensuojeluohjelman laatiminen on parhaillaan käynnissä. Lastensuojeluohjelmassa pyritään mahdollisimman kattavasti parantamaan lastensuojelun määrällisiä ja laadullisia edellytyksiä. Siihen liittyy myös lastensuojelulain uudistaminen. Hankkeen lopputulokset ovat käytettävissä vuonna 2007. Samoin on käynnissä valtakunnallinen terveyshanke, joka kohdistuu erityisesti terveyserojen kaventamiseen ja hyvinvoinnin tasa-arvon parantamiseen. On ilmeistä, että lähivuosien uudistukset lastensuojelussa ja lasten terveydenhuollossa liittyvät em. hankkeiden selvityksiin ja tuloksiin.

Eri puolilla maata on myös käynnissä lukuisia alueellisia hankkeita, joissa kehitetään työmenetelmiä ja palvelumalleja lasten ja lapsiperheiden ongelmiin. Suuri osa kehittämistyöstä on suuntautunut ennaltaehkäiseviin ja varhaisen auttamisen toimenpiteisiin, jotka toivottavasti vaikuttavat erityispalvelujen tarpeen asteittaiseen vähenemiseen. On tärkeää, että lähivuosina huolehditaan hankkeiden tulosten kokoamisesta siten, että uusi osaaminen siirtyy lasten parissa työskentelevien koulutukseen ja käytännön työelämään mahdollisimman hyvin.

Ohjelmatyön ja valtakunnallisen ohjauksen tasoilla lasten hyvinvointia ja palveluja on viime aikoina kehitetty monialaisesti. Huomiota ovat saaneet

muun muassa neuvolat, kouluterveydenhuolto, varhaiskasvatus, perusopetus, oppilashuolto, lastensuojelu, liikunta ja nuorisotyö sekä kulttuuri. Ohjelmiin sisältyvinä näkökulmina ovat usein yhteistyö vanhempien kanssa, hallinnonalojen yhteistyö ja kumppanuus kolmannen sektorin toimijoiden kanssa sekä lasten ja nuorten osallistuminen. Nyt on ohjelmien toimeenpanon, seurannan ja arvioinnin aika. On paljolti paikallisen päätöksenteon varassa, missä määrin ohjelmat edistävät yhteisöllisyyttä, kumppanuutta, välittämistä ja osallistumista. Myös valtakunnan tason toimia tarvitaan perheen ja työelämän yhteensovittamiseksi sekä hoito- ja kasvatustalon henkilöstön saatavuuden turvaamiseksi sekä lapsiperheiden toimeentulon parantamiseksi.

Tilannetta kuvaavia tilastoja ja tutkimustuloksia

- Neuvolassa toimivien terveydenhoitajien määrän laskennallisena mitoitus-tavoitteena on 340 lasta /kokopäivätoiminen terveydenhoitaja (jos sijaista ei ole) ja 400 lasta/ terveydenhoitaja, jos sijainen on käytettävissä. Lasten-neuvola lapsiperheiden tukena 2004.
- Avointa päiväkotitoimintaa järjesti vain 14 % kunnista vuonna 2001. Lasten päivähoidon tilannekatsaus, STM 2001.
- Esi-, perus- ja lisäopetuksen tavallisista yleisopetuksen oppilaista saa osa-aikaista erityisopetusta 20,1 % eli 124 137 oppilasta. Opetushallituksesta saatu tieto.
- Kasvatus- ja perheneuvoloita on Suomessa 128 ja niillä on 217 palvelupis-tettä. Psykologilehti 2004.
- Oppilashuoltoryhmä toimii 80 prosentissa perusopetuksen kouluja. Lää-ninhallitusten peruspalveluiden arviointi opetusministeriön toimialalla: Esiopetus, perusopetuksen oppilashuolto ja kirjastojen kirjahankinnat arvi-oinnin kohteina, 2004.
- Päätoimisia koulupsykologeja on n. 150 ja koulukuraattoreita n. 250. Heistä valtaosa työskentelee maan eteläosissa. Oppilashuoltotyöryhmän muistio, 2002.
- Suositusten mukaan koululaisella tulisi olla mahdollisuus kolmeen laajaan terveystarkastukseen peruskoulun aikana. Yhtä kokopäivätoimista koulu-terveydenhoitajaa kohden saisi olla enintään 600 oppilasta. Koulutervey-denhuollon laatusuositus 2004.
- Lasten ja nuorten määrä psykiatrisessa laitoshoidossa on lisääntynyt kym-menessä vuodessa 5 215:stä 8 400:een. Sosiaali- ja terveydenhuollon tilas-tollinen vuosikirja 2001 ja 2000.
- Alle 18-vuotiaista on kasvatus- ja perheneuvolan asiakkaita 7 % (vuonna 1991 4,6 %). Kauppinen, Forss, Taskinen 2003.
- Lastensuojelun avohuollon piirissä vuonna 2003 oli 56 379 lasta ja nuorta, lisäys edellisestä vuodesta 2000 lasta. Stakes, tilastotiedote 17/2004.
- Kodin ulkopuolelle sijoitettuna oli vuonna 2003 14 392 lasta ja nuorta, lisäys edellisestä vuodesta 200 lasta. Stakes, tilastotiedote 17/2004.
- Sijoitetuista 60 % oli laitos- tai muussa huollossa, 40 % perhehoidossa. Stakes, tilastotiedote 17/2004.
- Pojat ovat vaarassa syrjäytyä, sillä 12 % ikäluokan 15–19-vuotiaista pojista ei ole koulutuksessa eikä työssä. Tyttöjen vastaava osuus on 3,7 %. Educa-tion at a Glance, OECD 2003.
- Peruskoulu jää kesken vuosittain 150 – 200 nuorelta. Kartovaara, Sauli 2000.
- Köyhien lasten määrä kaksinkertaistui 1990-luvulla. Heitä on 120 000, 11 % alaikäisistä. Bardy 2004.

TAVOITE 4.

Lapsen osallistuminen arjen tilanteissa lisääntyy.

Tavoite sisältää lapsen kuulemisen, osallistumisen ja vaikutusmahdollisuuksien parantamisen lapsen kasvuyhteisöissä.

Yleissopimuksen artiklat 12, 13

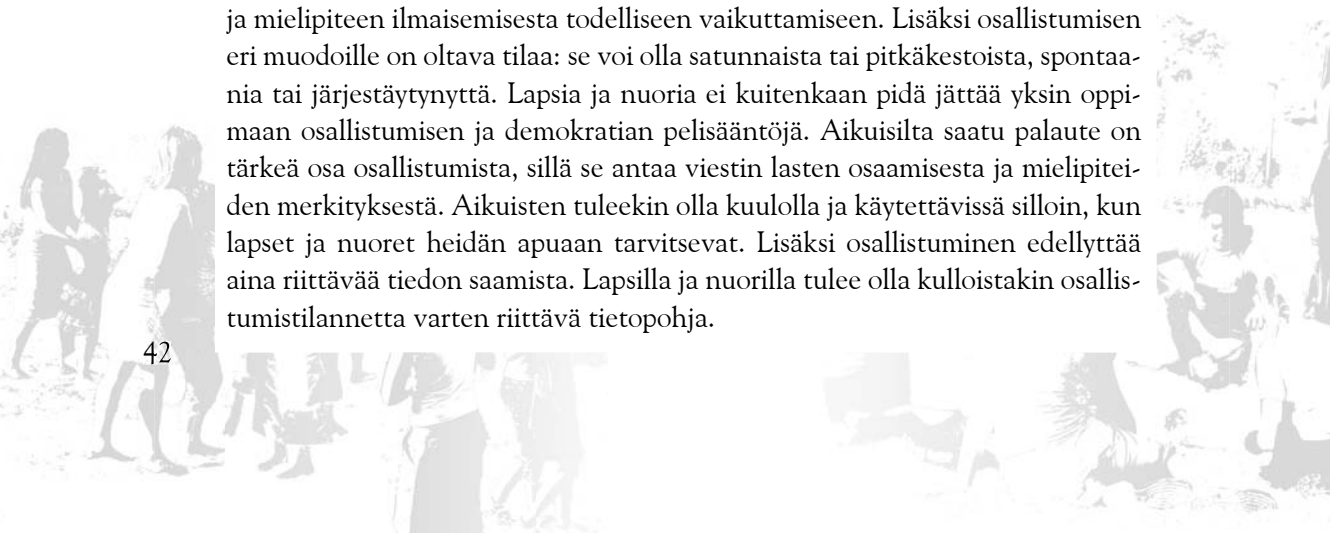
Kansainvälisen toimintasuunnitelman kohta 32.1

Aikuisten asenteet ratkaisevat

Jokaisen oikeus tasavertaisena osallistua ja vaikuttaa itseään koskeviin asioihin ja yhteiskunnan kehitykseen on demokraattisen yhteiskunnan perusarvo. Perustuslaki velvoittaa aikuisia luomaan järjestelyjä, joilla lapset ja nuoret voivat vaikuttaa itseään koskeviin asioihin kehitystään vastaavasti. Kuntalaki puolestaan velvoittaa kunnan viranomaisia huolehtimaan siitä, että asukkailla ja palvelujen käyttäjillä on mahdollisuudet osallistua ja vaikuttaa kunnan toimintaan. Perustuslain mukaan nämä oikeudet koskevat myös lapsia. Lapsen oikeuksien yleissopimuksen perusteella lapsilla on oikeus ilmaista näkemyksensä kaikissa lasta koskevissa asioissa iän ja kehitystason mukaisesti. Lastensuojelulaki ja ulkomaalaislaki edellyttävät myös lapsen kuulemistä päätöksenteossa. Lasten osallistumiselle on siis vahva oikeudellinen perusta.

Lasten hyvinvointi ei muodostu ainoastaan aikuisten antamista voimavaroista ja huolenpidosta, vaan myös siitä, että aikuiset kuuntelevat ja ottavat huomioon lasten näkemykset ja pyrkimykset arjen eri tilanteissa. Lasten osallistumisen mahdollisuudet riippuvatkin siitä, miten tärkeänä kasvattajat itse sitä pitävät ja miten he sen ymmärtävät. Lasten osallistumisen kehittämisessä on siis lähdeittävä aikuisista ja arjen toiminnoista ja vuorovaikutussuhteista. Lasten ja nuorten parissa työskenteleville onkin tarjottava koulutusta lapsen oikeuksista ja lasten ja nuorten osallistumismahdollisuuksien kehittämisestä.

Lapset ja nuoret ovat usein kyvykkäämpiä ymmärtämään asioita ja ilmaiseemaan niistä mielipiteensä kuin mitä aikuiset uskovat. Heidän on siksi päästävä osallistumaan eri tasoilla ja tavoilla: kodeista kansainvälisille foorumeille ja mielipiteen ilmaisemisesta todelliseen vaikuttamiseen. Lisäksi osallistumisen eri muodoille on oltava tilaa: se voi olla satunnaista tai pitkäkestoista, spontaania tai järjestäytyntyyttä. Lapsia ja nuoria ei kuitenkaan pidä jättää yksin oppimaan osallistumisen ja demokratian pelisääntöjä. Aikuisilta saatu palaute on tärkeä osa osallistumista, sillä se antaa viestin lasten osaamisesta ja mielipiteiden merkityksestä. Aikuisten tulee olla kuulolla ja käytettävissä silloin, kun lapset ja nuoret heidän apuaan tarvitsevat. Lisäksi osallistuminen edellyttää aina riittävästi tiedon saamista. Lapsilla ja nuorilla tulee olla kulloistakin osallistumistilannetta varten riittävä tietopohja.

Lasten mielipiteiden huomioon ottaminen ei toteudu riittävästi tutkimusten ja lasten omien kokemusten perusteella. Viitteitä toimintakulttuurimme muuttumisesta lasten mielipiteitä paremmin kuulevaksi voidaan kuitenkin havaita, sillä monia kokeilu- ja kehittämishankkeita on käynnissä. Lasten osallistumismahdollisuuksien parantaminen on otettu huomioon niin varhaiskasvatuksen kuin peruskoulunkin valtakunnallisessa kehittämisessä. Monipuolisia ja konkreettisia toimintamahdollisuuksia ja osallistumisen kokemuksia lapsille ja nuorille tarjoavat puolestaan kansalaisjärjestöt. Lisäksi järjestötyöllä on merkitystä kansalaistoiminnan ja -vaikuttamisen oppimiselle.

Eniten lasten osallistumista on kehitetty ympäristöjen suunnittelussa ja aiheesta on laadittu malleja ja menetelmiä. Lasten kuulemisen, osallistumisen ja tiedonvälityksen kanavia kehitetään tällä hetkellä erityisesti internetin sivuille. Tärkeää on myös kehittää menettelytapoja, joilla lapsen mielipide voitaisiin luotettavasti selvittää ja tuoda esille oikeudellisissa riitakysymyksissä. Tuomareiden ja sosiaalityöntekijöiden aiheeseen liittyvää koulutusta on kehitettävä. Riitakysymyksissä on huolehdittava myös lapsen oikeudesta olla esittämättä mielipiteitään. Aikuiselle kuuluvaa vastuuta ei saa siirtää lapselle.

Lasten kokemuksia osallistumisesta

Arjen yksinäisyys ja aikuisen keskustelukumppanin puute ovat kouluikäisten ongelmina koulupäivän jälkeen. Lapsilla on suuri tarve päästä kertomaan koulupäivän kokemuksista aikuiselle. Aikuisilta halutaan myös kysyä erilaisista kehitysvaiheisiin liittyvistä pulmista. Mannerheimin Lastensuojeluliiton Lasten ja nuorten puhelin on vakiinnuttanut asemansa koululaisten kuulijana ja auttajana. Puhelinpalvelun seurantatulokset osoittavat, että lapsilla on liian vähän keskustelumahdollisuuksia aikuisten kanssa.

Tuore haastattelututkimus osoittaa, että 10-13-vuotiaat kokevat, että heillä on melko paljon vaikutusvaltaa kotona. Lasten vaikutus esimerkiksi perheen jokapäiväiseen kulutukseen on suuri. Suurin osa lapsista oli sitä mieltä, että vanhemmat ottavat heidän mielipiteensä huomioon ruokien ja päivittäistavaroitten hankinnoissa sekä vapaa-ajan vietosta päätettäessä. Omista tavaroistaan lapset saivat myös päättää hyvin itsenäisesti. Vastaavan suuntaisia tuloksia on saatu muistakin tutkimuksista.

Kouluelämässä lasten osallistumis- ja vaikutusmahdollisuudet ovat osoittautuneet heikoiksi. Suomalaiset oppilaat kokevat kansainvälisten vertailujen perusteella saavansa muita vähemmän mahdollisuuksia omien mielipiteiden ilmaisuun koulussa ja osallistumiseen päätöksentekoon. He kokevat myös, etteivät opettajat ole heistä kovin kiinnostuneita. Kouluviihtyvyyden on kuitenkin todettu olevan yhteydessä oppilaiden osallistumiseen ja vastuunottoon koulu-elämässä sekä hyviin suhteisiin opettajien kanssa. Kouluviihtyvyyksikin on ollut suomalaisissa kouluissa kansainvälisesti verrattuna heikko.

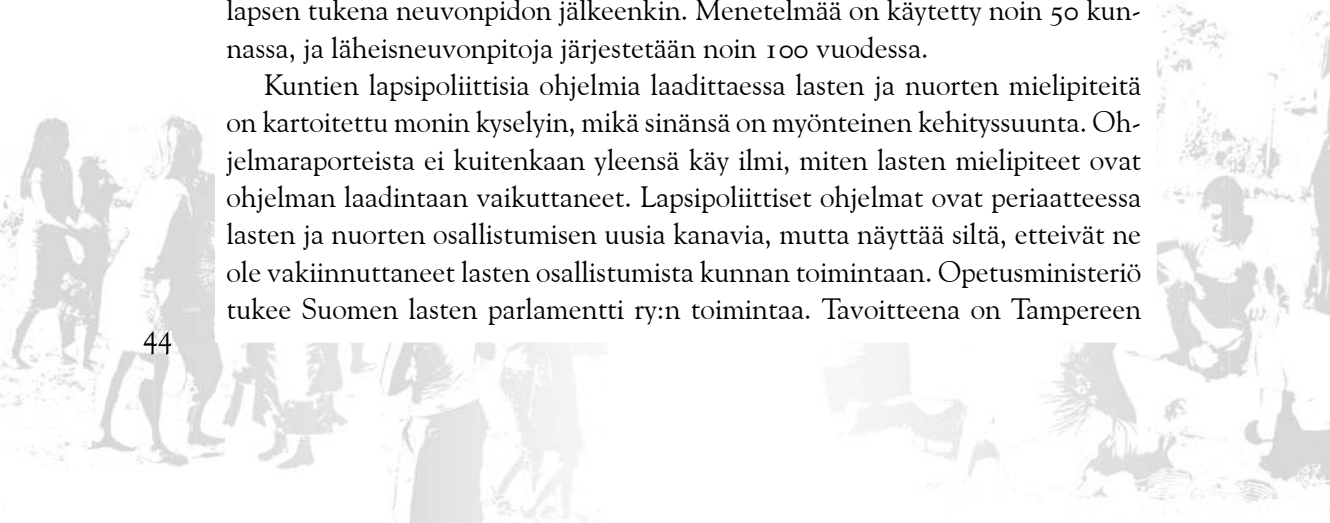
Uusia menetelmiä lasten kuulemiselle ja osallistumiselle

Suomalaisessa varhaiskasvatuksessa on kehitetty laajasti käyttöön otettu ja kansainvälistäkin tunnustusta saavuttanut sadutus-menetelmä (storycrafting). Sadutuksen idea perustuu sille, että kaikilla on ajatuksia, tietoja, tarinoita, joita kenelläkään muulla ei ole. Jokaisen ihmisen ajatukset ovat arvokkaita ja niitä on syytä kuunnella. Sadutuksessa lapset ovat subjekteja, he kertovat ja aikuiset toimivat kirjaajina. Menetelmä osoittaa konkreettisesti, että lapsilla on tärkeää sanottavaa aikuisille jo hyvin pieninä, mutta heidän tapansa kertoa asioista on erilainen kuin isommilla lapsilla tai aikuisilla. Sadutuksessa kuuntelemisen ja jakamisen kokemukset luovat uutta lasten kuuntelemisen ja osallistumisen kulttuuria.

Vertaissovittelun tavoitteena on koulujen toimintahäiriöiden vähentäminen edistämällä oppilaiden elämänhallinnan taitoja. Vertaissovittelussa oppilaat selvittävät ristiriitoja keskenään. Taustatukena on ohjaava opettaja. Sovittelussa annetaan tilaa erilaisille näkökannoille ja puolueettomasti ohjataan osapuolet etsimään ratkaisua ongelmaansa. Vertaissovittelun ovat kehittäneet yhteistyössä Suomen Punainen Risti ja Hesari Nuorten Ääni-kampanja. Menetelmän käyttö edellyttää opettajien ja oppilaiden koulutusta. Vertaissovittelu on käynnistetty vuonna 2000 ja on tällä hetkellä käytössä n. 100 koulussa. Menetelmä on luonteeltaan erittäin varhaista ongelmiin puuttumista. Oppilaiden kokemukset ovat olleet myönteisiä.

Stakes on kehittänyt yhdessä käytännön työntekijöiden kanssa läheisneuvonpitoa (Family Group Conference, familjerådslag) sekä muokannut siitä Suomen oloihin sopivaa käytäntöä lastensuojeluun. Läheisneuvonpito on tuonut lastensuojelun sosiaalityöhön selkeyttä ja avoimuutta sekä parantanut lapsen ja perheen osallistumisen mahdollisuuksia ja kuulluksi tuleamista omassa asiassaan. Viranomaiset antavat omat tietonsa läheisverkostolle, jonka jälkeen lapsi ja perhe laativat yhdessä läheistensä kanssa suunnitelman siitä, miten ongelma ratkaistaan lapsen edun mukaisesti. Läheisten joukosta etsitään lapselle oma avustaja, joka auttaa lasta valmistautumaan neuvonpitoon ja ilmaisemaan mielipiteensä. Hän myös huolehtii siitä, että läheiset omassa kokouksessaan keskittyvät keskinäisen riitelyn sijasta lapsen asian käsittelyyn. Avustaja pysyy lapsen tukena neuvonpidon jälkeenkin. Menetelmää on käytetty noin 50 kunnassa, ja läheisneuvonpitoja järjestetään noin 100 vuodessa.

Kuntien lapsipoliittisia ohjelmia laadittaessa lasten ja nuorten mielipiteitä on kartoitettu monin kyselyin, mikä sinänsä on myönteinen kehityssuunta. Ohjelmaraporteista ei kuitenkaan yleensä käy ilmi, miten lasten mielipiteet ovat ohjelman laadintaan vaikuttaneet. Lapsipoliittiset ohjelmat ovat periaatteessa lasten ja nuorten osallistumisen uusia kanavia, mutta näyttää siltä, etteivät ne ole vakiinnuttaneet lasten osallistumista kunnan toimintaan. Opetusministeriö tukee Suomen lasten parlamentti ry:n toimintaa. Tavoitteena on Tampereen

Lasten Parlamenti - tyyppisen toiminnan laajentaminen koko maahan, ainakin suurimpiin kaupunkeihin.

Nuorten osallisuushanke pyrkii ehkäisemään nuorten syrjäytymistä sekä edistämään osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksia. Tavoitteena on turvata jokaiselle nuorelle jatko-opintopaikka tai muu vaihtoehto oman elämän rakentamiseen. Maahanmuuttajataustaisten nuorten sopeutumista ja integroitumista yhteiskuntaan halutaan erityisesti tukea.

Tampereen Lasten Parlamentin ja Nuorisofoorumin mielipiteitä osallistumisesta

- Oppilaskuntatoimintaa pitäisi olla kaikissa kouluissa ja kaikilla vuosiluokilla. Toiminnassa tulisi oppilaiden olla mukana laajemmin ja hallituksissa voisi olla enemmänkin kuin kaksi edustajaa yhdestä luokasta, ainakin pienemmissä kouluissa.
- Lasten Parlamenttia ja Nuorisofoorumia pidettiin hyvinä tapoina osallistua ja vaikuttaa ja niitä toivottiin Suomeen lisää.
- Kotona tulee joskus tunne, että vanhemmat kyllä kuuntelevat, mutta eivät ota huomioon.
- Lapset ja nuoret voivat itse vaikuttaa siihen, ettei kommentteja ”Kyllä nyky-nuoriso on kamalaa” kuulisi niin usein, mutta toisaalta aikuiset syyllistyvät nuorten yleistämiseen.
- Kouluissa tulisi tehdä oppilaille kyselyitä eri asioita ideoitaessa.
- Oppilaskunnissa voisi olla erilaisia työryhmiä eri teemojen ympärillä.
- Oppilaiden tulisi saada vaikuttaa oppiaineiden käsittelyyn ja lukujärjestykseen yhteisten keskustelujen kautta rehtoreiden ja opettajien kanssa.
- Oppilaskuntien toivottiin olevan toiminnallisempia.
- Osallistumista edistää se, että koulut eivät ole liian isoja.
- Opettajien, päättäjien ja muiden aikuisten asennoituminen on tärkeää.
- Koulun sääntöjä voidaan rakentaa yhdessä.
- Oppilaiden oma aktiivisuus on myös tärkeää, mutta sille tulisi antaa tilaa esim. oman luokanvalvojan/-opettajan tunneilla. Aktiivisten oppilaiden tulisi ottaa vastuuta myös hiljaisempien oppilaiden äänen esiintuomisesta.
- Yhteistyöpalavereita rehtorin, opettajien ja oppilaiden edustajien kesken pidettiin hyvänä asiana, aiheina mm. koulun viihtyvyyden lisääminen, erilaiset hankkeet ja tapahtumat.
- Oppilaskunnan tapaamiset rehtorin kanssa ovat tärkeitä, samoin oppilasedustus opettajien kokouksissa aina tarvittaessa.

Tilasto- ja tutkimustietoja

- Eri tyyppisiä lasten ja nuorten vaikuttajaryhmiä on arvioitu kunnissa olevan n. 200. Tieto perustuu lääninhallitusten nuorisotyötä koskevaan arviointiin 2004.
- Peruskoulun 9-luokkalaisista 30 % ei koe tulevaisuutta kuulluksi koulussa (35 % vuonna 1998) ja lukiolaisista 18 % (26 % vuonna 2000) vuonna 2004. Kouluterveyskysely 2004.

TAVOITE 5.

Lapsen oikeudet tunnetaan laajasti.

Lapsen oikeuksien sopimus sisältää velvoitteen sen tunnetuksi tekemisestä. Tämä tavoite edellyttää suunnitelmallisuutta yleissopimusta koskevaan tiedon jakamiseen.

Yleissopimus artikla 42.

Lapsille sopiva maailma, julistus kohta 8

Kansainvälisen toimintasuunnitelman kohta 31 d), B 33, C 52

Lapsen oikeuksista on jaettu tietoa vähän ja epäyhtenäisesti

Sopimusvaltiot ovat sitoutuneet saattamaan yleissopimuksen periaatteet ja määräykset yleisesti niin aikuisten kuin lastenkin tietoon tarkoituksenmukaisesti ja aktiivisesti. Lapsen oikeuksien komitea on laatinut lisäksi sopimuksen 42 artiklaa koskevat soveltamisohjeet. Niiden mukaan sopimuksen periaatteet tulee tehdä tunnetuiksi koko väestön keskuudessa. Sitä varten tarvitaan laaja-alainen kansallinen tiedotusstrategia, joka takaa jatkuvan ja systemaattisen tiedonlevityksen. Tiedon tulee olla saatavilla lapsille ymmärrettävässä muodossa sekä tärkeimmillä vähemmistökielillä. Tiedottaminen ei saa olla yksisuuntaista, vaan kansalaisia ja lapsia osallistuttavaa ja vuorovaikutteista. Myös lasten tulisi voida osallistua tiedon levittämiseen omista oikeuksistaan. Erityisesti komitea korostaa, että sopimus tulee sisällyttää koulujen opetussuunnitelmiin ja lasten parissa työskentelevien ammattilaisten koulutukseen.

Lapsen oikeuksien komitea on suositellut, että Suomen tulisi kehittää luovempia menettelytapoja yleissopimuksen tunnettuuden edistämiseksi sekä liittää yleissopimus koulujen opetusohjelmaan. Sopimus tulisi kääntää myös romanikielelle ja muille vähemmistökielille sekä sen tulisi olla saatavilla suurimpien maahanmuuttajaryhmien kielillä. Komitea on myös suositellut, että ammatikseen lasten parissa työskenteleville ja ammatikseen lapsia koskevia asioita hoitaville henkilöille järjestettäisiin koulutusta.

Unicefin julkaisema lapsen oikeuksien sopimuksen täytäntöönpanon käsikirja (Implementation Handbook for the Convention for the Rights of the Child, "Making the Convention Widely Known", Unicef 2002) sisältää tarkistuslistan, jonka avulla artikla 42:n kansallista toteutumista voidaan arvioida. (Tarkistuslista lapsen oikeuksien toimeenpanon arviointiin. Liite 3).

Valtiovalta on ensisijaisesti vastuussa siitä, että lapsen ihmisoikeuksia noudatetaan ja toteutetaan ilman minkäänlaista syrjintää valtion lainkäyttövallan alueella (2. artikla). Lapsen oikeuksien komitean mukaan valtiolla on vastuu lapsen oikeuksien toteuttamisesta silloinkin, kun osavastuu on siirretty toiselle toimijalle kuten kunnalle tai kansalaisyhteiskunnalle. Täten valtiolla on suuri

vastuu siitä, että sopimuksesta tiedotetaan koko yhteiskunnassa. Valtiovalta on toistaiseksi vastannut tiedotusveloitteeseen pääasiassa antamalla taloudellista tukea moniin järjestöjen hankkeisiin. Tämä käytäntö on johtanut siihen, että tiedotus on ollut satunnaista ja vailla yhtenäistä suunnitelmaa. Valtiovallan toimesta on järjestetty myös koulutusta oikeusministeriön tuomareille perheoikeudellisista kysymyksistä lapsen oikeudet siihen liittyen.

Ulkoasiainministeriön ihmisoikeusasiain neuvottelukunnan aloitteesta kansalaisjärjestöt tekivät syksyllä 2004 selvityksen yleissopimusta koskevasta tiedotuksesta Suomessa. Yleissopimukseen liittyvä tiedotus on selvityksen mukaan edelleen hajanaista, mutta tiedottaminen on kuitenkin lisääntynyt sopimuksen kymmenvuotiskauden 1999 jälkeen. Lapsijärjestöt ovat tuottaneet aineistoja pääasiassa ylä-asteikäisille ja lukioikäisille, opettajille ja jossain määrin lasten vanhemmille. Toiseksi eniten aineistoa on tuotettu ala-asteen sekä toisen asteen opetukseen. Tiedotusaineiston käytöstä ei ole tehty vaikutustutkimusta.

Selvityksessä todetaan, että Suomi ei ole toteuttanut komitean antamia tiedotussuosituksia. Sopimusta ei ole saatavilla vähemmistökielillä eikä maahanmuuttajille, ja myös eri ammattialojen koulutuksessa on puutteita. Suomalaiset lapset ja nuoret eivät itsekään koe tuntevansa sopimusta riittävästi. Suomalaisessa lasten erityisistunnossa 2002 lapset äänestivätkin artiklan 42 sopimuksen tärkeimmäksi. He myös esittivät, että koulujen ja median kautta tapahtuvaa tiedottamista tulee lisätä.

Selvityksessä osoitetaan myös yleissopimuksen näkyvyys opetussuunnitelmien perusteissa riittämättömäksi. Lapsen oikeudet tai lapsen oikeuksien sopimus mainitaan suunnitelmissa vain kerran 1-5 luokkalaisia koskevan elämäntarkastustiedon kohdalla. Elämäntarkastomusta opiskelee Suomessa vain pieni joukko, joten yleissopimuksen sisällyttäminen opetukseen jää epävarmaksi ja koulukohtaiseksi.

Järjestöjen selvityksessä esitetään lapsiasiavaltuutetun toimistolle riittäviä resursseja tiedotustehtävää varten. Muina tiedotusta vahvistavina toimenpiteinä selvityksessä esitetään muun muassa:

- Opetushallituksen tulisi taata, että lapsen oikeudet sisällytetään opetussuunnitelmiin sekä vaikuttaa opettajakuntaan ja kustantajiin yleissopimuksen sisällyttämiseksi oppimateriaaliin.
- Äitiyspakkauksen tiedotusaineistoon tulisi lisätä yleissopimusta koskevaa käytännöllistä tietoa.
- Yleisradion tulisi suunnata nykyistä enemmän voimavaroja yleissopimusta koskevaan tiedotustyöhön.
- Valtion tuki tulee suunnata suuriin, järjestöjen yhteisiin tiedotushankkeisiin.

Lapsijärjestöt toivovat selvityksessään erityisesti, että hajanaisesta, kampanjaluonteisesta tiedottamisesta päästään koordinoituun ja pitkäjänteiseen toimintaan. Valtiovalta on ensisijaisesti vastuussa siitä, että lapsen ihmisoikeuksia noudatetaan ja toteutetaan ilman minkäänlaista syrjintää valtion lainkäyttövallan alueella.

Lapsiasiain toimikunta on hakenut tilanteeseen ratkaisua lapsiasiavaltuutetun virkaa koskevassa esityksessään ehdottamalla lapsiasiavaltuutetun yhdeksi keskeiseksi tehtäväksi edistää YK:n lapsen oikeuksien sopimukseen sisältyvän tiedotusvelvoitteen toteutumista. Olisikin perusteltua, että lapsiasiavaltuutettu voisi vastata yleissopimusta koskevan tiedotusstrategian luomisesta.

Suomella vastuuta myös maailman lapsista

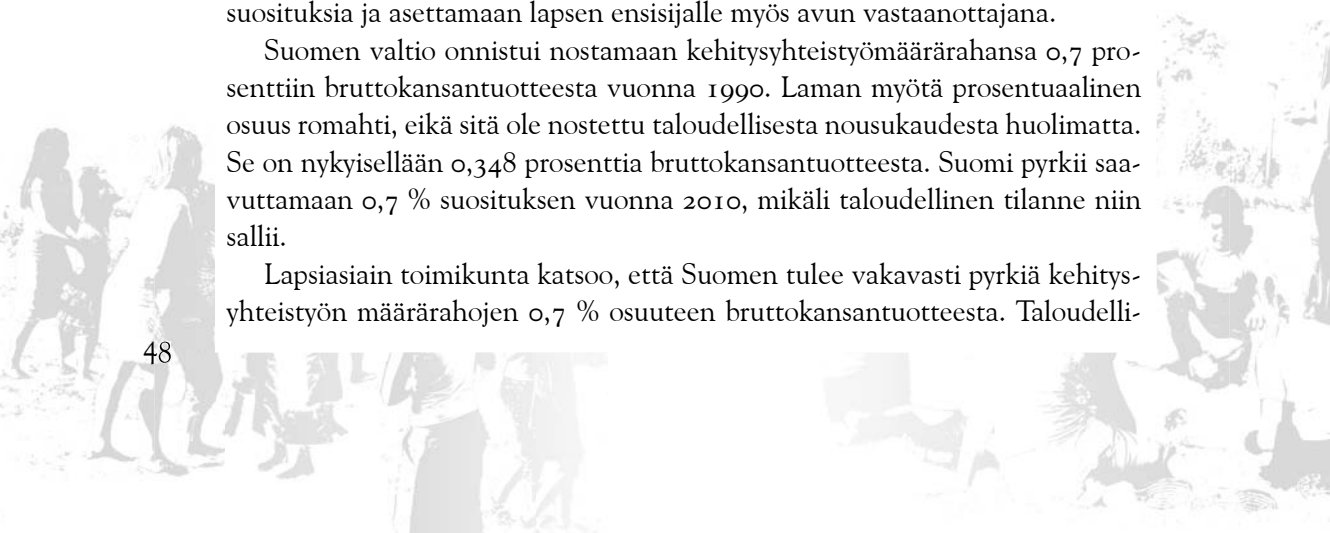
Maailman lapsista 85 % asuu kehitysmaissa. Vähiten kehittyneissä maissa noin puolet väestöstä on alle 18-vuotiaita. Vastaava luku vauraissa OECD-maissa on 22 %. Näistä kehitysmaiden lapsista yli puolet elää vakavassa puutteessa, ravinnon, puhtaan veden, suojan ja koulutuksen puutteessa. Köyhä lapsi ei käy koulua tai hän ei menesty koulussa. Hän syrjäytyy ja jää työttömäksi tai ei saa kunnan töitä. Lapsuuden aikainen köyhyys on perussyy aikuisköyhyydelle. Lapsena syrjäytyneet eivät pysty olemaan yhteiskuntansa rakentajia aikuisenakaan. Siksi köyhyyskierteen katkaiseminen pitää aloittaa lapsista.

Lapsen etu on nostettava keskeiselle sijalle kehitysyhteistyössä ja kansainvälisessä yhteistyössä. Lapsen oikeuksien sopimuksen artikla 4 velvoittaa jäsenvaltioita kaikkiin asianomaisiin toimiin sopimuksessa tunnustettujen oikeuksien toteuttamiseksi. Näitä toimia korostetaan etenkin artiklassa 24 (perusterveydenhuolto, äiti- ja lapsikuolleisuus, ravinto, puhdas vesi, hygienia, lapsia vahingoittavat perinteet). Näihin toimiin sopimusvaltioiden tulee ryhtyä mahdollisimman täysimääräisesti käytettävissä olevien voimavarojen mukaan ja tarvittaessa kansainvälisen yhteistyön keinoin.

YK:n Lapsen oikeuksien komitean ohjeistus määrittää tähän kuuluvaksi myös kehitysyhteistyön. Komitea on kehottanut myös avun lahjoittajamaita seuraamaan kehityspolitiikan linjauksissaan lapsen oikeuksien sopimuksen suosituksia ja asettamaan lapsen ensisijalle myös avun vastaanottajana.

Suomen valtio onnistui nostamaan kehitysyhteistyömäärärahasa 0,7 prosenttiin bruttokansantuotteesta vuonna 1990. Laman myötä prosentuaalinen osuus romahti, eikä sitä ole nostettu taloudellisesta nousukaudesta huolimatta. Se on nykyisellään 0,348 prosenttia bruttokansantuotteesta. Suomi pyrkii saavuttamaan 0,7 % suosituksen vuonna 2010, mikäli taloudellinen tilanne niin sallii.

Lapsiasiain toimikunta katsoo, että Suomen tulee vakavasti pyrkiä kehitysyhteistyön määrärahojen 0,7 % osuuteen bruttokansantuotteesta. Taloudelli-

nen tilanne ei voi olla sen esteenä. Suomen tulisi ottaa huomioon kehitysyhteistyön poliittisissa linjauksissaan lapsen oikeuksien sopimuksen suositukset ja asettaa lapsen etu ensisijalle myös avun vastaanottajana. Päätösten ja toimenpiteiden lapsivaikutuksia tulee arvioida myös kehitysyhteistyössä.

Tampereen Lasten Parlamentin ja Nuorisofoorumin mielipiteitä YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen tunnettuudesta

- Lasten Parlamentissa 28 % ja Nuorisofoorumissa 17 % edustajaa ei ollut kuullut Lapsen oikeuksien sopimuksesta.
- Tietoa sopimuksesta oli saatu mm. Lasten Parlamentin kokouksissa, koulussa elämäkatsomustiedon, uskonnon/etiikan tunneilla ja keskusteluradiota kautta aamunavauksissa. Joku kokoukseen osallistujista toi esiin myös Unicef-koulut.
- Koulua pidettiin hyvänä tiedon saamisen paikkana ja lasten oikeuksia voitaisiin tuoda enemmänkin esiin.
- Sopimusta pidettiin tärkeänä, koska nähtiin, että lapsissa on tulevaisuus ja lapsilla tulee olla oikeus onnellisuuteen sekä turvalliseen elämään kaikkialla maailmassa. Samalla arveltiin, että jos oikeuksista saa tietoa jo lapsena, nykyiset lapset muistavat nämä oikeudet myös sitten, kun ovat itse aikuisia ja vanhempia ja ovat päättämässä asioista. Lasten erityisaseman korostaminen koettiin tärkeäksi.
- Lapsille voidaan antaa sopimuksesta suoraa tietoa jo vuosiluokilla 1-6.

Tilasto- ja tutkimustietoja

Suomen Unicef teetti syksyllä 2004 lapsen oikeuksia koskevan kyselyn peruskoulun 6-luokkalaisten (vastaukset saatiin 16 koulusta/ 367 oppilaalta). Kysely osoitti:

- Lapsen oikeuksien sopimuksen tunnisti nimeltä alle kolmannes vastaajista. Yli kolmestasadasta lapsesta ainoastaan 21 osasi kertoa jotakin sopimuksen sisällöstä. Asiakirjana yleissopimus ja erityisesti sen sisältö eivät siis ole 12-vuotiaiden keskuudessa kovin hyvin tunnettuja.
- Lähes kaikki kyselyyn vastanneet olivat kuitenkin kuulleet puhuttavan lapsen oikeuksista ja heillä oli jonkinlainen käsitys siitä, mitä näillä oikeuksilla tarkoitetaan. Suurin osa lapsista ajatteli, että oikeudet merkitsevät ainoastaan konkreettisia ja välttämättömiä asioita, kuten perustarpeiden tyydyttämistä, koulutusta, terveydenhoitoa ja suojelua.
- Lapsista 72 % ajatteli, että perusoikeuksiin kuuluu oikeus omiin mielipiteisiin.
- Lapsilta kysyttiin, missä asiassa tarvittaisiin parannusta, jotta lasten ja nuorten elämä Suomessa olisi parempaa ja onnellisempaa. Monet lapset vastasivat, ettei heidän mielipiteitään kuunnella riittävästi. Lapset myös kokivat, ettei heillä ole tarpeeksi vaikutusvaltaa heitä itseään koskevissa asioissa.

Selvitys YK:n Lapsen oikeuksien yleissopimusta (LOS) koskevasta tiedotuksesta vuonna 2004:

- Tiedotusaineistoa ovat tuottaneet määrällisesti eniten lapsijärjestöt (133 viitettä), seuraavaksi eri viranomaiset (36 raporttia), Yleisradio (25 juttua) sekä muut järjestöt (2 viitettä). Selvityksen aikana tuli tietoon yhteensä 196 viitettä.

4.3 Lapsivaikutusten arviointi

Päätöksenteon arviointi toteuttaa lapsen etua

Lapsen oikeuksien sopimuksen 3:1 artiklassa on määräys siitä, että kaikissa julkisen ja yksityisen sosiaalihuollon, tuomioistuinten, hallintoviranomaisten tai lainsäädäntöelimien toimissa, jotka koskevat lapsia, on ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu. Lapsen edun käsitettä ei ole sopimuksessa tarkemmin määritelty. YK:n lapsen oikeuksien komitea edellyttää jokaisen sopimusvaltion analysoivan ja määrittävän, mikä on lapsen/lasten etu eri elämäntilanteissa ja yhteiskunnan eri aloilla. Tämä tarkoittaa periaatteessa lapsivaikutusten arvioinnin tekemistä ennen jokaista päätöksentekoa.

Artiklan tarkoituksena on, että sitä sovelletaan kaikkiin lapsiin ja kaikkiin yleissopimuksessa mainittuihin lapsia koskeviin toimiin. Artiklassa mainitaan lapset monikossa, kun puhutaan lapsia koskevista toimista. Muuten yleissopimuksessa lapsesta käytetään aina yksikkömuotoa, koska kysymys on yksilön oikeuksista. Lapsen etu koskee niin 1) lasta yksilönä kuin 2) määrättyä lapsiryhmää sekä 3) lapsia yleisesti (maan koko lapsiväestöä).

Lapsen edulle tulee antaa ensisijaisuus tuomioistuinten, viranomaisten tai yksityisten tahojen toiminnassa ja päätöksenteossa. Tämä tarkoittaa lapsen näkökulman huomioon ottamista päätösten suunnitteluvaiheessa, lainvalmistelussa, määrärahojen ja muiden resurssien jaossa sekä näiden prosessien arvioinnissa. Lapsen edun kriteerit tulee määrittää lainsäädännössä tai lainperusteluosassa. Viranomaisten ja tuomioistuinten tulisi harkita lapsen etua näiden kriteerien perusteella. Tällöin tulisi myös arvioida päätösvaihtoehtojen mahdolliset myönteiset tai kielteiset vaikutukset lapseen.

Lapsen edun ensisijaisuus on erityisesti huomioitu tilanteissa, joissa lapsi erotetaan vanhemmistaan (9 artikla), tai on kysymys vanhempien ja huoltajien vastuusta lapsen kasvatuksesta ja kehityksestä (18 artikla), tai lapsi siirretään vaihtoehtoiseen hoitoon (20 artikla), tai jotka koskevat lapseksi ottamista (21 artikla), vapaudenriistoa ja osalliseksi joutumista poliisi- tai oikeusjärjestelmän prosesseihin (37 ja 40 artiklat). Lapsen etu otetaan huomioon myös muissa toimissa, kuten liikennesuunnittelussa (oikeus henkiinjäämiseen ja kehitykseen,

6 artikla), kulttuuri- ja vapaa-ajan palveluissa (31 artikla), mediatuotannossa (17 artikla), valtion/kuntien talousarvioiden suunnittelussa (4 artikla) tai yhteisöpalvelujen yksityistämässä (3 artikla). Perhepiiri ja perhepolitiikka eivät siis ole ainoat alat, joissa on huomioitava lapsen etu,

Lapsen oikeuksien komitea suositaa lapsen oikeuksien sopimuksen ratifioineita maita tekemään lapsivaikutusten arvioinnin kaikista lapsiin vaikuttavista päätöksistä. Komitea ei ole kuitenkaan antanut ohjeistusta siitä, miten lapsivaikutusten arviointi pitäisi suorittaa. Lapsen oikeuksien sopimus kokonaisuudessaan antaa suuntaviivat sille, mikä on hyväksi lapselle. Kun tehdään sellaisia päätöksiä, jotka tulevat ilmeisesti vaikuttamaan merkittävästi lapseen tai lapsiin, tulisi pyrkiä systemaattisesti analysoimaan ja arvioimaan toimenpiteiden vaikutuksia ennen lopullista päätöstä. Vaikutusten analysointiin tarvitaan yleensä laaja monitieteinen asiantuntemus, ja siinä käytetään monimuotoisia menetelmiä. Vastuu arvioinnin tekemisestä on päätöksentekoviranomaisella.

Lapsen edun tulee olla lähtökohtana pitkäjänteiselle kehittämistyölle. Tästä syystä on tärkeää, että arvioinnille laaditaan toimintalinjaukset ja sitä tukevat rakenteet. Vaikutusten arviointi on aina haasteellista. Se ei saa olla pelkästään yksittäisen virkamiehen vastuulla. Ongelmallisia kysymyksiä ovat muun muassa: otetaanko huomioon yksittäisen lapsen, lapsiryhmän vai lasten etu yleisemmin, miten eri lasten erilaiset etunäkökohdat ratkaistaan, kuinka pystytään näkemään onko päätöksellä vaikutuksia lapsiin, millä tavoin vaikutusten arviointi pitäisi tehdä ja mitä seurauksia otetaan tarkasteluun.

Malli lapsen näkökulman ja lapsiin kohdistuvien vaikutusten analysoimiseksi

Alla oleva malli pyrkii avaamaan niitä keskeisiä näkökulmia, jotka tulisi ottaa huomioon arvioitaessa erilaisten päätösten vaikutuksia lapsiin ja lasten elinoloihin. Se on koottu Ruotsin edellisen lapsiasiamiehen, Louise Sylwanderin esittämän analyysirakenteen sekä Stakesin tulosaluejohtaja Sirpa Taskisen prosessin ja vaikutusten jäsentämistä koskevien ehdotusten pohjalta. Mallin on ajateltu soveltuvan sisällöltään erityyppisiin kysymyksiin yhteiskunnan eri tasoilla sekä tietyn lapsiryhmän tai yleisesti lasten etua koskevaan tarkasteluun. Mallin soveltuvuutta tällaisenaan ei ole käytännössä testattu, mutta se pohjautuu Stakesin kehittämään ja käyttämään ihmisiin kohdistuvien vaikutusten arviointiin.

Analyysimalli koostuu edellytys-, prosessi- ja vaikutusosioista. Analysoitaessa päätösten vaikutuksia lapsille on tarkasteltava seuraavia kysymyksiä:

A. *Analyysin edellytykset*

Analyysi edellyttää perusteellista tietoa päätökseen tai suunnitelmaan liittyvästä lainsäädännöstä, lapsen oikeuksista sekä lapsen kehityksestä ja elinoloista.

- Mihin lakisääteisiin asiakirjoihin ja/tai ohjeisiin asia perustuu?
- Onko niissä otettu huomioon lapsen oikeuksien sopimuksen artikkelit, erityisesti:
 - syrjinnän kielto, artikla 2
 - lapsen edun ensisijaisuus, artikla 3
 - oikeus elämään, henkiin jäämiseen ja kehittymiseen, artikla 6
 - lasten mielipiteiden huomioon ottaminen, artikla 12
- Perustuvatko päätökset tieteelliseen ja/tai asiantuntijatietoon?

B. *Arviointiprosessi*

Prosessiin kuuluvat

- tilanteen kartoitus ja kuvaus,
- tietojen analyysi,
- suositusten testaus ja
- päätösten seuranta ja arviointi.

Tärkeitä työprosessissa huomioon otettavia seikkoja ovat päätösehdotuksen laadintaan liittyvien osallisten tunnistaminen ja sitouttaminen, erityisesti lasten mielipiteiden kuuleminen. Valmistelulle ja seurannalle on varattava riittävästi aikaa. Seuranta varten on sovittava käytettävistä mittareista.

- Miten asian valmistelussa on otettu huomioon lasten näkemykset ja miten ne on hankittu?
- Missä ja milloin päätöksiä tehdään?
- Ketkä ovat vastuullisia toimijoita prosessin eri vaiheissa?
- Miten vaikutuksia on tarkoitus seurata ja mitä mittareita käytetään?
- Missä aikataulussa päätöksen tai suunnitelman vaikutuksia tarkistetaan?

On tärkeää, että jälkeinpäin päätösten todelliset vaikutukset arvioidaan ja niitä verrataan ennalta tehtyyn analyysiin. Tällöin tarkistetaan, olivatko vaikutukset ennalta arvioidun mukaisia ja mitä mahdollisia jatkotoimia tarvitaan. Seurannassa on myös kuultava niiden lasten mielipiteitä, joita päätös on koskenut.

C. Vaikutusten arviointi

C1. Lapsiin kohdistuvat välittömät vaikutukset

Lapsiin kohdistuvat välittömät vaikutukset muodostavat analyysin keskeisen osatekijän. Siinä arvioidaan päätöksen vaikutuksia lasten terveyteen, asumiseen ja liikkumiseen, osallistumiseen sekä tasa-arvoon. Vaikutusten arvioinnin sisällölliset yksityiskohdat vaihtelevat tarkasteltavana olevan suunnitelman tai päätöksen sisällön mukaan. Seuraavassa on lueteltu yleisesti ottaen tärkeitä vaikutusten osatekijöitä. Arvioinnissa tarkastellaan muutoksen määrää, suuntaa ja laatua.

Terveysvaikutukset

- tapaturmavaarat
- ilman epäpuhtaudet (pöly, haju, kaasut)
- melu
- talousveden laatu
- lasten ravinnon koostumus ja syömiskäyttäytyminen
- säteilyaltistus

Vaikutukset asumiseen ja liikkumiseen

- liikkumisen esteettömyys asuinalueella, matkalla kouluun ja harrastuksiin
- asuntojen ja asuinalueen viihtyisyys ja terveellisyys
- liikenneratkaisujen vaikutukset asuinalueen toiminnalliseen rakenteeseen
- lasten leikki- ja oleskelutilat
- asuinalueen yhteisöllisyys
- lähiliikuntapaikat

Vaikutukset osallisuuteen ja osallistumiseen

- lasten mahdollisuudet osallistua päätöksentekoon
- lasten syrjäytymisen riskit

Vaikutukset tasa-arvoon

- lasten alueellinen tasa-arvo
- lasten sosiaalinen tasa-arvo
- tyttöjen ja poikien välinen tasa-arvo

C2. Lapsiin kohdistuvat välilliset vaikutukset

Yhteiskunnallisilla päätöksillä on aina monia erilaisia välittömiä vaikutuksia, joiden arviointi on usein erittäin vaikeaa, koska yhteiskunnassa ” kaikki vaikuttaa kaikkeen”. Lasten kannalta tärkeät ja selkeät välilliset vaikutukset ovat perheeseen ja lasten palveluihin liittyvät tekijät.

Vaikutukset perheen talouteen ja palveluihin

- perheiden työllisyystilanne
- perheiden elinkustannukset
- julkiset ja yksityiset palvelut, kuten terveystalvet, asunto- ja vapaa-ajan palvelut, koulutus, liikenne ja liikkuminen, kauppa
- palveluiden tarjonta, laatu ja saavutettavuus: erityisesti neuvola-, päivähoito- ja koulupalvelut

Vaikutukset yhteisöön ja alueeseen

- arvot, normit ja käyttäytyminen
- elämän laatu ja/tai elintavat
- turvallisuus
- sosiaaliset suhteet tai väestöryhmien asema
- eri intressiryhmien väliset suhteet
- asukkaiden yhteenkuuluvuus ja alueidentiteetti
- virikkeellisyys ja virkistysmahdollisuudet
- alueen esteettisyys

Lapsivaikutusten arvioinnin edistäminen

Suomessa yhteiskunnallisia päätöksiä ei ole arvioitu lasten kannalta. Lainvalmistelua ja komiteatyöskentelyä koskevat eri tahojen lausunnot muodostavat jonkin asteisen lapsivaikutusten arvioinnin, mutta yleensä lausuntojen laadinta tapahtuu niin lyhyellä aikajänteellä, ettei perusteelliseen arviointiin ole mahdollisuuksia. Lasten mielipiteiden kuulemista lausunnotyöskentelyssä ei ole juuri lainkaan toteutettu.

Jotta voisimme vastata YK:n lapsen oikeuksien komitean asettamaan haasteeseen lapsivaikutusten arvioinnista, tulee yllä esitettyä mallia kokeiluluonteisesti soveltaa konkreettiseen yhteiskunnalliseen päätökseen ja sen pohjalta sitä on kehitettävä laajempaan käyttöön. Mallin sovelluskokeilu voitaisiin tehdä esimerkiksi alkoholiverouudistuksen vaikutuksista lapsiin.

Alkoholiveron alennus laski alkoholijuomien hintoja keväällä 2004 ja alko-
holin tilastoitu kulutus, erityisesti väkevien alkoholijuomien käyttö, on selvästi kasvanut sen jälkeen. Syksyllä 2004 tehdyssä alkoholibarometrissä merkittä-

vimmiksi ongelmiksi arvioitiin alkoholin käytön seurauksista aiheutuneet kustannusten lisäykset lastensuojelussa. A-klinikoilla ja nuorisoasemilla on havaittu alkoholin suurkuluttajien juomisessa tapahtunutta siirtymistä väkeviin alkoholiuomiin. Suuntaus on nuorten keskuudessa sama, tosin ei yhtä voimakas.

Alkoholipoliittinen ohjelma on käynnistetty alkoholihaittojen vähentämiseksi. Ohjelma perustuu valtioneuvoston 9.10.2003 antamaan periaatepäätökseen alkoholipoliitiikan linjauksista, joissa on alkoholin lasten ja perheiden hyvinvoinnille aiheuttamien haittojen ehkäisy asetettu yhdeksi keskeiseksi tavoitteeksi. Tämän tavoitteen näkökulmasta alkoholijuomien verotuksen alentaminen voidaan nähdä lasten kannalta vahingollisena yhteiskunnallisena päätöksenä. Alkoholipoliittisen ohjelman laajan toimijakentän tulee aktiivisesti seurata tilanteen kehitystä ja ryhtyä tarvittaviin toimenpiteisiin, mikäli lasten ja lapsiperheiden alkoholin käytöstä aiheutuvat ongelmat verotusuudistuksen seurauksena lisääntyvät.

Lapsivaikutusten arviointimallin kehittamisestä ja sovelluksen laajentamisesta muihin lapsen kannalta keskeisiin elämänalueisiin voisi toimikunnan mielestä parhaiten vastata Stakes.

5. Toimenpidesuosituksat ja kehittämisisieat

Toimikunta nostaa esiin toimintasuunnitelman tavoitteiden saavuttamiseksi suosituksia ja kehittämisisieoita, jotka se katsoo ajankohtaisiksi lasten edun ja hyvinvoinnin toteutumisen kannalta. Suositusten järjestys noudattaa toimintasuunnitelman rakennetta ja niiden tarkemmat perustelut ovat suunnitelman tekstiosuudessa. Toimikunta ei ole asettanut suosituksia tärkeysjärjestykseen.

Suomen lapsiasiaain toimikunta esittää Sosiaali- ja terveystministeriölle, että se edistää omilla toimissaan ja hallituksen työssä sekä yhteistyössä muiden tahojen kanssa seuraavien suositusten toteutumista:

1. Kasvatuskumppanuutta lapsen peruspalveluihin

Lapsen ja lapsiperheiden peruspalveluissa tulee olla kasvatuskumppanuuteen perustuva toimintakulttuuri. Kasvatuskumppanuuden lähtökohtana ovat lapsen tarpeet ja toimintaa ohjaavina periaatteina lapsen edun ja oikeuksien toteuttaminen. Lapsen kasvatuksesta ja hyvinvoinnista huolehtiminen on molempien vanhempien tärkein tehtävä. Vanhemmilla tulee myös olla joustavasti tarjolla yhteiskunnan apua ja palveluita muuttuvien perhetilanteiden ja perheen tarpeiden mukaan. Tämän päivän lapsiperheet kaipaavat erityisesti paikallisia tukiverkostoja.

- Lapsiperheiden peruspalveluiden tulee tarjota vanhemmille tukea parisuhteen toimivuuden parantamiseksi ja vastuullisen vanhemmuuden kehittämiseksi.
- Ensimmäistä lastaan odottavilla äideillä ja isillä tulee olla mahdollisuus äitiystneuvolassa osallistua perhevalmennukseen, johon sisältyy vanhempainryhmien toiminta. Vertaistukea voidaan kunnissa järjestää lisäksi lastenneuvolan, päivähoidon, koulun tai järjestöjen toimesta.
- Varhainen tuki perheiden ongelmatilanteissa ja ennaltaehkäisevän lastensuojelun tukitoimet, kuten perhetyö, kotikäynnit ja kotipalvelun apu, tulee liittää osaksi perheiden helposti lähestyttävää palveluverkkoa.
- Kunnissa on käynnistettävä lasten kanssa toimivien ammattilaisten, kansalaisjärjestöjen, vapaaehtoisten ja seurakunnan yhteistyö perheiden palvelujen tukiverkostoksi. Kehittämistyöhön tarvitaan yhteiskunnalta taloudellisia ja koulutuksellisia resursseja.
- Terveystneuvon, sosiaalihoivon ja opetustoimen henkilöstön perus- ja täydennyskoulutuksessa tulee antaa nykyistä paremmat val-

miudet perheiden kohtaamiseen, lapsi- ja perhekeskeisiin toimintatapoihin sekä laaja-alaiseen yhteistyöhön kansalaisjärjestöjen ja muiden lapsi- ja perhepalveluita tuottavien toimijoiden kanssa.

2. Työelämälle vastuuta perheiden hyvinvoinnista

Yhteiskunnan tulee toiminnassaan antaa selkeä viesti siitä, että se tukee perheiden perustamista ja kantaa vastuuta lasten kasvusta ja perheiden hyvinvoinnista. Työnantajien yhteiskuntavastuuta on kehitettävä monin keinoin perhe-elämän arvostuksen ja perheiden hyvinvoinnin edellytysten parantamiseksi. Lapsen ja perhe-elämän tarpeiden tunnustaminen kuuluu hyvään henkilöstöpolitiikkaan ja se on yritykselle kilpailutekijä, joka parantaa julkista yrityskuvaa.

- Hallituksen tulee lainsäädännöllä edistää lasten ja perheiden hyvinvointia sekä huolehtia siitä, että lapsi- ja perhenäkökulma tulee otetuksi huomioon tulopoliittisissa kolmikantaneuvotteluissa.
- Hallituksen ja työmarkkinaosapuolien tulee määrätietoisesti lisätä ja kannustaa isyys- ja muiden perhevapaiden käyttöä.
- Hallituksen tulee selvittää mahdollisuudet jatkaa vanhempainvapaan kestoja siten, että vanhemmilla olisi mahdollisuus hoitaa lastaan siihen saakka, kunnes tämä täyttää yhden vuoden.
- Työmarkkinaosapuolet voivat omalta osaltaan lisätä perheen arvostusta ja edistää perheen ja työelämän yhteensovittamista palkitsemalla työnantajia ja yrityksiä, jotka henkilöstöpolitiikassaan ottavat huomioon työntekijöiden perhe-elämän.
- Yrittäjämaailman yhteiskuntavastuun ohjelmissa on perhe-elämä arvoitettava yhtä vahvasti kuin ympäristötekijät ja muu eettinen vastuu.
- Työaikojen erilaiset joustomahdollisuudet ja lyhyen työajan vaihtoehdot on saatava laajasti käyttöön työpaikoilla, jotta perheen yhteiselle arjelle jää nykyistä enemmän aikaa. Lisäksi vanhemmilla tulee olla mahdollisuus osallistua työpäivän aikana terveydenhuollon, sosiaalihuollon ja koulutoimen järjestämiin neuvotteluihin.
- Työelämän joustavuuden kehittämiseksi tarvitaan pitkän aikavälin suunnitelma, johon työmarkkinaosapuolet sitoutuvat. Sosiaali- ja terveysministeriön ja työministeriön tulee koota asiaan liittyvien kehittämishankkeiden tulokset ja kokemukset laajan yhteiskunnallisen keskustelun pohjaksi.

- Työttömyyttä ja lyhyitä määräaikaista työsuhteita on vähennettävä tehokkaasti. Näillä toimenpiteillä voidaan lisätä perheellistymistä ja parantaa lapsiperheiden toimeentulon turvaa. Valtio- ja kuntatyönantajien tulee toimia esimerkkinä muiden sektoreiden työnantajille.

3. Lapsen etu käytännössäkin aina ensisijaiseksi päätettäessä lapsen huollosta ja huostaanotosta

Lapsella tulee olla oikeus turvallisiin ihmissuhteisiin myös vanhempien erotilanteessa. Lapsen etu ei toteudu vanhempien riidellessä lapsen huollosta ja tapaamisjärjestelystä. Erityisesti pitkään jatkuvat erimielisyydet vahingoittavat lasta. Lapsen edun mukaista ei ole myöskään, kun lapsi lastensuojelun toimenpiteenä sijoitetaan toistuvasti eri paikkoihin. Lastensuojelussa on tarpeen huolehtia lapsen oikeudesta turvallisiin kiintymyssuhteisiin.

- Kuntien tulee huolehtia siitä, että perheiden saatavilla on ammattitaitoista perheasioiden sovittelua ja eroperheiden psykososiaalista tukea tarvetta vastaavasti.
- Lapsen huollosta ja tapaamisesta päätettäessä on otettava huomioon lapsen etu ja turvattava lapsen hyvinvointi. Sosiaalitoimen on tuettava vanhempien yhteistoimintaa lapsen aseman turvaamiseksi vanhempien erotilanteissa.
- Huoltoriitojen kestoa on lyhennettävä nopeuttamalla selvityksen saamista sosiaaliviranomaiselta ja parantamalla asian käsittelyä tuomioistuimissa sekä harkitsemalla määräaikojen asettamista menettelyn eri vaiheille.
- Lastensuojelulakia uudistettaessa on etsittävä ratkaisuja, jotka turvaavat lapsen pitkäkestoiset kiintymys- ja ihmissuhteet lastensuojelussa nykyistä paremmin. Lapsen sijoitus on aina valmisteltava huolella ja sijoituspaikan tulee vastata lapsen tarpeisiin.

4. Yhteisöllisyyttä ja välittämistä lapsen elämään

Lapsen kokemukset yhteisöllisyydestä muodostuvat arkipäivän ihmissuhteissa. Vanhempien ja muiden läheisten aikuisten rakastava huolenpito ja lapsesta välittävä lähiympäristö ovat paras kasvualusta yhteisöllisyyden kehittymiselle. Nykyaikana monet tekijät vaikeuttavat yhteisöllisyyden syntymistä. Niistä tyypillisimpiä ovat perheiden hajoaminen ja uudet perherakenteet, asuinpaikan muutokset sekä ihmissuhteiden vaihtuvuus päiväkodeissa ja kouluissa. Lapsi

tarvitsee ympärilleen aikuisia, jotka välittävät hänestä ja antavat turvallisuuden tunteen. Yhteiskunnassa tulee luoda rakenteita ja mahdollisuuksia lasten ja aikuisten monimuotoiselle kanssakäymiselle ja pitkäkestoisille ihmissuhteille. Erityisen tarpeellisia yhteisöön sitouttamista ja liittymistä edistävät toimet ovat romani- ja maahanmuuttajanuorille sekä muille vähemmistöryhmille.

- Päiväkodeissa ja kouluissa tulee kiinnittää huomiota siihen, että lapsille muodostuu pysyviä vertaisryhmiä ja että hoitajien ja opettajien vaihtuvuus on mahdollisimman vähäinen. Muutostilanteissa on annettava tilaa lasten tunteille ja niiden käsittelemiseen. Yhdessä luodut traditiot voivat auttaa lapsia hyväksymään muutokset ja sopeutumaan niihin.
- Lastensuojelun yksiköissä tulee lasten korostuneen turvallisuuden tarpeen vuoksi kiinnittää erityistä huomiota lapsen turvallisten ja pitkäaikaisten kiintymyssuhteiden muodostamiseen.
- Peruskoulun yläluokkien opetukseen tulee sisällyttää vastuuta ja osallistumista kehittäviä työkaksoja. Koulun ja lähiympäristön yhteistoimintaa sekä vapaaehtoistyötä on kehitettävä siten, että nuorille voidaan tarjota sellaisia tehtäviä, joissa heidän työstään ja osaamisestaan on hyötyä sekä nuorille itselleen että yhteisöille. Kansalaisjärjestöt tarjoavat sosiaalisen vuorovaikutuksen ja yhteisöllisyyden rakentamisen mahdollisuuksia, joita tulee aktiivisesti hyödyntää.
- Asuntopolitiikan tulee edistää ylisukupolvisten asumisratkaisujen syntymistä ja tarjota sellaisia vaihtoehtoja, joissa pyritään eri sukupolvien lähekkäin asumiseen. Näin luodaan mahdollisuuksia lapsiperheiden sosiaalisten verkostojen ylläpitämiseen ja toimiviin hoivajärjestelyihin sekä avun saamiseen arjen pulmatilanteissa.

5. Media-alalle vastuuta lapsen turvallisuudesta

Media eri muodoissaan on vahvasti läsnä lapsen arjessa. Vanhempia ja muita kasvattajia huolestuttaa erityisesti viihdekulttuurin väkivaltainen ja seksistinen viestimaailma, joka saattaa häiritä lapsen kehitystä. Lapset ovat kiinnostuneita internetistä ja muusta mediateknologiasta. He hallitsevan teknologian käytön helposti, mutta eivät ymmärrä aina viestien sisältöä ja merkitystä tai niihin liittyvää arvomaailmaa. Vastuu lapsen psyyken suojelemisesta sekä kasvattamisesta taitavaksi ja kriittiseksi median käyttäjäksi koskee vanhempien lisäksi merkittävästi media-alaa ja yhteiskunnan monia toimintalohtoja. Tietoyhteiskuntaa on kehitettävä vastuullisesti lapsen tarpeet huomioon ottaen ja lapsen ihmisarvoa kunnioittaen.

- Lasta tulee suojella häntä vahingoittavalta mainonnalta ja väkivaltaalta erityisesti internetissä sekä mobiilipalveluissa. Media-alalla lapsen etu vaatii joskus myös rajoituksia.
- Mediakasvatusta tulee kehittää ja tarjota varhaiskasvatuksessa, peruskoulussa, lukiossa ja ammatillisissa oppilaitoksissa sekä nuoriso- ja vapaa-ajan toiminnoissa. Lasten parissa työskenteleville ammattilaisille tulee peruskoulutuksessa antaa valmiudet mediakasvatamiseen. Vanhemmille tulee tarjota tietoa lapsen mediasuojelusta ja -kasvatuksesta.
- Median on toiminnoissaan ja tuottamissaan palveluissa otettava huomioon yhteiskunnallinen ja eettinen vastuu.
- Hallituksen tulee toimia aktiivisesti kansainvälisessä yhteistyössä mediaa koskevien normien luomiseksi ja lasten suojelemiseksi.

6. Pitkäjänteiseen ja jäsentyneeseen lapsi- ja perhepolitiikkaan

Suomeen tarvitaan laaja ja yhteisesti hyväksytty valtakunnallinen lapsi- ja perhepoliittinen strategia lasten ja lapsiperheiden hyvinvoinnin kehittämiseksi ja seuraamiseksi. Siinä tulee ottaa huomioon sekä lapsen edun ja tarpeiden toteutuminen että perheiden palveluiden ja taloudellisten voimavarojen turvaaminen. Strategia antaa suunnan myös kansallisille eri alojen kehittämishankkeille.

- Valtakunnallisen strategian tulee sisältää YK:n lapsen oikeuksien sopimukseen pohjautuva lapsipoliittinen osio, perheiden toimeentulon turvaamiseen rakentuva perhepoliittinen osio sekä lapsen ja perheen hyvinvointia ja palveluita koskeva osio. Hallituksen perhepoliittinen strategia on tarpeen laatia laaja-alaisena lapsi- ja perhepoliittisena ohjelmalla. Sosiaali- ja terveysministeriön perhepoliittiseen tavoiteohjelmaan tulisi liittää edellä mainitut osiot.
- Lapsiasiavaltuutetulla on keskeinen asema valtakunnallisessa lapsi- ja perhepolitiikassa ja sen liittämisessä hallitusohjelmaan. Valtuutetun tehtävänä on huolehtia, että yhteiskunnassa toteutetaan pitkäjänteistä lapsi- ja perhepolitiikkaa.
- Kansallisissa kehittämishankkeissa on huolehdittava siitä, että niiden tulokset tulevat hyödynnetyiksi uudistettaessa lapsiperheiden palvelujärjestelmää. Hankkeiden tulokset tulee olla käytettävissä myös hoito- ja kasvatusalalla koulutuksessa ja käytännön työssä.

- Kehittämistyöllä tulee parantaa peruspalvelujen laatua ja vahvistaa eri toimijoiden yhteistyötä kunta- ja seututasolla. Lisäksi kehittämistoimia ja taloudellisia voimavaroja tulee kohdentaa kaikkein haavoittavimmissa olosuhteissa eläviin lapsiin ja perheisiin.

7. Lasten ja nuorten hyvinvointia on seurattava

Lapsi- ja perhepolitiikan hyvä suunnittelu, vaikuttava toimeenpano sekä säännöllinen seuranta edellyttävät, että käytettävissä on ajantasaista tietoa lasten ja perheiden hyvinvoinnista ja palveluista.

- Tilastokeskukseen tulee luoda valtakunnallinen tiedonkeruujärjestelmä, joka antaa tietoa lasten, nuorten ja lapsiperheiden hyvinvoinnista ja palvelujen saatavuudesta ja joka mahdollistaa alueellisen ja kansainvälisen vertailun myös aikasarjoina. Tiedon keruuseen on liitettävä lapsi- ja nuorisobarometri, johon kootaan lasten ja nuorten mielipiteitä.
- Suomen Kuntaliiton, sosiaali- ja terveysministeriön sekä Stakesin tulee tukea kuntien ja seutujen lapsipoliittista /hyvinvointipoliittista ohjelmatyötä ja ohjelmien toimeenpanoa sekä arviointia.
- Hyvinvoinnin seurantaan on luotava kuntien käyttöön soveltuva mittaristo. Stakesin indikaattoripankkia on edelleen kehitettävä.

8. Lapsivaikutusten arviointi yhteiskunnalliseen päätöksentekoon

Useimmat yhteiskunnalliset päätökset koskettavat lapsen elämää. Toimikunta esittää lapsivaikutusten arviointia varten mallin (toimintasuunnitelman sivu 51), jota on tarpeen kehittää edelleen. Lapsivaikutusten arviointi toteuttaa lapsen etua ja se tulee tehdä kaikista lapsiin vaikuttavista päätöksistä. Lapsen mielipiteen kuuleminen ja sen huomion ottaminen lapsen iän ja kehitystason mukaisesti on olennainen osa lapsivaikutusten arviointia.

- Kaikista lasten elämään vaikuttavista päätöksistä on ennen päätöksentekoa selvitettävä niiden vaikutukset lapsiin. Päätöksentekoviranomainen vastaa arvioinnista.
- Lapsivaikutusten arviointiin esitettyä mallia tulee kokeilla ja kehittää edelleen. Mallia voitaisiin kokeilla esimerkiksi arvioitaessa, minkälaisia vaikutuksia alkoholiverouudistuksella on ollut lapsiin ja nuoriin. Arviointimallin edelleen kehittämistä ja sovelluksen laajentamista toimikunta esittää Stakesin tehtäväksi.

9. Lapselle ja nuorelle lisää osallistumismahdollisuuksia

Tutkimusten ja lasten kokemusten mukaan lasten ja nuorten osallistumisoikeudet toteutuvat huonosti koko suomalaisessa yhteiskunnassa. Usein aikuisten asenteet vaikuttavat merkittävästi lasten ja nuorten osallistumismahdollisuuksiin. Osallistumismahdollisuuksia on parannettava yhteiskunnan eri tasoilla.

- Varhaiskasvatuksen suunnitelmissa ja koulukohtaisissa opetussuunnitelmissa sekä hoidon, kasvatuksen ja opetuksen toimintakulttuureissa tulee olla lasten osallistumiselle todellisia mahdollisuuksia. Osallistumisen toteutumista päivähoitossa, esiopetuksessa ja kouluissa tulee seurata ja arvioida säännöllisesti viranomaisten ja järjestöjen yhteistyönä.
- On kehitettävä menettelytapoja, joilla lasten tieto ja näkemykset saadaan käyttöön lapsia konkreettisesti koskevien yhteiskunnallisten päätösten valmistelussa. Lasten asiantuntemusta on hyödynnettävä erityisesti asuin- ja kouluympäristöjen suunnittelussa ja parantamisessa.
- On kehitettävä menettelytapoja, joilla lapsen näkemykset voidaan luotettavasti selvittää ja tuoda esiin lasta koskevissa oikeudellisissa riitakysymyksissä. Tuomioistuimissa on oltava riittävä asiantuntemus lapsen edun arvioimiseksi. Tuomareille ja sosiaalityöntekijöille on tarjottava aiheeseen liittyvää koulutusta sekä perus- että täydennyskoulutuksessa.

10. Viestintästrategialla lapsen oikeudet tunnetuiksi

Lapsen oikeuksien sopimus velvoittaa valtiota saattamaan sopimuksen periaatteet ja määräykset niin aikuisten kuin lastenkin tietoon tarkoituksenmukaisesti ja aktiivisesti. Valtiovallan on tehostettava toimenpiteitään yleissopimuksen tunnettuuden parantamiseksi. Lapsiasiavaltuutettua koskevan lain² mukaan lapsiasiavaltuutetun tehtävien tärkeä osa on lapsen oikeuksien sopimukseen liittyvä tiedottaminen ja muu sopimuksen toteutumisen edistäminen.

- Lapsiasiavaltuutetun tulee yleissopimukseen liittyvän tiedottamisen kehittämiseksi laatia ehdotus valtioneuvostolle valtakunnalliseksi viestintästrategiaksi.
- Lasten tulee saada tietoa heitä koskevista oikeuksista heille sopivilla tavoilla.

² Laki lapsiasiavaltuutetusta 1221/2004

11. Lapsinäkökulma kehitysyhteistyöhön

Maailman lapsista 85 % asuu kehitysmaissa. Vähiten kehittyneissä maissa alle 18-vuotiaita on noin puolet väestöstä. Vastaava luku vauraissa OECD-maissa on 22 %. Lapsen etu ja oikeudet on tämän vuoksi perusteltua nostaa keskeiselle sijalle kehitysyhteistyössä ja kansainvälisessä yhteistyössä

Lapsen oikeuksien sopimuksen artikla 4 velvoittaa jäsenvaltioita kaikkiin asianomaisiin toimiin lapsen oikeuksien sopimuksessa tunnustettujen oikeuksien toteuttamiseksi. Sopimusvaltioiden tulee ryhtyä toimenpiteisiin mahdollisimman täysimääräisesti käytettävissä olevien voimavarojen mukaan ja tarvittaessa kansainvälisen yhteistyön keinoin.

- Suomen tulee kantaa vastuunsa ja nostaa kehitysyhteistyön määrärahasa 0,7 % osuuteen bruttokansantuotteesta. Kehitysyhteistyötä on painotettava lapsen hyvinvointia edistäviin hankkeisiin.
- Suomen tulee ottaa huomioon kehitysyhteistyön poliittisissa linjauksissaan lapsen oikeuksien sopimuksen veloitteet. Lapsen etu on asetettava ensisijalle myös avun vastaanottajana.
- Lapsivaikutuksia tulee seurata ja arvioida myös kehitysyhteistyössä.

Lähteet

- Alkoholibarometri 2004. Ajankohtaiskatsaus kuntien ja järjestöjen päihdetilanteeseen. Terveysten edistämisen keskuksen julkaisuja -sarja 6/2004.
- Anttila A. (toim.) 2004. Lapsuuden muuttuva maisema. Puheenvuoroja kultuskulttuurin seksuaalisoinnin vaikutuksista. Stakes. Raportteja 284.
- Anttila M, Rousu S (toim.): 2004. Haravalla kootut. Lastensuojelun Keskusliitto, Suomen Kuntaliitto.
- Bardy M, Salmi M ja Heino T: 2001. Mikä lapsiamme uhkaa? Suuntaviivoja 2000-luvun lapsipoliittiseen keskusteluun. STAKES - Raportteja 263.
- Building World Fit for Children. The United Nations General Assembly Special Session on Children 8-10. May 2002.
- Children's rights. 2000. Turning principles into practice. Save the Children Sweden, UNICEF, South Asia, Sweden.
- Education at a Glance, 2003. OECD.
- Gras J. 2001. Monitoring the Convention on the Rights of the Child. The Faculty of Law of the Univeristy of Helsinki & The Erik Castren Institute of International Law and Human Rights, Helsinki.
- Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi lapsiasiavaltuutetusta. 14.9.2004.
- Implementation Handbook for the Convention for the Rights of the Child, "Making the Convention Widely Known", UNICEF 2002.
- Jaku-Sihvonen R, Kuusela J. 2002. Mahdollisuuksien koulutuspolitiikan tasa-arvo. Arviointi 7/2002. Opetushallitus.
- Karlsson L. 2000. Lapsille puheenvuoro - Ammattikäytännön perinteet murroksessa väitöstudkimus 2000 Edita.
- Kartovaara L, Sauli H: Suomalainen lapsi. Tilastokeskus. Väestö 2000:7.
- Karvonen S, Hermansson E, Sauli, H, Harris, H. 2000 Lasten ja nuorten hyvinvointi 1990-luvulla. Stakes Tilastoraportti 1.
- Kiili J, 1989. Lapset ja nuoret hyvinvointinsa asiantuntijoina. Raportti hyvinvointi-indikaattorien kehittämistä. Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitoksen yhteiskuntapolitiikan työpapereita, nro 105, Jyväskylä.
- Kouluterveydenhuollon laatusuositus, Sosiaali- ja terveysministeriön oppaita 2004:8.
- Kunta-alan työllisyystilanne vuosina 2004 - 210. Kunnallinen työmarkkinalaitos, tiedote 9.9.2004.
- Köyhyyden ja sosiaalisen syrjäytymisen vastainen kansallinen toimintasuunnitelma vuosille 2003-2005. Sosiaali- ja terveysministeriön työryhmämuistioita 2003:23.
- Lapsen hyvä elämä 2015. 2005. Toimintalinjoja, Lastensuojelun Keskusliitto.
- Lapset ja tietoyhteiskunta 2004. Turvallista matkaa, seminaariraportti.
- Lasten päivähoiton tilannekatsaus - tammikuu 2001. STM.
- Lastenkulttuuripoliittinen ohjelma, Opetusministeriön julkaisuja 2003:29.
- Lastenneuvola lapsiperheiden tukena. Opas työntekijöille. Oppaita 2004:14. Sosiaali- ja terveysministeriö.
- Lastensuojelun Keskusliiton lausunto 31.1.2005 opetusministeriölle koskien Mediävä-kivalta, lapset ja media - toimintaohjelma 2005 -2007 - luonnosta.

- Liikkanen M. 2004. Vapaa-aika - työn vastakohta, harrastuksia vai vapautta. Hyvinvointikatsaus 2/2004, Tilastokeskus.
- Mannerheimin Lastensuojeluliiton lausunto 31.1.2005 opetusministeriölle koskien Mediäväkivalta, lapset ja media – toimintaohjelma 2005 -2007. www.mll.fi.
- Mikä mieltä painaa? Lasten ja nuorten puhelin ja Lasten ja nuorten netti, Raportti 2003. Mannerheimin Lastensuojeluliitto.
- Murto, L. Muistio valtiovarainvaliokunnan sosiaali- ja työjaostolle, 11.10.2004.
- Nieminen L. 2004. Lasten perus- ja ihmisoikeussuojan ajankohtaisia ongelmia. Lakimies 4/2004.
- Nuoret osajat. PISA 2003 -tutkimuksen ensituloksia –julkaisu. <http://ktl.jyu.fi/pisa/>
- Paajanen P. 2001. Lapsen vapaa-aika huoltajan silmin. Perhebarometri. Väestöliitto Väestöntutkimuslaitos E 12/2001.
- Perhepoliittinen strategia. 2003. Linjauksia ja taustoja perhepolitiikan kehittämiseen. Sosiaali- ja terveysministeriö. Helsinki.
- Perttilä K, Orre S, Koskinen, S, Rimpelä, M: Kuntien hyvinvointikertomus. Hankkeen loppuraportti. Stakes, Aiheita 7/2004.
- Puonti A, Saarnio T, Hujala A (toim). 2004. Lastensuojelu tänään. Helsinki
- Rikollisuustilanne 2003. Rikollisuus ja seuraamusjärjestelmä tilastojen valossa. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos 2004.
- Rousu S, Paavola A, Kaunisto M: 2003. Lapsipolitiikka kunnissa 31.12.2003 – tuloksia kuntakyselystä. www.kunnat.net.
- Saarinen, M: Oppimisesta iloa vai epäonnistumisen tuskaa. Suomen Lääkärilehti 38/2004.
- Savolainen A, Taskinen H, Viitanen E. 2001. Koulu yhteisöjen ehdotukset työn ja työolojen kehittämiseksi kouluissa. Kasvatus 2.
- Selvitys YK:n Lapsen oikeuksien yleissopimusta (LOS) koskevasta tiedotuksesta Suomessa 2004. Lastensuojelujärjestöjen yhteishanke, vastuutahona Pelastakaa Lapset.
- Sosiaalialan kehittämishanke vuosina 2003 – 2007.
- Stakes, tilastotiedote 17/2004. Lastensuojelu 2003.
- Suomen kolmas määräaikaisraportti lapsen oikeuksia koskevan yleissopimuksen täytäntöönpanosta 2003. Ulkoasiainministeriö. Oikeudellinen osasto.
- Suomen lapsiasiain toimikunta. 2004. Esitys lapsiasiainvaltuutetusta ja lapsi- ja perheasioiden koordinaatiosta. STM. Työryhmämuistioita 2004:7.
- Suoranta J, Lehtimäki H. 2004. Suomalainen tietoyhteiskuntatutkimus kansainväliseen levitykseen: Suomalaislapset omaksuneet tietoteknologian arkeensa. Tampereen yliopiston Tietoyhteiskuntainstituutin nettartikkeli, perustuu tutkimukseen: Children In the Information Society. The Case of Finland. New York: Peter Lang Publishers.
- Sylwander L. Child Impact Assessments. 2001. Swedish Experience of Child Impact Analyses as a tool for implementing the UN Convention on the Rights of the Child. Ministry of Health and Social Affairs, Sweden, Ministry for Foreign Affairs, Sweden.
- Taskinen S. 2001. Lapsen etu erotilanteissa. Opas sosiaalitoimelle. Stakes oppaita 46.

- Tigerstedt -Tähtelä, E. YK:n lapsen oikeuksia käsittelevä yleissopimus. Muistio 15.12.2004.
- Valtakunnalliset sijaishuollon laatuksiteerit. 2004. Laituri projekti, Lastensuojelun Keskusliitto.
- Valtioneuvoston periaatepäätös 2.10.2003 sosiaalialan tulevaisuuden turvaamiseksi.
- Varjoranta P, Pirskanen M, Pelkonen M, Hakulinen T, Haapakorva A. Äitiys- ja lastenneuvolatyö Itä-Suomen läänissä 2003. Selvityksiä 2004:4.
- Vesikansa S. 2002. Demokratia kouluissa ja nuorisotyössä. Teoksessa Lapset, nuoret ja aikuiset toimijoina. Gretscher A. (toim)
- A World Fit for Children. 2002. YK:n yleiskokouksen lasten erityisistunnon antama julistus ja toimintasuunnitelma.
- Yhdessä kasvuun – perhe on voimaa! 1994. YK:n Kansainvälisen Perheen vuoden 1994 Suomen toimikunnan raportti.
- YK:n yleiskokouksen erityisistunto lasten huippukokouksen seurannasta 2001. Suomen maaraportti.

www.ensijaturvakotienliitto.fi
www.minedu.fi/nuora
www.stakes.fi/lapsetkertovat
www.unicef.fi

***YK:n Lapsen oikeuksien yleissopimus
Sopimuksen sisältö lyhyesti***

1. Artikla: Jokainen alle 18-vuotias on lapsi.
2. Artikla: Lapsen oikeus syrjimättömyyteen.
3. Artikla: Lapsen oikeus etunsa ensisijaisuuteen kaikissa häntä koskevissa toimissa.
4. Artikla: Valtion velvoitteet yleissopimuksen soveltamisesta.
5. Artikla: Vanhempien oikeudet, tehtävät ja vastuu sekä valtion tuki.
6. Artikla: Lapsen oikeus elämään, henkiin jäämiseen ja kehitykseen.
7. Artikla: Lapsen oikeus rekisteröintiin syntymän jälkeen sekä oikeus nimeen ja kansalaisuuteen.
8. Artikla: Lapsen oikeus henkilöllisyytensä säilyttämiseen.
9. Artikla: Lapsen oikeus olla erottamatta vanhemmistaan.
10. Artikla: Lapsen oikeus myönteiseen, humaaniin ja kiireelliseen perheensä yhdistämistä koskevaan viranomaiskäsittelyyn
11. Artikla: Valtion velvoitteet estää lasten laittomat maasta kuljetukset ja palauttamatta jättämiset.
12. Artikla: Lapsen oikeus omaan näkemykseen ja sen huomioon ottaminen hänen ikänsä ja kehitystasonsa mukaisesti.
13. Artikla: Lapsen oikeus mielipiteeseen.
14. Artikla: Lapsen oikeus ajatuksen-, omantunnon- ja uskonnonvapauteen.
15. Artikla: Lapsen oikeus yhdistymis- ja kokoontumisvapauteen
16. Artikla: Lapsen oikeus yksityisyyden suojaan.
17. Artikla: Lapsen oikeus asianmukaisten tietojen saantiin tiedotusvälineiden kautta.
18. Artikla: Lapsen vanhempien / huoltajien tehtävät ja vastuu, oikeus lapsen päivähoitoon ja muihin lapsiperheiden palveluihin.
19. Artikla: Lapsen oikeus fyysiseen ja psyykkiseen integriteettiin.
20. Artikla: Lapsen oikeus sijaishoitoon.
21. Artikla: Lapseksiottaminen lapsen edun mukaisesti.
22. Artikla: Pakolaislapsen oikeudet.
23. Artikla: Vammaisen lapsen oikeudet.
24. Artikla: Lapsen oikeus terveydenhuoltoon.
25. Artikla: Valtion velvoite sijaishuollossa olevan lapsen olosuhteiden tarkistamiseen.

26. Artikla: Lapsen oikeus sosiaalityrvaan.
27. Artikla: Lapsen oikeus riittävään elintasaan.
28. Artikla: Lapsen oikeus koulutukseen, jonka tulee olla pakollinen ja maksuton.
29. Artikla: Valtion velvoite ottaa huomioon artiklassa koulutukselle asetetut tavoitteet..
30. Artikla Alkuperäiskansojen ja vähemmistöjen lasten oikeudet.
31. Artikla: Lapsen oikeudet lepoon, virkistykseen ja leikkiin.
32. Artikla: Lapsen oikeus tulla suojelluksi taloudelliselta hyväksikäytöltä.
33. Artikla: Lapsen oikeus suojeluun huumeiden ja psykotrooppisten aineiden käytöltä.
34. Artikla: Lapsen oikeus suojeluun seksuaaliselta hyväksikäytöltä (kts. lisäpöytäkirja koskien lapsikauppaa, lapsiprostitutiota, ja lapsipornografiaa).
35. Artikla: Valtioiden pitää estää lapsilla käytävä kauppa
36. Artikla: Lapsen oikeus tulla suojelluksi lapsikaupalta ja -ryöstöltä.
37. Artikla: Lapsen oikeus suojeluun kidutukselta ja julmalta rangaistukselta. Kielto kuoleman- tai elinkautisen rangaistuksen langettamisesta.
38. Artikla: Lapsen oikeus suojeluun käyttämästä häntä sotilaana aseellisissa konflikteissa (kts. lisäpöytäkirja).
39. Artikla: Hyväksikäytön kohteena olevan lapsen oikeus fyysiseen ja psyykkiseen kuntoutukseen ja sopeutumiseen.
40. Artikla: Rikokseen syyllistyneen lapsen oikeus suojeluun ja yhteiskunnalliseen sopeutumiseen.
41. Artikla: Valtion velvollisuus noudattaa omia lakeja, mikäli ne lapsen kannalta ovat parempia.
42. Artikla: Valtion velvollisuus saattaa yleissopimus tunnetuksi.
43. Artikla: YK:n lapsen oikeuksien komitea valvoo yleissopimuksen velvoitteiden täyttymistä.
44. -45. Artikla: Valtion velvollisuus raportoida yleissopimuksen toteutumisesta YK:n lapsen oikeuksien komitealle.
- 46.-54. Artikla: Sopimuksen voimassaoloa koskevia päätöksiä.

Lasten Parlamentti ja Nuorisofoorumi Tampereella

Lasten Parlamentin tavoitteena on antaa tamperelaisille lapsille ja nuorille mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa oman päiväkotinsa, koulunsa, asuinalueensa ja kotikaupunkinsa kehittämiseen.

Lasten Tampere ry sai opetusministeriöltä, Raha-automaattiyhdistykseltä ja Tampereen kaupungilta rahoituksen, jolla se aloitti LOVE-projektin (Lasten ja nuorten Osallistumisen ja Vaikuttamisen Edistäminen) keväällä 2001. Projektin tavoitteena oli kehittää malleja ja käytäntöjä lasten ja nuorten osallistumiseen ja vaikuttamiseen päiväkodeissa, kouluissa ja nuorisotiloilla sekä kehittää Tampereen Lasten Parlamentin ja Tampereen Nuorisofoorumin toimintaa kaupungin lapsipoliittisen ohjelman mukaisesti.

Tampereen Lasten Parlamentin toiminta siirtyi osaksi Tampereen kaupungin kulttuuritoimintaa vuoden 2004 alussa. Toimintaa ohjaa nuorisopalvelujen nuorisotyöntekijä. Tampereen Lasten Parlamentti on saamassa jatkoa Suomen Lasten Parlamentin muodossa. Opetusministeriö tukee Suomen Lasten Parlamentti yhdistys ry:n toimintaa Tampereen toimintamallin kaltaisen kulttuurin synnyttämiseksi myös muissa Suomen kunnissa.

LOVE-projektin aikana Tampereelle luotiin edustuksellinen toimintamalli aiemmin toimineen lastenvaltuuston tilalle. Kaikkia tamperelaisia lapsia edustava elin nimettiin Tampereen Lasten Parlamentiksi. Tampereen Lasten Parlamentti on vaaleilla valittu edustajisto Tampereen peruskoulujen 6. ja 7. luokkalaisista oppilaista. Varaedustajat on äänestetty 5. ja 7. luokkalaisista. Varsinaisia edustajia on yksi kustakin peruskoulusta, yhteensä 58. Lisäksi uudessa edustajistossa on aina mukana kiintiöpaikoilla vanhan edustajiston jäseniä viemässä omaa osaamistaan uusille jäsenille ja varmistamassa toiminnan jatkuvuutta. Edustajien toimikausi on kaksivuotinen. Lasten Parlamentin vaalit järjestetään kouluilla yhteistyössä Lasten Parlamentin hallituksen ja nuorisopalvelujen kanssa. Syksyllä 2003 vaalit kokosivat kouluilta yhteensä 748 ehdokasta.

Tulevaisuudessa tavoitteena on jäntevöittää Lasten Parlamentin toimintaa muuttamalla ikärakenne koskemaan 1.-6. – vuosiluokan oppilaita. Tämä on todettu toimivammaksi vaihtoehdoksi, koska yleensä oppilaiden koulu/koulu-rakennus muuttuu siirryttäessä 7. luokalle. Tämän muutoksen myötä 7-luokkalaisista tulee Nuorisofoorumin jäseniä. Muutos on suunniteltu tehtäväksi vuoden 2005 loppuun mennessä.

Parlamentti kokoontuu kaupungin valtuustosaliiin suurkokoukseen kaksi kertaa vuodessa. Parlamentilla on hallitus joka valitsee kokouksissaan tärkeinä pitämänsä toimikunnat. Vuonna 2004 toimikuntia on neljä: koulu-, tiedotus-, vapaa-aika- ja kaupunkisuunnittelutoimikunta. Sekä hallitus että toimikunnat

kokoontuvat noin kerran kuukaudessa. Vakituisten toimintojen lisäksi voidaan luoda teemakohtaisia työryhmiä.

Nuorisofoorumin keskeisin tehtävä on vaikuttaa nuorten elämiseen ja viihtymiseen liittyviin asioihin. Se seuraa nuoria koskevaa päätöksentekoa ja tekee omia aloitteita tärkeinä pitämistään asioista. Nuorisofoorumin tavoitteena on toimia kahdeksaslukkalaisten ja sitä vanhempien tamperelaisten nuorten vaikuttamiskanavana. Vuoden 2005 loppuun mennessä rakennetta tullaan muuttamaan siten, että Nuorisofoorumin toimintaan nuoret voivat tulla mukaan seitsemännestä luokasta lähtien.

Nuorisofoorumi järjestää kaksi kertaa vuodessa suurkokouksen, johon valitaan kaikista Tampereen 7.-10. vuosiluokkien kouluista, lukioista ja ammattioppilaitoksista kaksi edustajaa koulun haluamalla valintatavalla. Nuorisofoorumi toimii hallituksessa ja toimikunnissa. Toimikuntia ovat tiedotus-, koulu-, kaupunkisuunnittelu- sekä kulttuuri- ja vapaa-aikatoimikunta. Näiden lisäksi foorumilla on tapahtumaryhmä, joka pääsääntöisesti huolehtii musiikkitapahtumista. Nuorisofoorumin hallituksessa ja toimikunnissa oli vuoden 2004 alussa mukana yli 30 nuorta. Toimikuntiin ja tapahtumaryhmään voivat osallistua kaikki kahdeksaslukkalaiset tai sitä vanhemmat nuoret (vuoden 2006 alusta 7.-luokkalaiset tai sitä vanhemmat nuoret). Osallistuminen ei edellytä suurkousedustajana toimimista.

Nuorisofoorumi on tehnyt kaupungille aloitteita mm. bänditilojen lisäämiseksi, nuorisokahvilan saamiseksi Tampereelle sekä läsnäolo- ja puheoikeuden saamiseksi lautakuntiin. Nuorisofoorumi järjestää myös erilaisia tapahtumia. Merkittäviä tapahtumia ovat Tampere Ilmiö -bändikilpailu ja Piece of dance -tanssikilpailun nuorille. Nuorisofoorumin tukena ovat kulttuuritoimen nuorisopalvelut.

Seutukunnallista nuorten yhteistyötä edustaa Pirkanmaan Ideafoorumi, joka kokoaa Pirkanmaan nuorisovaltuustojen tai vastaavien elinten edustajat pari kertaa vuodessa pohtimaan vaikuttamisen mahdollisuuksia alueella ja jakamaan tietoa eri kuntien nuorten välillä. Nuorisofoorumin edustajia toimii myös aktiivisesti Nuoret Vaikuttajat ry:ssä, joka mm. järjestää vuosittaiset, valtakunnalliset nuorten vaikuttajien NUPPI-päivät. Tapahtuma kokoaa vaikuttamisasioiden ympärille satoja nuoria ympäri Suomea.

Tarkastuslista lapsen oikeuksien toimeenpanon arviointiin

Unicefin julkaisema lapsen oikeuksien sopimuksen täytäntöönpanon käsikirja (Implementation Handbook for the Convention for the Rights of the Child, "Making the Convention Widely Known", Unicef 2002) sisältää tarkistuslistan, jonka avulla artikla 42:n kansallista toteutumista voidaan arvioida. Tarkistuslistassa kysytään muun muassa:

- Onko artiklan toteutumisesta vastaavat viranomaistahot määritelty ja niiden toiminta koordinoitu?
- Mitkä ovat tärkeimmät artiklan soveltamisen kannalta relevantit kansalaisjärjestöt?
- Onko koko lainsäädäntö, politiikka ja käytäntö harmoniassa artiklan kanssa, koskien kaikkia lapsia ja kaikkia lainsäädännön osa-alueita?
- Onko artiklan toteutumiselle laadittu tavoitteet ja arviointimekanismit?
- Onko artiklan toteutumiselle varattu riittävästi budjettivaroja?
- Onko sopimusvaltio ryhtynyt aktiivisiin toimiin saattaakseen sopimuksen laajalti tunnetuksi aikuisten keskuudessa / lasten keskuudessa?
- Onko sopimus ja informaatio sen merkityksestä sisällytetty kaikkien koulujen opetussuunnitelmiin/ muiden oppilaitosten opetussuunnitelmiin?
- Onko sopimusvaltio järjestänyt sopimusta koskevaa ammatti- ja jatkokoulutusta tuomareille, lakimiehille, lainvalvojille, rangaistuslaitosten henkilökunnalle, maahanmuuttoviranomaisille, sotilashenkilökunnalle ja yk:n rauhanturvaajille, opettajille, sosiaalityöntekijöille, perheiden ja lasten kanssa työskenteleville psykologeille ja psykiatreille, lasten huostaanottolaitosten henkilökunnalle, terveydenhuoltohenkilöstölle, viranomaisille ja päätöksentekijöille, sopimuksen toteutumista arvioiville ja tiedonkeruusta vastaaville henkilöille, muille lasten parissa työskenteleville aikuisille?
- Onko sopimuksesta tiedottamisessa ollut mukana joukkotiedotusvälineitä, asiaankuuluvat järjestöt ja kansalaisyhteiskunta, lasten ryhmiä?
- Onko joukkotiedotusvälineiden ja julkaisuutoimintaa harjoittavien tahojen henkilöstölle järjestetty sopimusta koskevaa koulutusta?
- Onko jäsenvaltio tehnyt tai antanut toimeksi haastattelututkimuksia, joilla selvitetään sopimuksen tunnettuutta suuren yleisön, lasten parissa työskentelevien ja lasten itsensä parissa?

SOSIAALI- JA TERVEYSMINISTERIÖN JULKAISUJA
ISSN 1236-2050

- 2005: 1 Hallituksen tasa-arvo-ohjelma 2004-2007.
ISBN 952-00-1600-7
ISBN 952-00-1603-1 (PDF)
- 2 Regeringens jämställdhetsprogram 2004-2007.
ISBN 952-00-1604-X
ISBN 952-00-1605-8 (PDF)
- 3 Ossi Eskelinen. ”Hermost vapautu ja tuli puhdas olo”.
Alle 15-vuotiaiden rikosten sovittelun käytännöt ja vaikutukset.
ISBN 952-00-1616-3
ISBN 952-00-1617-1 (PDF)
- 4 Villistä valvottuun, valvotusta ohjattuun. Perhepäivähoidon ohjauksen historia ja nykytilan haasteet. Toim. Sanna Parrila.
ISBN 952-00-1676-7
ISBN 952-00-1677-5 (PDF)
- 5 Lapsille sopiva Suomi. YK:n yleiskokouksen lasten erityisistunnon edellyttämä Suomen kansallinen toimintasuunnitelma.
ISBN 952-00-1490-X
ISBN 952-00-1491-8 (PDF)
- 6 Ett Finland för barnen. Finlands nationella handlingsplan som förutsätts av FN:s generalförsamlings specialsession om barn.
ISBN 952-00-1492-6
ISBN 952-00-1679-1 (PDF)

